

ERKEK BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE'DE NAFKA OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDİHA KARAPINAR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN,
TEMMUZ-2021**

ERKEK BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE'DE NAFKA OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDİHA KARAPINAR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Neriman AÇIKALIN**

**MERSİN
TEMMUZ-2021**

ÖZET

Toplumsal kurallar, norm ve değerler bütünü ve hukuki bir akitle ortaya çıkan evlilik kurumu, yine hukuki bir süreçle yani “boşanma” ile sona erer. Boşanma olgusuna verilen anlam, toplumların kültür, norm ve değerlerine göre elbette farklılıklar göstermektedir. Boşanmanın hukuki boyutunu da etkileyen toplumsal koşullar, boşanma sonrası ayrılan çiftler arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesinde önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Türk Medeni Kanunu’na göre, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, eşler arasında boşanma sonucu yoksulluğa düşen tarafın yoksulluk nafakası talep edebileceği ifade edilmektedir. Ancak, özellikle cinsiyet kültürüne dayalı olarak, kadınların erkeklere oranla istihdama katılma düzeyindeki eşitsizlik çoğu zaman yoksulluk nafakası talep eden tarafın kadınlar olmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, yoksulluk nafakasının karşısında erkek bakış açısını konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, yoksulluk nafakası ödeyen erkeklerin “yoksulluk nafakası” karşısında duruş ve tavırlarının nasıl biçimlendiğini araştırmaktır. Çalışma, Mersin ve Adana illerinde ikamet eden, yoksulluk nafakası ödeyen toplamda 15 erkeği kapsamaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik yaklaşım ile derinlemesine mülakat tekniği aracılığıyla yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Nafaka, Yoksulluk nafakası, Erkeklik

Danışman: Doç. Dr. Neriman AÇIKALIN, Sosyoloji Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

The institution of marriage, which emerges as a result of social rules, norms and values and a legal contract, ends with a legal process, namely "divorce". The meaning given to the phenomenon of divorce, of course, varies according to the culture, norms and values of the societies. Social conditions, which also affect the legal dimension of divorce, emerge as an important factor in the reorganization of the relations between couples who separated after divorce. According to the Turkish Civil Code, regardless of gender, it is stated that the spouse who falls into poverty as a result of divorce can demand alimony. However, the inequality in the level of participation of women in employment compared to men, especially based on gender culture, often causes women to be the party claiming alimony. This study deals with the male perspective against poverty alimony. The aim of the study is to investigate how the stance and attitudes of men who pay poverty alimony are shaped against "poverty alimony". The study includes a total of 15 men residing in Mersin and Adana and paying alimony payments. This study was carried out through the phenomenological approach, which is one of the qualitative research methods, and the in-depth interview technique.

Keywords: Gender, Alimony, Poverty alimony, Masculinity

Advisor: Assoc. Prof. Neriman AÇIKALIN, Department of Sociology, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamın her aşamasında değerli katkı, eleştiri ve önerileriyle yol gösteren, sonsuz sabır ve anlayıőla beni her zaman çalışmaya teşvik eden Doç. Dr. Neriman AÇIKLALIN' a teőekkürü bir borç biliyor ve őükranlarımı sunuyorum. Önemli yorum ve değerlendirmeleri ile katkıda bulunan jüri üyeleri Doç. Dr. Mustafa AğLAYANDERELİ' ye ve Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖZCAN ELÇİ' ye teőekkürlerimi sunuyorum. Ve son olarak çalıőmamda bana sabırla destek olan ablam Derya KARAPINAR' a, ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER	x
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	3
2.1. Araştırmanın Temel Kavramları	3
2.1.1. Aile	3
2.1.2. Evlilik	4
2.1.2.1. Evlilik Biçimleri/Türleri	5
2.1.2.1.1. Görücü Usulü ile Evlilik	5
2.1.2.1.2. Kız Kaçırma	5
2.1.2.1.3. Başlık Parası Karşılığında Evlilik	6
2.1.2.1.4. Tanışıp Anlaşarak Evlilik	6
2.1.2.1.5. Rastlantı Evliliği	6
2.1.2.1.6. Berdel (Berder) Evliliği	6
2.1.2.2. Evlilik Kurumunda Roller	6
2.1.2.3. Evlilik Kurumunda Görünmeyen Emek	7
2.1.2.4. Evlilik Kurumunda Kadına Yönelik Şiddet	9
2.1.3. Boşanma	11
2.1.4. Nafaka	12
2.1.4.1. Tedbir Nafakası	13
2.1.4.2. İştirak Nafakası	13
2.1.4.3. Yoksulluk Nafakası	13
2.1.4.3.1. Yoksulluk Nafakasının Koşulları	14
2.1.4.3.2. Yoksulluk Nafakasının Ödenme Şekli ve Süresi	14
2.1.4.3.3. Yoksulluk Nafakasının Sınırlarının Belirlenmesi	15
2.1.4.4. Tarihsel Süreçte Türk Medeni Kanununda Kadın Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeler	16
2.1.5. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Kadın Hakları Sözleşmeleri	18
2.1.5.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri	21
2.1.5.2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (CEDAW)	22
2.1.5.3. İstanbul Sözleşmesi	23
2.1.6. Erkeklik	23
2.1.6.1. Hegemonik Erkeklik	26
2.1.6.2. Türkiye'de Erkeklik Çalışmaları	27
2.2. Boşanma Teorileri ve Feminist Teori	29
2.2.1. Feminist Teori	29
2.2.2. Boşanmaya İlişkin Teoriler	30
2.2.2.1. Boşanmayı Kadın İstihdamı ve Gelir Durumları Üzerinden Analiz Eden Model	31
2.2.2.2. Boşanmayı Sosyal ve Psikolojik Değişkenler Üzerinden Analiz Eden Teoriler	32
2.2.2.2.1. Boşanmanın Altı İstasyonu	32
2.2.2.2.2. Bir Kriz ve Yas Dönemi Olarak Boşanma	33
2.2.2.2.3. Psiko-Sosyal Bir Süreç Olarak Boşanma	33
3. LİTERATÜR	34
4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	36

4.1. Araştırmanın Problemi	36
4.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı	37
4.3. Araştırmanın Soruları	37
4.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	38
4.5. Araştırmanın Veri Kaynakları	38
4.6. Araştırmanın Analiz Yöntemi	39
4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	39
5. BULGULAR	40
5.1. Demografik Veriler	40
5.2. Boşanmış Çiftlerin Evlilik Kurgusu	41
5.2.1. Görücü Usulü Evlilik	41
5.2.2. Berdel(Berder) Evliliği	42
5.2.3. Tanışıp Anlaşarak Evlilik	42
5.3. Evlilik Sürecinden Boşanma Sürecine	43
5.3.1. Erkek Bakış Açısına Göre Hane İçi Roller	44
5.3.2. Erkek Bakış Açısına Göre Kadınlık-Erkeklik Tanımları	46
5.3.3. Erkek Bakış Açısına Göre Şiddet	49
5.3.4. Erkek Bakış Açısına Göre Boşanma Kararı Etkenleri ve Mahkemeye Yansıma Şekli	51
5.3.5. Erkek Bakış Açısına Göre Boşanma Kararına Engel Olma	53
5.3.6. Boşanma Kararında “Çocuk”	55
5.4. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre Yaşanan Güçlükler	55
5.4.1. Aile ve Çevrenin Tepkisi	56
5.4.2. Boşanma Sonrası Çocuk(ların) Tepkisi	57
5.4.3. Boşanma Sonrası Çocuğun Velayet Hakkı	58
5.4.4. Boşanma Sonrası Çocuk(ları) Görme	59
5.4.5. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre Ekonomik Sıkıntılar	60
5.4.6. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre İş Gücüne Katılım	62
5.4.7. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre İstihdama Katılım	64
5.4.8. Boşanma Sonrası Değişiklikler	66
5.4.9. Boşanma Sonrası Yeni Eş Beklentisi	68
5.5. Yoksulluk Nafakası	69
5.5.1. Bir Hak Olarak Yoksulluk Nafakası	69
5.5.2. Yoksulluk Nafakasının Ödenme Şekli	69
5.5.3. Dayanışma İlkesi Olarak Nafaka	70
5.5.4. Nafaka Ödeyen Erkeklerin Sosyal Medya İle İlgili Görüşleri	71
5.5.5. Nafaka Ödeyen Erkeklerin Yoksulluk Nafakasını Değerlendirme Şekilleri	72
5.5.6. Nafaka ve Toplumsal Baskı	74
5.5.7. Yoksulluk Nafakası Ödeyen Erkeklerin Yeni Bir Evlilik Düşüncesi	75
5.5.8. Çalışma Hayatı Olarak Nafaka	76
5.5.9. Boşanma Kararında Yoksulluk Nafakasının Etkisi	78
5.5.10. Talep Olarak Nafaka Düzenlemesi	79
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	81
KAYNAKLAR	86
EKLER	92
ÖZGEÇMİŞ	97

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 5.1. Katılımcı Profili	40
Tablo 5.2. Nafaka Miktarları, Çocuk Sayısı, Evli Kalma Süresi, Nafaka Başlangıç Süresi, Aylık Gelir	70

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TKMYKH	Türk Kanunu Medenisinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri
TMK	Türk Medeni Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
vb.	Ve Benzeri

1. GİRİŞ

Nafaka, hukuki, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik olarak çok boyutlu bir olgudur. Bu olguların oluşmasında önemli rol oynayan evlilik akdidir. Toplumsal bir sözleşme niteliğinde olan evlilik, toplumun norm, değer, yargı, kültür ve yaşam koşulları hakkında bilgi sunmaktadır. Evlilik akdine yüklenen anlam toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte kadın erkek arasında bir takım hak ve sorumluluklar söz konusudur. Bu hak ve sorumluluklar hukuksal bir boyut kazanarak cinsiyet eşitliği adı altında, miras, velayet, aile yönetimi gibi normlarla düzenlenmektedir. Nitekim, evlilik birliği sürdürülmediği durumlarda boşanma olgusu ortaya çıkmaktadır. Türk Medeni Kanunu evlilik birliği ile ortaya çıkan hakları korumakla birlikte boşanma durumunda bu hakların eşit bir şekilde korunmasını sağlamaktadır. Yoksulluk nafakası bu haklardan biridir. Yoksulluk nafakasına yönelik olarak, süreç içerisinde bir takım düzenlemeler söz konusu olmuştur. Fakat son zamanlarda yoksulluk nafakasına yönelik yeni bir düzenlemenin gerekli olup olmadığına dair bir takım tartışmalar gündemde yer almaktadır. Bu tartışmalar hukuki bir merci olarak Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. Anayasa Mahkemesi "nafakanın sürekli olması"nın Anayasa'ya aykırılık iddialarına karşı, "boşanma sonrası yoksulluk nafakasının evlilik birliğinden doğan dayanışmanın kısmen devamı niteliğinde olması nedeniyle düzenlemeye aykırı olmadığı kararına varmıştır" (28335 sayılı RG, AYM 2011/136 E.2012/72 K.). Kanun koyucu evlilik birliğinden doğan dayanışmanın boşanma sonrasında da kısmen devam edilmesi görüşündedir. Fakat bu durum birçok eleştirilere neden olmuştur. Bu çalışmanın konusu yoksulluk nafakasının karşısında erkek bakış açısının sosyolojik analizidir. Çalışmanın amacı boşanma sonrası yoksulluğu önleyebilmek adına, yoksulluk nafakasının karşısında erkeklerin duruş ve tavırlarının nasıl biçimlendiğini görmektir.

Evlilik birliği ile kurulan ortak yaşam alanında eşler arasında birtakım sorumluluklar söz konusudur. Fakat bu sorumluluklar eşit bir şekilde paylaşılmasından ziyade toplumsal cinsiyete göre yapılmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümü kadını ev/yuva/özel alan ile özdeşleştirirken, erkeği de dışarı/sokak/kamusal alan ile özdeşleştirmektedir. Erkek yuvası için dışarda ücretli bir konumda çalışırken kadın evde kocası ve çocukları için karşılıksız çalışan bir kadın haline gelir (Mackinnon, 2015: 28-29). Evlilikle birlikte egemen cinsiyet kültürüne özgü "kadınlık" ve "erkeklik" kimlikleri yeniden üretilir. Erkeklik güç, tahakküm ve şiddet kavramlarıyla üretilirken; kadınlık zayıf, itaat ve duygusal kavramlarıyla üretilmektedir. Ataerkil yapıda, çocukluktan itibaren inşa edilen erkeklik gözde konuma sahiptir. Öte yandan, erkeklik ve kadınlık kimliklerinin yeniden üretildiği evlilik kurumunda ilişkiler boşanmayla sonuçlanabilir. Boşanma sonrası yoksulluk her iki cinsiyet için de söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, kişilerin eğitim ve meslekleri yoksulluğa düşüp ya da düşmeyeceğine dair önemli bir değişkendir. Nitekim, Kanun koyucu herhangi bir cinsiyet belirtmeden kişi ya da kişilerin

boşanma nedeniyle yoksulluğa düşmesini önlemek adına “yoksulluk nafakasını” yasal bir güvenceyle korumaktadır. Fakat Türkiye’nin sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısından dolayı yoksulluk nafakasını talep eden kesimin büyük çoğunluğu kadınlardır.

Nafaka konusu hukukta; yardım nafakası ve bakım nafakası olarak iki ana başlıkta yer almaktadır. Yoksulluk nafakası, tedbir nafakası ve iştirak nafakası Türk Medeni Kanunu’nda bakım nafakası adı altında yer almaktadır. İlgili literatürde; bu çalışmanın odak noktası olan yoksulluk nafakasının hukuksal boyutu söz konusudur. Sosyolojik boyut olarak, kadın mağduriyeti ve erkek mağduriyeti çerçevesinde çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların önemli bir kısmı kadın bakış açısıyla konuyu incelemektedir fakat erkek bakış açısına göre çalışmalar kısmi niteliktedir. Bu nedenle bu çalışmanın özgünlüğü, sosyolojik boyut olarak yoksulluk nafakasının karşısında erkek bakış açısını nitel araştırma yöntemiyle fenomenolojik analizidir.

Bu çalışma giriş, kavramsal ve teorik çerçeve, literatür, araştırmanın metodolojisi, bulgular, sonuç ve öneri olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Kavramsal ve teorik çerçevede; aile, evlilik, boşanma, boşanma teorileri ve feminizm, nafaka ve nafakanın hukuksal boyutu, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası kadın hakları sözleşmeleri, erkeklik, Türkiye’de erkeklik çalışmaları ve evlilik kurumu kavramları üzerinde durularak çalışma gerçekleştirilmiştir. Literatür kısmında konuyla ilgili daha önceden yapılan çalışmalara değinilmiştir. Metodoloji kısmında; problemin tanımı, amacı, önemi, soruları, sınırlılıkları, veri toplama ve veri analiz tekniği hakkında bilgiler verilmiş olup; bulgular kısmında katılımcılardan elde edilen verilerle ilgili literatürle olan ilişkisine değinilmiştir. Sonuç ve öneri bölümünde ise, bu çalışmadan açığa çıkan genellenebilir yargılar ve çıkarımlar sosyolojik olarak yorumlanmıştır.

2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Araştırmanın Temel Kavramları

2.1.1. Aile

Bu çalışma yoksulluk nafakası ağırlıklı bir çalışma olsa da toplumdan topluma değişiklik gösteren toplumu etkileyen/etkilenen ve evlilik sözleşmesiyle ortaya çıkan aile kavramı üzerinden durulmalıdır. Aile kavramının genel geçer bir tanımı yapılması zordur. Toplumdan topluma kültürden kültüre değişiklik göstermesi evrensel bir tanıma girmesini zorlaştırmıştır. Farklı şekillerde tanımlamalar söz konusudur.

Aile, evlilik, soy ya da evlat edinmeyle akraba bağlantısı olan, yetişkin bireylerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği insanlar topluluğudur (Giddens, 2013). Aynı evde birlikte yaşayan, soy bağı, evlilik veya evlat edinme yoluyla birbiriyle akraba olan, iki veya daha fazla kişiden oluşan bir sosyal gruptur (Çağlayandereli, 2020:155). Anne-baba, çocuklar ve iki tarafın kan akrabalarından (aile biçiminin gereksinimlerinden) oluşmuş ekonomik ve toplumsal bir birliktir (Gökçe,1991:207).

Tanımlamalara göre aile, evlilik, kan bağı ya da evlat edinme yoluyla, yetişkin üyelerin çocukların bakımını üstlendiği ekonomik, sosyal ve kültürel yapılar çerçevesinde bir arada bulunan insanlar topluluğudur.

Yapısal işlevsel yaklaşıma göre aile, toplumun varlığını devam ettirmesi, işleyişini sürdürmesi ve bütünlüğünü koruması için neslin devamını sağlamak(nüfus artışı), çocukları sosyalleştirmek, eşler arasında düzenli cinsel ilişki ve doyumu sağlamak gibi bir takım işlevleri yerine getirir. Ailenin bu işlevleri, eğitim, din, ekonomi, siyaset gibi kurumlar ve onların işlevleriyle eşgüdümlü yürüyerek toplum varlığını sürdürür(Bilton vd.2008; Arslan, 2016:97-98). Ailenin bir sosyalleştirme aracı olması cinsiyete göre çocukların kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kazanılmasında rol oynar. Özel/iç ve kamusal/dış kavramlar kadınlık ve erkeklik kimlikleri aracılığıyla öğrenilmektedir. Toplumsal cinsiyete göre oluşan/oluşturulan bu kimlikler cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Ev işleri ve çocuk bakımının kadınlık kimliği ile özdeşleştirilirken ekonomik geçiminin erkeklik kimliği ile özdeşleştirilmesi söz konusudur (Mackinnon, 2015). Feministler, işlevselcileri ailenin tüm üyelerine sağladığı olanakların ya da çıkarların eşit olduğunu iddia ettikleri için eleştirirler. Onlara göre bu yaklaşım toplumsal cinsiyet farklılıklarını görmezden gelmektir. Oysa tüm ev işleri ve çocukların yetiştirilmesinden sorumlu olan kişi kadındır. Yani aile, toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği ve yeniden üretildiği alandır (Ecevit, Karkınar,2011:16-17).

2.1.2. Evlilik

Yoksulluk nafakasını anlamada müracaat edilecek en önemli aşama evlilik sürecidir. Evlilik, erkeklik değerlerinin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynar. Evlilik sürecinde var olan ilişkilerin boşanmayla ortaya çıkan yoksulluk olgusuna nasıl yansıdığını görmekte önemlidir.

Evlilik kavramının birden çok tanımı söz konusudur. Bu kavramın evrensel bir tanımı yapılması zor olsa da Gökçe'ye göre;

Gündelik yaşam örüntülerinin sürdürülmesinde evlilik önemli bir konumdur. Toplumdan topluma farklı anlamlar içermekle birlikte toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıtmaktadır. Kültürler arası farklılık göstermesi sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanabilir. Kültürel yapıya göre, evlilik normları ortaya çıkmıştır. Toplumlar kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar yaratmışlardır. Çok değişik uygulamalar olmakla beraber evlilik, esas itibarıyla toplum tarafından onanan kadın ve erkek ya da kadınlar ve erkekler arasında yaratılan bir ilişki türünü karakterize etmektedir. İlişkinin belirli kalıplar içinde gerçekleşmesi de evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine olanak vermektedir" (Gökçe, 1990: 385-386).

Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (UNSD) evlilik tanımı;

Evlilik, karşı cinsten kişilerin yasal birliğidir. Birliğin yasallığı, her ülkenin yasaları tarafından tanınan resmi, dini veya diğer yollarla oluşturulabilir.

Toplumsal yaşamın normlarını, kültürünü, gündelik yaşamının sürdürülmesinde önemli rol oynayan evlilik toplumdan topluma değişen bir sözleşmedir.

Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), 2018 yılında her bin kişilik nüfusuna karşılık gelen evlenme oranlarına göre, AB üyesi 28 ülkede ortalama evlenme oranı binde 4,4 seviyesindeyken, Türkiye'de 2018 yılında yeni evlilerin oranı binde 6,8 oldu. Fakat bir yıl öncesinde bu oran 7.1 idi. Buna rağmen Türkiye'de evlenenlerin oranı AB üyesi 26 ülkeyi geçiyor. Son on yılda AB genelinde evlenme oranları binde 4,8'den binde 4,4'e düştü. Ancak yıllara göre evlenme oranlarında artışlar oluyor. Fakat Türkiye'de son dönemde düzenli bir düşüş var (Koyuncu,2020).

Evlilik, dünyanın farklı toplumlarında farklı şekillerde gerçekleşse de evrensel işlevleri söz konusudur. Cinsel yaşam, aile üyelerine statü kazandırma, soyun devamını sağlama, çocuğun yasal ebeveynliğini sağlama, çocuğun sosyalleşmesini sağlama, ekonomik üretim ve tüketimi düzenleme, eşler arasındaki rolleri düzenleme, dayanışma, aidiyetlik duygusu ve kimliklerin oluşmasında evliliğin işlevleri söz konusudur. Evlilik, yaşadığımız çağda bireysel bir tercih olsa da tarihsel süreçte toplumsal kontrol/denetim mekanizmalarına tabi olmuştur (Çağlayandereli, 2020). Bu nedenle evlilik akdinin oluşmasında önemli roller oynayan evlilik türleri/biçimleri yoksulluk nafakasını anlamada yardımcı olacaktır.

2.1. 2. 1. Evlilik Biçimleri/Türleri

2.1.2.1. 1. Görücü Usulü ile Evlilik

Görücü usulü evlilik, geleneksel yapının yoğun olduğu alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu evlilik biçimi/türünde evlenecek oğlanın annesi ya da yakın akrabaları tarafından kız istenir. Kızı istemek için iki değerlendirme söz konusudur. Oğlan tarafı kızın asaleti, huyu, güzelliği, iffeti ve maharetini değerlendirir. Daha sonra oğlan tarafı kız ve kız tarafını araştırır. Gizlice yapılan bu araştırmada kızın ailesi, iffeti, hamaratlığı araştırılır. Herhangi bir olumsuz netice çıkmaması durumunda kız ailesi tekrar ziyaret edilir. Bu ziyaret sırasında kız oğlan tarafına gösterilmez. Oğlan tarafı kız tarafından olumlu cevap alırsa bu sefer kız tarafı oğlan tarafını araştırmaya başlar (Sezen, 2005).

Erkek tarafının gizlice kızın hamaratlığı, güzelliği ve iffetini araştırması erkek egemen kültürünün baskın olduğunu göstermektedir. Bu kültürde, kadınlar sürekli başkaları tarafından kontrol edilmekte ve sorgulanmaktadır.

Kadınları, varlığı (esse), algılanan-varlık (percipi) olan sembolik nesnelere halinde oluşturan eril tahakküm, onları daimi bir bedensel güvensizlik, hatta sembolik bağımlılık halinde tutmak gibi bir etkiye sahiptir: her şeyden önce başkalarının bakışı tarafından var edilir ve o bakış için var olurlar, yani sıcakkanlı, çekici ve el altındaki nesnelere olarak. Onlardan “kadınsı”, yani güler yüzlü, sempatik, dikkatli, itaatkâr, ağırbaşlı, ölçülü olmaları beklenir, hatta kendi kendilerini geri plana atmaları. “Dişilik” olarak isimlendirilen, gerçek ya da hayali eril beklentilere bir tür boyun eğmeden başka bir şey değildir çoklukla, özellikle de ego’nun büyütülmesi konusunda. Sonuç olarak, başkalarının (ve sadece erkeklerin de değil) bakışına yönelik bağımlılık ilişkisi, varoluşlarının yapıtaşını haline gelmeye başlar (Bourdieu, 2014: 87).

2.1.2. 1. 2. Kız Kaçırma

Daha çok sosyo-ekonomik ve başka nedenlerden dolayı bu evlilik biçimi/türü ortaya çıkmaktadır. Ailelerin evliliğe karşı çıkması durumunda oğlan kızla anlaşarak kaçar. Bazı durumlarda kızın rızası olmadan kaçar (Sezen, 2005). Kız kaçırma evlilik biçimi/türünde evlenecek olan erkeğin ekonomik sorunlar yaşaması eril zihniyetin erkekler üzerindeki baskısı olduğu söylenebilir. Eril zihniyetin erkekler üzerinde ki baskısı neredeyse bebektikten başlayarak, erkeksi hedef yönelimli, iş odaklı, kendini ortaya koyucu davranış tarzına engel olan duygularını ve ihtiyaçlarını kontrol etmesi öğretilir (Goldberg, 1992: 68). Ayrıca kız kaçırmanın diğer bir şekli olan kızın rızası olmadan, zorla kaçırlması kadınların hayatları üzerinde söz sahibi olmadığını göstermektedir.

Akıldan uzak salt bedene indirgenen kadın, taşıdığı beden üzerinde denetim sahibi değildir. Çocukluktan itibaren hayatının her aşamasında inisiyatif kullanabilme yetkisi kendisine değil bir erkeğe aittir. Eş, anne ve hizmet odaklı yetiştirilirken, ne zaman evleneceği, kiminle evleneceği, kaç çocuk doğuracağı, nasıl konuşacağı, nasıl davranacağı, nasıl giyineceği kadının istemlerinden çok eril tasavvurlarla şekillenen süreçlerle belirlenir (Kaylı, 2010: 17).

2.1.2.1. 3. Başlık Parası Karşılığında Evlilik

Başlık, gencin kız tarafına ödediği paraya denir. Bu ödeme nakit para yanında; altın, ev, bahçe, tarla veya canlı hayvan(at, koyun,, sığır vb.) olarak da gerçekleştirilmektedir. Bu durum oğlan tarafını ekonomik olarak yıkımına sebep olmakta, gerekli paranın temin edilmemesi durumunda, kız kaçırmalarını ve kan davalarını çoğaltmaktadır (Sezen, 2005: 187). Başlık parası karşılığında evlenme türünde Anne-Marie Dardigna'nın belirttiği gibi, "kadın bedenini, kelimenin tam anlamıyla, değer biçilebilen ve takas edilebilen, tıpkı para gibi erkekler arasında dolaşıma sokulan bir nesne" gibi olması açıkça gözler önüne sermektedir (Bourdieu, 2014: 60-61).

2.1.2.1.4. Tanışıp Anlaşarak Evlilik

Eğitim seviyesinin yüksek olduğu çevrelerde ve büyük şehirlerde yaygın olan bir evlenme biçimidir. Çiftler arasında bir tanıma dönemi söz konusudur. Kişiliğini bulmuş, ekonomik özgürlüğü olan eğitim düzeyi yüksek gençler, bu yolla evliliği tercih etmektedirler (Sezen, 2005: 193).

2.1.2.1.5. Rastlantı Evliliği

Rastlantı sonucu, başı sonu düşünülmeden gerçekleştirilen evliliktir. Bir yolculuk sırasında karşılaşma, arkadaş, eş dost, akraba evinde karşılaşma, telefon konuşması sırası sestem etkilenme, gözden, bacadan göğüsten etkilenme gibi nedenlerle bu evliliğe karar verilebilmektedir. Bu evlenme biçimine ayrıca "yıldırım aşk evliliği" denilmektedir (Sezen, 2005: 192).

2.1.2.1.6. Berdel (Berder) Evliliği

Başlık sorununu ve yükümlülüğünü ortadan kaldıran bu tür evlilik; hem kızı hem de oğlu bulunan iki ailenin, karşılıklı olarak hem kızlarını hem de oğullarını birlikte evlendirmeleri suretiyle gerçekleştirilmektedir (Sezen, 2005: 192).

2.1.2.2. Evlilik Kurumunda Roller

Temizlik yapmak, bulaşık yıkamak, yemek yapmak, çamaşır yıkamak gibi işler yaşamın sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Evlilik kurumunda bu rollerin ne şekilde paylaşıldığı önemlidir.

İş bölümü modern toplumlarda olduğu gibi ilkel toplumlarda da söz konusuydu. İlkel toplumlarda kadınlar eve yakın olan, imalat ya da işlemden geçirme türü görevlerle uğraşırken,

erkekler beklenmedik, sürekliliği olan ve önceden planlanmamış işler gerektiren ve bu nedenle hamilelik ya da emzirme dönemlerinde yapılması zor olan, uzun mesafeli ve riskli işleri üzerlerine alırdı. Buradaki iş bölümünden eşitsizlikten değil kadının doğallığından kaynaklanan bir durum olan gebelik durumu söz konusudur. Ayrıca toplayıcılıkta çok emek isteyen bir iş bölümüydü. Evlenmeyen kadınlar da erkeklerle ava gider ve avın peşinde koşardı. Bu iş bölümü daha çok toplumsal kolaylık sağlayan bir iş bölümüydü (Savran- Demiryontan, 2016: 34-37).

Paleolitik ve neolitik toplumlarda kadınların toprak ürünleri ve aletler ile erkeklerde avcılık, sürü gütmeye ve mübadeleyle ilişkili bir iş bölümü vardı. Kadın emeği günlük geçime yönelik işlere yatkındı. Komünal topluluklarda ise esnek bir iş bölümü söz konusu olup kadın emeğinin sömürülmesine dayanır. Modern toplumlar da ise ev kadınlığı inşa edildi. Çağdaş şehir ailesinin\evinin, belirli iş tiplerini ev içi, ücretsiz ve genellikle kadınlara ait; öbür işleri de kamusal, ücretli ve genellikle erkeklere ait olarak tanımlayan bir iş bölümü tarafından kurulduğu da eşit ölçüde bildik bir şeydir (Connel, 2017: 169).

Cinsiyete dayalı iş bölümü kadını eve alırken erkeği de dışarda çalışan bir erkek tipi haline getirdi. Bu durum kadın erkek arasında eşitsiz bir iş bölümüne neden oldu. Erkek yuvası için dışarda ücretli bir konumda çalışırken kadın evde kocası ve çocukları için karşılıksız çalışan bir kadın haline geldi. Kadının kamusal alana girmesiyle beraber bu ağır yük arttıkça arttı. Kadınlar ev dışında çalışmakta erkekler kadar özgürleşirken, erkekler ev içinde çalışmama özgürlüklerini korumaktadır (Mackinnon, 2015: 28-29).

Kadınlar ücretli çalışsalar bile onların birincil kurumlaşmış faaliyeti ev işi ve çocuk bakımındır (Donovan, 2014: 175). Çünkü günlük yaşamı sürdürebilmek için ev işlerinin yapılması gerekir. Temizlik yapmak, bulaşık yıkamak, yemek yapmak, çocuk bakmak gibi işler gün içerisinde yapılması gereken işlerdir. Bu işlerin yapılması için ev içinde eşit bir iş bölümü olması gereklidir. Erkek egemen kültürün hakim olduğu ataerkil toplum yapısında bu işler kadının omuzuna yüklenmiştir (Bora, 2011). Cinsiyetçi bir yapıya sahip olan hane içi rol paylaşımı söz konusudur. Erkekler, ev işlerini asli bir görev olarak yapmaktan ziyade kadınların asli bir görevi olarak düşünürler. Çünkü bu işler değersizdir, önemsizdir. Erkeğin görevi kamusal yaşamda yer alarak evin geçimini sağlamak, kadın ve çocuğun bakım masraflarını sağlamak şeklinde görevlere sahiptir. Yani kadınlık kimliği özel/iç/ev ile özdeşleştirilirken erkeklik kimliği kamusal/dış kavramlarıyla özdeşleştirilmektedir (Mackinnon, 2015). Erkeğin özel alanla özdeşleştirilmesi erkeklik değerlerinin sorgulanmasına zemin hazırlar.

2.1. 2. 3. Evlilik Kurumunda Görünmeyen Emek

Emek, maddi ve toplumsal dünyaları biçimlendiren ve değiştiren toplumsal süreçtir; insanlar değer yaratırken, o da insanları toplumsal varlıklar olarak yaratır (Mackinnon, 2015: 1). Toplumsal süreç olarak var olan emek evlilik kurumunda görünmeyen bir emek olarak yer

almaktadır. Kadınların görünmeyen emeği patriarkal yapının temel dayanaklarından bir tanesidir.

Kadınların görünmeyen emeği, cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde harcanan bir emek biçimidir ve patriarkal yapının en temel dayanaklarından birisini oluşturur. Bu emek görünmeyen emektir, çünkü birincisi doğallaştırılmış emektir. Kadınların yaptıkları işler kadın doğasının bir parçası, kadınların doğal yatkınlıkları olarak sunulur; emek harcama iş değil, davranış biçimleridir bunlar. Bu emeğin görünmeyen emek olmasının ikinci nedeni, onun miktarını da gizleyen ev içi çalışma düzenidir. Ev içinde yapılan işlerin belirli bir mesaisi yoktur. Üçüncüsü ve en önemlisi, karşılıksız olduğu için görünmezdir bu emek. Kadınlar ücret karşılığı başka bir işte çalışsalar da, tam zamanlı ev kadınlığı yapsalar da, çocukları, kocaları ve kocalarının yakınları için harcadıkları bu emek karşılıksız emektir (Savran-Demiryontan, 2016: 10-11).

Evlilik kurumunda kadınların görünmeyen emeği doğallaştırılarak, süreklilik kılınarak ve herhangi bir karşılık sunmadan görünmez kılınmaktadır. Toplumsal yapıda kadının görünmeyen emeğine neden olan ataerkil yapı kadın erkek arasında eşitsizliklere neden olmaktadır. Ataerkil yapı, kadının emek gücü üzerinde söz sahibidir. Bu durum radikal feministler tarafından eleştirilir. Radikal feministler, ataerkil yapıdan dolayı kadınların ezildiği vurgusunu yapmaya çalışırlar. Bu yapı, erkeklerin çıkarlarını koruyarak güç atfederken kadınlara ev işleri ve çocuk doğumuna yönelik roller atfetmiştir. Radikal feministler kadın ve erkek yapısını ikiye ayırarak farklı olduğunu vurgulamaya çalışmışlar. Hane içinde kadınlara fazla sorumluluk yüklenmesi kadının kamusal alan ve sosyal alana çıkmasını engellemektedir. Bu nedenle kadınların büyük bir kısmı kamusal alanda uzak kalmakta ve özel alanda yer almaktalar. Bu nedenle sistemin kendisi cinsiyetçidir (Kaylı, 2010).

Kadınların ev içinde harcadıkları bu emeğin karşılığı yoktur. “Bu iş, ücretli emek olmadığı için hesaba katılmaz”. Kadınların “çalışması paraya değer değildir, bu nedenle değersizdir”. Bu olgu “kadınların aşağı statülerinin maddi temelidir... paranın değeri belirlediği bir toplumda ...bu değersiz işi yapan kadınların elbette para için çalışan erkekler kadar değerlerinin olması beklenemez”(Donovan, 2014: 152). Sarf edilen emeğin karşılığı ücretle belirlenmemesi emekleri karşılıksız kıldığı söylenebilir.

Sosyalist toplumlar da dahil olmak üzere, mevcut tüm toplumlar, çocukların bakımı ve ev işleri karşılıksız bir emek niteliğinde olan kadın emeğine dayanır. Herhangi bir karşılığı olmaması nedeniyle bu emek değer taşımamaktadır. Bir bağış niteliğindedir. Erkeklerin tek yükümlülüğü eşinin ihtiyaçlarını karşılamaktır, yani emek gücünün bakımını sağlamaktır (Savran- Demiryontan, 2016).

Hemen hemen tüm toplumlarda çocuk bakımı ve ev işleri kadınların karşılıksız emeğine dayandığı, söylenebilir. Kadının evde çalışması ve annelik rolü, parasal değişim alanının dışında olduğu ve parayla ölçülemediği için ve sevgi, değerli kabul edilse bile sadece değersizleştirilmiş ve güçsüz bir alan olarak görüldüğü için, değer kaybeder (Donovan, 2014: 165). Kadınların hane

içinde yakınlarıyla ilişkilerinde harcadığı emeğin herhangi bir karşılığı yoktur. Bu emeğin mübadele değeri taşınamaması kadın emeğini görünmez kılınmasına neden olur. Kadınların görünmeyen emeği toplum ve aile hane fertleri tarafından duygusal bir emek gibi görülür. Ev işleri, çocuk bakmak, aile fertlerine şefkat ve sevgi göstermek kadına aitmiş gibi toplum tarafından doğallaştırılır. Ev işleri rutin bir şekilde iç içe geçmiş haldedir. Kadınların ev içinde yaptıkları işlerin ne zaman başlayacağı ne zaman biteceğine dair herhangi bir mesai saatinin varlığı söz konusu değildir. Bu nedenle ev işlerinin herhangi bir zaman diliminde yapılması çok zordur. Kadınlar bir işi değil çoğu işi beraberinde yapmaya çalışmaktadır. Temizlik, alışveriş, ütü, yemek, çocuk ve ailenin diğer fertlerinin bakımının yapılması kadının gün içerisinde sığdırması gereken işler olarak görülmektedir. Bu işler yaşamla da iç içe geçmiş haldedir. Kadınlar bu işleri içselleştirilmiş bir şekilde yapmaya çalışmaktalar. Dolayısıyla, ev işleri dayatılmıştır, tekrarlayıcıdır ve çoğunlukla da önemsizdir (Donovan,2014:156).

Kamusal alanda yer alan erkek emek harcadığı zaman karşılığında ekonomik bir kazanç sağlayabilmektedir. Ayrıca erkekler iş yaşantılarının dışında boş zamanlarını değerlendirirken kadınlar için durum aynı değildir. Ev bakımı, çocuk bakımı kadının görevlerinden sayılmaktadır. Dolayısıyla kadın erkek arasında fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 21). Erkeklik kamusal alanla özdeşleştirilirken kadın özel alanla özdeşleştirilmektedir. Evlilik birliğinin sürdürülmediği durumlarda her iki cinsiyet de yaşamını idame ettirmek durumundadır. Cinsiyete dayalı özel ve kamusal alan ayrımı yaşamı idame ettirmede önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.2.4. Evlilik Kurumunda Kadına Yönelik Şiddet

Şiddet kavramının sözlük anlamına baktığımızda; “bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik, kaba güç” tanımları ortaya çıkmaktadır(Akalın,2011:2223). Bu tanımlamalardan anlaşılıyor ki şiddet; sert, yeğlilik, kaba, güç kavramlarıyla açıklanmaktadır. Bu noktadan hareketle, güç üzerine kurulu olan erkekliğin şiddetle ortak bir noktası var olduğu söylenebilir. Erkek egemen kültürün yer aldığı bütün coğrafik alanlarda şiddet yer almaktadır. Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de şiddet söz konusudur. Özellikle evlilik kurumunda şiddetin var olması, kişi ya da kişilerin yaşamı hakkında söz sahibi olabilmektedir.

“İnsanlık tarihi, erkeklerin kadınlara sürekli zarar vermelerinin ve onların haklarını gasp etmelerinin tarihidir. Kadınlar, üstlerinde doğrudan mutlak tiranlık uygulanan nesnelere.” Bu ifade, kadınların bir sınıf ya da bir grup olarak tarih boyunca devam eden ikinciliklerinin ve sistematik ezilmelerinin failinin erkekler olduğunu ortaya koyar (Donovan, 2014: 31). Erkekler bunu yaparken şiddet olgusunu kullanırlar ve bunu daha çok aile kurumunda gerçekleştirirler. Aile kurumu içerisindeki ataerkil şiddet, kişinin güç kullanarak kadın, hemcinsi, çocuk ya da

yaşlılara karşı güç çeşitlerini kullanmasını ifade eder (Hooks, 2002). Tam da bu noktada Sancar şiddet uygulayıcılarının erkekler olduğu klişesini bize aktarmaktadır.

Ataerkil yapıda şiddet uygulayıcıları daha çok erkeklerdir. Bundan dolayı erkekler "şiddet kullanabilir cins" olarak tanımlanır. Bunun kolay kabullenilebilir bir klişe oluşunun nedenlerinin başında erkeklerin –kadınlardan farklı olarak- biyolojik/genetik olarak şiddet kullanmaya yatkın olduklarına dair yaygın inanç gelir. Erkeklerin doğasında şiddetin var olduğu iddiası ya "kromozom"lar ya da "hormon"lar üzerinden kendine açıklama alanı bulmuştur. Erkeklerin kadınlara kıyasla şiddet kullanma oranlarındaki aşırı yüksekliğin erkek hormonları ve genlerinin gelişiminin "kaçınılmaz" bir tarihsel sonucu, biyolojik durum olduğu iddiasının genel kabul gören bir "gerçeklik" olduğunu sorgulayan ciddi bilimsel araştırmaların yapılmaya başlaması ancak çok yakın zamanlarda gerçekleşmiştir. Örneğin psikolog Eleanor Maccoby ve Carol Jacklin'in bu alandaki otorite kabul edilen *The Psychology of Sex Differences* (Cinsiyet Farklarının Psikolojisi, 1974) adlı çalışmalarında, çok sayıdaki araştırma sonucu gözden geçirilerek ulaşılan sonuca göre, saldırganlık evrensel olarak erkeklerde görülen bir "cins/tür" davranışıdır ve aşağı yukarı bilinen bütün kültürlerde genç erkek çocukları saldırgan davranışlara teşvik edilmektedir. Ama bunun nedeni hormonlar değil, hormonları aktifliğe teşvik eden toplumsal beklentiler, ahlaki zorlamalar ve "erkeklik kültürü"dür (Sancar, 2009: 216-217).

Yani şiddet ve erkeklik, biyolojik yapı ya da psikolojik yapıdan çok inşa edilmektedir. Erkekliğini gösterme sembolü olarak şiddet, kişinin güçlü, kuvvetli olduğunu zayıf bir nesne üzerinde kullanmasıyla gerçekleşir.

Erkekler, yönetici sınıfın erkek grupları tarafından toplumsallaştırılırlar. Böylece kamusal iş dünyasındaki egemenliği kabul ederler ve evin özel dünyasının ve mahrem ilişkilerinin, erkeklikle eşdeğer tuttukları iktidar duygusunu onaracağına inanırlar. Bazı erkekler, daha çok erkek işçi saflarında yer aldıkça ve daha düşük ücret aldıkça ya da daha çok kadın iş dünyasına girdikçe, cinsiyetçi cinsel roller hiyerarşisinde iktidarı ve egemenliği yerleştirmenin ve elde tutmanın tek yolunun şiddet kullanma olduğunu hissine kapılmaktadır. Kadınları mümkün olan her türlü araçla yönetme hakkına sahip olduklarını söyleyen cinsiyetçi düşüncüyü unutmadıkları sürece, kadına yönelik erkek şiddeti, bir norm olmaya devam edecektir (Hooks, 2002: 67).

Egemenliğini korumak adına şiddet kullanan erkekler, cinsiyetçi bir düşünceyle kadınları kontrol altına alarak sürdürüleceği düşüncesi hakim olduğu söylenebilir. Türkiye 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunu kabul ederek kadına yönelik şiddetin önüne geçmek istemektedir. Kanun, şiddete maruz kalan ya da şiddete maruz kalma tehlikesinde bulunan kadınları, çocukları, aile bireylerini ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi ile şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali olan kişiler hakkında şiddetin önlenmesine yönelik tedbirler ile bu tedbirlerin alınması ve uygulanması hedeflenmektedir (R.G., 17/03/2016, Sayı: 29656)

Herhangi bir sınır tanımayan şiddet aile içinde de yaygın bir özellik barındırır. Aile içi şiddet, evlilik ve ortak yaşam alanlarında görülen en yaygın sorunlardan biridir. Şiddet olgusunda fail erkek ya da partner iken mağdur kadın olmaktadır (Erbek vd., 2004). Aile içi ilişkilerde genellikle "güç" veya "otorite", maddi gelir ve cinsiyet rollerinde görülmektedir. Eşlerden birisinin hep alan, diğersinin hep veren konumunda olması, alan tarafın baskı yapması,

şiddet uygulanması sonucunu da beraberinde getirmektedir (Kocacık, Çağlayandereli,2009:40). Aile içi şiddet çok çeşitli biçim/türlerde karşılaşılabilen bir olgudur. Aile içi şiddet türlerini fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik şeklinde sıralanabilir (Özkan, 2017).

Aile içi şiddet türlerini kısaca özetlersek; fiziksel şiddet, karşı taraf üzerinden fiziksel güç kullanma olarak açıklanabilir. Bu fiziksel güç, tokat atma, vurma, tekmeleme, itme, dövme, kesici bir aletle yaralama, vücutta sigara izi bırakmak, kol ya da bacağını kırmak gibi eylemleri içermektedir. Psikolojik şiddet; karşı tarafı kontrol altına almak adına denetlemek, aile fertleriyle görüşmeyi engellemek, küçük düşürmek, hakaretlerde bulunmak, başkalarıyla kıyaslamak, giyim kuşama karışmak, tehdit etmek gibi eylemleri içerir. Cinsel şiddet; karşı tarafa istemediği halde cinsel ilişkiye zorlama, cinsel organlarına zarar verme, çocuk doğurma yada doğurmamaya zorlamak, iletişim araçlarıyla cinsel içerikli mesajlar verme, taciz ve tecavüz etme gibi eylemler cinsel şiddete dahildir. Ekonomik şiddet ise, karşı tarafı ekonomik bağımsızlığını engellemek, kısıtlı derecede para vermek ya da vermemek, çalışma ya da çalışmama yaşamına müdahale etmek gibi eylemler ekonomik şiddete girer (KSGM,2008). Şiddetin türü ne olursa olsun aile içindeki ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Şiddet kişinin değerlerini, niteliklerini, kendine güvenini ve ruhsal yapısını bozucu etki yapan bir olgudur. Bu nedenle şiddetin türü ne olursa olsun önlenmesi gereken bir olgudur (Kocacık, Çağlayandereli,2009:40).

2.1.3. Boşanma

Boşanmanın hukuki, ekonomik, psikolojik ve kültürel gibi birçok nedeni vardır. Birleşmiş Milletler' in önerisiyle, boşanma; "yeniden evlenme hakkı veren bir yargı kararı ile evliliğin nihai olarak yasal feshi" biçiminde tanımlanmıştır (Shryock, Siegel,1976;Çağlayandereli, 2020). Evlilik ve boşanma hemen hemen her toplumda vardır. Nikah akdi ile başlayan evlilik, evli çiftlerin değerleri, inançları, kültürleri, sosyoekonomik yapıları vd. ile uyumsuzluğu durumunda ya da ilişkilerin gergin olması sonucu boşanma olgusu ile sonuçlanabilmektedir.

Hukuki bir nitelik olarak ortaya çıkan boşanma olgusuna toplumsal anlamda farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Boşanma olgusuna yüklenen anlamlar cinsiyete göre değişebilmektedir. Erkek egemen kültürün hakim olduğu ataerkil yapıda, toplumsal cinsiyet kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Biyolojik bir yapıya göre oluşturulan kadınlık ve erkeklik kimlikleri bireylerin yaşamlarında önemli bir odak noktasıdır. Bu kimliklere göre toplum tarafından onaylanmayan boşanma olgusu şekillenmektedir. Bu durum boşanma olgusunun eşleri ilgilendirdiği kadar toplumu da ilgilendirdiğini göstermektedir. Nitekim boşanmış bir kadın toplum tarafından olumsuz tepkilere maruz kalabilmektedir. Erkek egemen kültürde, ekonomik özgürlüğü olmayan, eğitim olanaklarına erişemeyen, istihdam alanlarında yer al(a)mayan kadınlar boşanmayla birlikte ağır sorumluluklar altına girebilmektedir.

Genel olarak Türkiye ve Avrupa ülkelerinde boşanma oranları karşılaştırılabilir. Türkiye'de 2018 yılında boşanan çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre yüzde 10,9 artış göstererek 142 bin 448'e yükselmiştir. Boşanma oranlarına göre, Türkiye'de boşanma oranlarının 2007 sonrası 10 yıllık süreçte istikrarlı bir şekilde arttığını gösteriyor. Ancak yine de Türkiye, Avrupa'da boşanma oranının en düşük olduğu ülkelerden biri. Güney Avrupa ülkelerinde yüksek boşanma oranları söz konusudur. Portekiz'de 2017 yılında her yüz evlilikten 64'ü biterken İspanya'da bu sayı 57'lere kadar çıkmaktadır (Sade, 2010 Ocak). Genel olarak evlilik oranlarındaki düşüşü boşanma oranlarındaki artışlar eşlik etmektedir. Türkiye'de ki evlilik ve boşanma oranlarını Avrupa Birliği üye ülkeleri ile kıyaslandığında, Türkiye'de evlenme hızının yüksek olduğu, boşanma hızının AB ortalamasına yakın olduğu tespit edilmektedir. Evlilik ve aile hayatı hiç olmadığı kadar "dayanaksız" gibi görünse de insanlar için önemli olmayı sürdürmektedir. Boşanma daha yaygındır ama yeniden evlenme oranları yüksektir. Doğum oranı düşüyor olabilir ama doğurganlık tedavisi için büyük bir talep var (Giddens, 2009; Çağlayandereli, 2020:183).

Evlilik sürecinde boşanma evresini hazırlayan birtakım nedenler söz konusu olabilmektedir. Kanun koyucu boşanma davasının açılabilmesi için Türk Medeni Kanununda boşanma sebeplerine yer vermektedir. Türk Medeni Kanununda yer alan "zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin sarsılması" gibi nedenler boşanma sebepleri olarak yer almaktadır. Boşanma süreci ve sonrasında Türk Aile Hukukuna göre zayıfların korunması ilkesi göz önünde bulundurulur. Boşanmadan dolayı yoksulluğa düşme durumunda Türk Medeni Kanunu yoksulluğa düşecek kişiyi "yoksulluk nafakası" adı altında korumaya almaktadır. Türk Medeni Kanunu'nda "yoksulluk nafakası" "nafaka" başlığı adı altında bulunmaktadır (TMK,2001).

2.1.4. Nafaka

Nafaka kavramının sözlük anlamına bakıldığında iki tanım söz konusudur. Birincisi, geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik. İkincisi ise, birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık olarak tanımlanmaktadır (Akalin, 2011: 1744). Bu tanımlamalardan anlaşılıyor ki, nafaka; "geçinmek" kavramı üzerinden tanımlanmaktadır. Türk Medeni Kanunu gereğince nafaka yasal bir düzenleme olarak ele alınmaktadır. Türk Medeni Kanununun 169, 196, 197, 175, 182, 364, 366 maddeleri nafaka konusu ile ilgilidir. Hukuki bir boyut niteliğinde olan nafakanın sosyolojik bir boyutu göz ardı edilemez.

Zaruri ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda kişi ya da kişiler yoksulluğa düşebilmektedir. Bu kişiler üst soy ya da alt soy olabilmektedir. Bu yardım türüne "yardım nafakası" denilmektedir. Bakım nafakası üç alt başlık altında yer almaktadır. Bakım nafakasının alt başlıkları olan tedbir ve yoksulluk nafakası, evlilik ve boşanma olgusuyla ortaya çıkar iken,

İştirak nafakası doğum yoluyla ortaya çıkmaktadır (TMK, 2001). Toplumsal yaşamda yasal haklarla birlikte nafaka türleri birbirine karıştırılmakta ve farklı yorumlanmalar ortaya çıkabilmektedir.

2.1.4.1. Tedbir Nafakası

Boşanma aşamasında mahkeme eşlerin karşılıklı yükümlülüklerini yasal düzenlemelerle “tedbir nafakası” adı altında güvenceye almaktadır. Evlilik süresince çalışmayan ya da çalıştırılmayan kadınlar boşanma davası süresince tedbir nafakasını almaktadır. Eşin ve çocuk(lar)ın bakım ve sorumluluğu için geçici bir önlem şeklindedir(TMK, 2001).

2.1.4.2. İştirak Nafakası

Evlilik birliğinden doğan çocukların bakım ve sorumluluğu boşanma sonrasında da devam etmektedir. Çocuk haklarını korumak adına mahkeme, velayetin kullanılmasını kendisine verilmeyen eşe gücü oranında çocuğun eğitim, sağlık ve sosyal yaşamı için giderlerinin karşılanmasında sorumluluk yüklemektedir (TMK, 2001). Genel itibariyle Türkiye'nin yaşamsal koşulları gereği velayet anne verilmekte, baba ise iştirak nafakasını ödemekle yükümlü kılınmaktadır. Bu durum ataerkil yapının kadına “anne” rolünü yüklemekle, çocuğun bakım ve sorumluluğunu kadına yüklemektedir.

2.1.4.3. Yoksulluk Nafakası

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan evlilik sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel ve sosyal boyutları söz konusudur. Evlilikle birlikte eşler arasında birtakım sorumluluklar ortaya çıkmaktadır. Bu sorumlulukların sosyolojik boyutu olduğu kadar hukuki bir boyutu da söz konusudur. Türk Medeni Kanuna göre evlilik birliği ile eşler arasında bir dayanışma ortaya çıkmaktadır. Kanun koyucu bu dayanışmanın boşanma sonrasında kısmen devam edilmesi görüşündedir. Çünkü boşanma nedeniyle kişi ya da kişiler yoksulluğa düşebilmektedir. Türk Medeni Kanunu boşanma nedeniyle yoksulluğu önleyebilmek adına “yoksulluk nafakasını” yasal güvenceyle korumaktadır. Yoksulluk nafakasında kişinin boşanma yüzünden yoksulluğa düşme şartı aranırken Türk Medeni Kanun’unda ‘yoksulluk’ kavramının tanımı yapılmamaktadır. Yoksulluk kavramı göreceli bir kavram olduğundan dolayı tanımı yapılması zordur. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 07.10.1998 tarih ve 1998/2-656-688 Sayılı kararında kabul edildiği gibi “Yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür (eğitim) gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmek gerekir” şeklinde bir tanım yapılmaktadır (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi,E.2015/16747 K.2016/1748).

Yoksulluk nafakası yasal bir hak olarak Türk Medeni Kanununda yer alırken toplumsal yaşamda cinsiyete dayalı bir uygulama şekline bürünmüştür. Uygulamada herhangi bir cinsiyet ayrımı söz konusu değil iken yoksulluk nafakasını talep eden daha çok kadınlar olmaktadır. Bu durum ekonomik özgürlükten yoksun olan kadınlarının varlığını göstermektedir. Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın ve erkeğin yaşadıkları sorunları toplumsal cinsiyetten bağımsız düşünmek söz konusu değildir. Toplumsal cinsiyete göre, cinsiyet farklılığına göre kadın ve erkeklerin rol ve sorumlulukları vardır. Kadın kamusal alanının dışında yer alarak, çocukluk döneminde baba ya da erkek kardeşe bağımlı iken evlilik döneminde kocaya bağımlıdır. Kadın, ekonomik, eğitim ve sosyal özgürlükten yoksun bir şekilde bir bağımlılık ilişkisinin içinde yer alır. Erkek, kamusal alanla özdeşleştirilerek ekonomik özgürlüğü olan iktidar ilişkisine dayanan bir güce sahiptir. Nitekim, kadınların bu bağımlılık ilişkisi içinde var olması anne ve eş rolünü sürdürmesine neden olmaktadır. Ataerkil yapının hakim olduğu kültürde kadınların eş ve anne rolü feminizm tarafından eleştirilerek “kadın doğulmaz, kadın olunur” sloganıyla kadınların rolleri sorgulanmaktadır (Beauvoir,2019).

2.1.4.3.1. Yoksulluk Nafakasının Koşulları

Yoksulluk nafakası ile ilgili tartışmalarda yoksulluk nafakasının koşulları ile ilgili bilgi yoksunluğu göze çarpmaktadır. Yoksulluk nafakasının talep edilebilmesi için öncelikle eşlerin boşanması gerekmektedir. Evlilik birliğinin sona erdirildiği durumların hepsinde, nafakanın kabulüne dair karar verilmesi zorunlu değildir. Yoksulluk nafakasını talep etmek için yoksulluk nafakasının koşulları sağlanması gerekir. Yoksulluk nafakasının hükümlülüğü için öncelikle kişinin nafaka isteminde bulunması gerekir. Öte yandan, kişi boşanmadan dolayı yoksulluğa düşmesi şartı söz konusudur. Nitekim, bu durum cinsiyet kültüründe kadınların nafaka talep etmesi durumunda kadınların evlilik öncesinde de yoksul bir konumda olması nedeniyle nafaka yükümlüleri tarafından eleştirilene neden olmuştur. Bu durum kadınların erkeklerin ekonomik özgürlüğüne bağımlı olduğunu göstermekle birlikte bir tahakküm gücünün olduğunu gösterir. Bir diğer koşul ise, yoksulluk nafakasının oluşması için nafakanın nafaka yükümlüsünün mali gücü oranında olması gereklidir. Toplumsal yaşamda nafaka miktarları göz önünde bulundurulduğunda orantılı bir şekilde nafaka miktarları tahsil edilmektedir. Fakat bu durum egemen cinsiyet kültüründe yüksek miktarlar olarak yansıtılmaktadır. Bir diğer koşul ise, eşit kusur ya da nafaka yükümlüsünden daha az kusur olması gereklidir (TMK,2001).

2.1.4.3.2. Yoksulluk Nafakasının Ödenme Şekli ve Süresi

Türk Medeni Kanununa göre, yoksulluk nafakası toptan ya da irat şeklinde ödenebilir (TMK,2001). Toplumsal yaşamda nafaka daha çok irat şeklinde ödenmektedir. Nafaka yükümlüsünün kamu alanlarında çalışması sonucu aylık gelirden kesinti yapılarak boşanmış eşe

aktarılır. Cinsiyet kültüründe nafaka yükümlüsünün erkekler olması ataerkil yapının hem erkekler üzerinde hem de kadınlar üzerinde ekonomik bir baskı uyguladığını göstermektedir.

Yoksulluk nafakası ile ilgili tartışmalarda nafakanın süresiz olduğu söylemi söz konusudur. Fakat Türk Medeni Kanununda nafakanın kaldırılma koşulları yer almaktadır. Türk Medeni Kanuna göre, nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi, iki taraftan birinin vefat etmesi, nafaka alacaklısının yasal olarak evlilik akdi gerçekleştirilmeden evliymiş gibi yaşaması, nafaka alacaklısının yoksulluğunun kalkması ve nafaka alacaklısının haysiyetsiz hayat sürmesi sonucu nafaka kaldırılabilir(TMK,2001:md.176).

Yoksulluk nafakasının talep edilmesinde Yargıtay her bir olayı somut bir olaya göre değerlendirebilmektedir. Nafaka talep eden kişinin asgari ücretle çalışması, yetim aylığı vb. şeklinde gelirlere sahip olması Yargıtay'ın kararına göre nafaka talebinin hükmedilip hükmedilmeyeceği kararına bağlanabilmektedir. Hukuk Genel Kurulu'nun yerleşik kararlarında "asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunması" yoksulluk nafakası bağlanmasını olanaksız kılan bir olgu olarak kabul edilmediği gibi asgari ücretin üzerinde gelire sahip olunması da yoksulluk nafakası bağlanmasını olanaksız kılan bir olgu olarak kabul edilmemiştir (HGK. 1998/2-656). Bu durumda ancak nafakanın miktarını tayinde etken olarak dikkate alınmalıdır. Davalının asgari ücret ile çalışıyor olması nafakanın kaldırılmasına değil, azaltılmasına etki edecek olgulardandır (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi E. 2015/16747 K. 2016/174).

Nafaka alacaklısının evlenmesi üzerine nafaka kaldırılabilir iken nafaka ödeyen kişinin evlenmesi üzerine nafaka kaldırılmaz fakat madde 176'a göre nafaka miktarında düzenleme yapılabilmektedir (TMK, 2001: md.176). Türk Medeni Kanununda nafaka alacaklısının haysiyetsiz hayat sürmesi halinde mahkeme kararıyla nafaka kaldırılır koşulu söz konusudur (TMK, 2001: md.176). Bu maddeyle nafaka ödeyen kişinin mahkeme başvurusu ve ispatlaması gerekmektedir. Fakat bu durum Anayasanın özel hayatın gizliliği ve korunması ilkesine ters düşmektedir (Anayasa, 1982: md.20). Bu maddeyle kanun dışı yollarla kişinin özel hayatına karışmak suç sayılmaktadır. Kanun koyucu böyle bir durumda kişilerin kamu önünde açık yerlerde ispat hallerini kabul etmektedir.

2.1.4.3.3. Yoksulluk Nafakasının Sınırlarının Belirlenmesi

Ekonomik koşullar sürekli bir değişime tabi olunmaktadır. Enflasyonun artması ya da azalması ülkedeki ekonomik yapıyı etkilediği gibi sosyal hayatı da etkilemektedir. Bundan dolayı nafaka alacaklısı nafakanın arttırılması ya da azaltılması için talepte bulunabilir (TMK, 2001).

2.1.4.4. Tarihsel Süreçte Türk Medeni Kanununda Kadın Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında siyaset, sosyal ve diğer yapılarda kadın haklarına yönelik mücadeleler söz konusu olmuştur. Bu yıllarda eğitilmiş ‘iyi anne’ ve ‘iyi eş’ modeli ön plana çıkarılarak vatansever bir evlat yetiştirme hedeflendiği söylenebilir (Akagündüz, 2015). Devlet, eğitilmiş eş ve anne modeli ile politika olarak yürütmüştür. Erken Cumhuriyet döneminde yaratılmak istene kadın modeli, özel alan ve kamusal alan arasında cinsiyetçi bir iş bölümü temeline dayandırılmıştır. Buna göre, Batı’da gelişen Birinci Dalga Feminist Harekete paralel olarak, annelik kutsanmış, ev işlerinde ve çocuk bakımı konusunda bilgili ve becerikli, iyi eş, başarılı bir erkeğin arkasında onu başarıya götürecektir ama her zaman erkeğin bir adım gerisinde durması gereken bir kadın figürü oluşturulmaya çalışılmıştır (Kandiyoti, 2011; Zihnioglu, .2019).

Bu yıllarda kadınların rolü, iyi eş ve iyi anne nitelikleri ile devlet feminizmi kavramıyla ifade edilmiştir. Kadınların eşit bir yaşam için mücadele etmesiyle kadın erkek eşitliği sağlamak adına birtakım gelişmeler ortaya çıktığı söylenebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın erkek eşitliğini sağlamak adına Medeni Kanunu kabul edilmiştir.

Medeni Kanunda yapılan değişikliklerle herkesin eşit bir şekilde medeni haklardan faydalanma esası söz konusudur. Günümüzde efendi köle ilişkisi mevcut olmamakla birlikte kadınlar da erkeklerle eşit bir şekilde medeni haklardan yararlanma hakkına sahiptir. Öte yandan hukukumuzda aile ve miras hukukunda önemli değişiklikler yapılmakla birlikte kadın erkek eşitliği göz önünde bulundurulmuştur (Ataay, 1981).

Medeni Kanunun kabulüyle kadın erkek eşitliğini sağlamak adına tarihsel süreçte birtakım düzenlemeler olduğu söylenebilir. “Evlilik birliği yönetme”, “kamusal alanda yer almak için kocadan izin alma”, “velayet” ve “nafaka” bu düzenlemelerdendir.

Erkekler, toplumda muteber/saygın bir konum elde etmek için evlilik yoluyla erkeklik değerlerini yeniden inşa ederler. Erkekler, tahakküm kuracakları aile reisliği rolüyle bu inşa sürecine katılırlar. Medeni Kanunun kabulüyle, evlilik ile kurulan aile kurumunda birliği yönetme konusunda bir değişim söz konusu olmuştur. 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin 152. maddesine göre; “evin reisi kocadır” şeklindeydi (TKMYKH, 1926). Bu maddeye göre, evin geçimini sağlamak erkeklik rolü sayılmakla diğer aile fertleri olan kadın ve çocuklar erkeğin sorumluluğundadır. Bu durum ataerki yapının aile reisliği konumuyla erkeklere geçim sorumluluğu yüklerken kadınları arka planda göstererek cinsiyet eşitliğinin var olmadığını göstermektedir. Yapılan değişikliklerle, Türk Medeni Kanunu’nun 186. maddesi gereği, “evlilik birliğini eşler ortak bir şekilde yönetir” şeklinde düzenlenerek aile birliği içinde birliği yönetme konusunda eşit haklar verildiği görülmektedir (TMK, 2001). Bu maddeye göre, “birliği ortak yönetme” söylemi yasal bir hak olarak Türk Medeni Kanununda yer alırken kültürel normlara gizlenmiş bir şekilde varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Erkek egemen kültürün hakim olduğu ataerkil yapıya göre, kamusal alanda erkekler yer alarak erkekliklerini ispatlamak zorundadırlar. Bu ispatlamayı kabul etmeyen erkek toplum tarafından baskılara maruz kalabilir. Eşinin ve çocuklarının bakım ve sorumluluğu erkeğin görevi sayılır. Bir erkek eşini evin dışında çalışmasına izin verdiği zaman erkeklik değerlerini toplum tarafından yargılanır. Medeni Kanunda kamusal alanda çalışmak için kadının kocasından izin almasıyla ilgili olarak bir değişim söz konusu olmuştur. 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin 159. maddesine göre; “karı koca mallarını idare için hangi usulü kabul etmiş olursa olsun karı, kocanın sarahaten veya zımnen müsaadesi ile bir iş veya sanat ile iştigal edebilir” şeklindeydi (TKMYKH, 1926: md.159). Bu maddeye göre, toplumsal cinsiyet gereği özel ve kamusal alan ayrımı söz konusudur. Eşitlik ilkesine aykırı olan madde Türk Medenî Kanunu’nun 192. maddesine göre; “eşlerden her biri, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir” şeklinde düzenleyerek eşitlik ilkesi baz alınmıştır (TMK, 2001: md.192). Bu maddeyle kadının çalışma yaşamına katılması için eşinden izin almasına gerek olmayışı söz konusu olsa dahi toplumsal cinsiyet normlarıyla bir takım söylemler aracılığıyla kadınlar çalışma yaşamında uzak tutulmaktadır.

Boşanmayla birlikte velayet konusu ortaya çıkmaktadır. Velayet konusunda birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur. 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin 263. maddesine göre, “evlilik mevcut iken, ana ve baba, velayeti beraberce icra ederler. Anlaşamazlarsa, babanın reyi muteberdir” (TKMYKH, 1926: md.263). Bu madde değişikliğe uğrayarak Türk Medeni Kanunu’nda ana ve baba evli ise, 336. maddeye göre “Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir. Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir” şeklindedir (TMK, 2001: md.336). Ana ve baba evli değilse “ velâyet anaya aittir” şeklinde düzenlenmiştir (TMK, 2001: md.337). Bu maddeyle velayetin anneye ait olması, yapılan değişikliğe rağmen halen kadının “annelik” söylemiyle tanımlandığını göstermektedir. Çocuk bakım ve sorumluluğunun anneye verilmesi doğallaştırılmış bir şekilde babanın çocuk bakım ve sorumluluğunu üstlenemediğini göstermektedir. Toplumsal yaşamda kadınlık ikincil planda yer alırken annelik kutsanmaktadır. Feminizm tarafından eleştirilere maruz kalan annelik söyleminin ‘kişisel olanın politik olduğu’ vurgusu üzerinden yapılmaktadır. Özel alanda, iktidar ilişkilerinin var olduğu ve ataerkil yapının egemen olduğu vurgusu söz konusudur. Annelik söylemi ile çocuk bakımı kadına yüklenmektedir (Donovan, 2014; Kaylı, 2010).

Boşanmayla birlikte oluşan yoksulluk nafakası ile ilgili birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur. Yoksulluk nafakası ile ilgili ilk kanun, 1926 yılında Türk Medeni Kanununda yer almıştır. Kadın ya da erkeğin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşmesi nedeniyle bir yıllık süreyle nafaka isteme hakkına sahiptir (TKMYKH, 1926). Bir yıllık müddet, boşanan kadının çalışma

olanağının ya da yeterliliğinin bulunmaması durumlarında onu dilenmeye iteğinden dolayı eleştirilmiştir. Bu nedenle 144. maddedeki süre sınırlamasının kaldırılmasının yerinde olacağı belirtilmiştir (Velidedeoğlu, 1965: 262). Bir yıllık sınırlamanın eleştirilere maruz kalması sonucu 1988 yılında boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek kişinin nafaka talep etme hakkı söz konusu iken, erkeğin kadından nafaka alması için kadının ekonomik konumunun yeterli olması şartı söz konusu olmuştur (TKMYKH, 1926). Yapılan değişiklikte bir yıllık sınırlama kaldırılırken kadının nafaka yükümlü olması için ekonomik gücünün bulunma koşulu söz konusudur. Bu koşul 2002 yılında cinsiyet eşitliği baz alınarak cinsiyet belirtilmeden nafaka talep etme hakkı oluşturulmuştur (TMK, 2001).

Kadın erkek eşitliği adına yapılan bu düzenleme günümüzde halen devamlılığını korumaktadır. Ancak 2002 yılında bu yana yürürlükte olan Türk Medeni Kanun'un yeniden düzenlenmesi için hukuki bir tartışma ortaya çıkmıştır. Kestel Asliye Hukuk Mahkemesi(Aile Mahkemesi Sifatıyla) 2011 yılında itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunarak "nafakanın sürekli olması" nın Anayasa'ya aykırı olduğunu iddia etmiş. Anayasa Mahkemesi ise, "boşanma sonrası yoksulluk nafakasının evlilik birliğinden doğan dayanışmanın kısmen devamı niteliğinde olması düzenlemeye aykırı olmadığı kararına varmıştır" (28335 sayılı RG, AYM 2011/136 E.2012/72 K.). Yoksulluk nafakası ile ilgili yapılan düzenlemelere göre, süreç içinde kadının ekonomik gelirinin olmaması üzerine koşullar oluşturulmuştur. "Bir yıllık sınırlama", "kadının hali refahta olması" boşanan kadınların ekonomik gücünün olmadığını göstermektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kadın erkek eşitliğine dair yasal düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Türk Medeni Kanunundaki bu değişiklikler kadın erkek eşitliği ilkesi göz önünde bulundurarak yapıldığı söylenebilir. Konumuz bağlamınca aile reisliği, kadının çalışması, velayete yönelik yasal düzenlemeler yoksulluk nafakasında önemli etkenlerdir. Yasal düzenlemelerle oluşan değişikliklerin yapılmasında insan hakları gereği Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası kadın hakları sözleşmelerin etkisi söz konusudur.

2.1.5. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Kadın Hakları Sözleşmeleri

İnsanlığın varoluşundan bu yana eşitlik ve özgürlük kavramları söz konusudur. İnsani bir şekilde yaşamak tüm insanların hakkıdır. Düşünsel alanda ortaya çıkan insan hakları kavramı, anayasal bildirilere, belgelere ve uluslararası sözleşmelere konu olmuştur (Çatal, 2018).

Tarihte hukuk siteminde insan hakları alanında yaşanan en önemli belge Magna Carta ile başladığı kabul edilir. 1215'te kabul edilen Magna Carta, tarihte ilk kez kralın yetkilerini kısıtlayan ve halkın hakkını koruyan bir belge sayılmaktadır. Tarihteki ilk gelişmeler bir sonraki gelişmeyi beraberinde getirmektedir. 1215 Magna Carta Libertatum'dan sonra 1776 tarihli Virginia İnsan Hakları Bildirisi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ortaya çıkarak "yaşam hakkı, özgürlük, mülkiyet hakkı ve kişilik haklarına" yer verilmiştir (Dereköy, 2018; Ünal,1994). İnsan

hakları ile ilgili gelişmeler toplumsal yaşamda bir farkındalık yaratmış ve bu farkındalığın oluşmasında 1789 tarihli Fransız İhtilali etkisinin olduğu söylenebilir.

1789 tarihinde Fransız İhtilali ile evrensel insan hakları söylemi ortaya çıkmıştır. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili yapılan anayasal düzenlemeler diğer ülkeleri de etkisi altına bırakmıştır. 1789 tarihli, Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisinde insanların devredilemez ve evrensel haklara sahip olduğu vurgusu yapılmakla bu hakların milletlerarası düzeyde yer alması, 10 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin yayımlanmasıyla ortaya çıkmıştır. İnsan haklarını baz alan bir diğer sözleşme ise, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1953 yılında yürürlüğe girmiştir (Ünal, 1994).

İnsan hakları kavramı, tüm insanların ortak bir şekilde kazandığı önemli bir haktır. İnsan hakları bütün insanlar için geçerlidir. Nitekim, eşitsiz ve hiyerarşik toplumlarda eşit ilişkilerden ziyade, iktidarın tahakküm ettiği hiyerarşik ilişkiler mevcuttur. İnsan haklarından uzun zaman boyunca kadınlar eşit bir şekilde faydalanmadılar. Çoğu toplumda kadınlar halen, insan haklarından faydalanamıyor. Bu eşitsizlikler, farklı toplumlarda farklı şekillerde ortaya çıksa dahi özünde bir değişme olmadı. Büyük bir başarıyla varlığını sürdürdü ve korudu. Kuşaklar boyunca kültürden kültüre ataerkil yapının bu başarısı az sayıda sorgulanarak ya da sorgulanmasına izin verilmeden “kadınlık” ve “erkeklik” kimlikleri aracılığıyla aktarıldı (Berktaş, 2004). Kadınlık ve erkeklik kimliklerinin biyolojik bir temeli olduğu halde cinsiyet bu temelden ibaret değildir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet örüntüleri, insan yaşamının o kadar önemli bir özelliği değildir; bu örüntüler kesinlikle toplumsaldır (Connell, 2016: 40).

İnsan haklarından eşitlikçi bir şekilde faydalanmak için kadınlar çetin mücadeleler sarf etmişlerdir. Batı’da Birinci Dalga Feminizm Hareketi ile kadınlar politik eşit haklar elde etmek için mücadeleler var olmuştur. Eğitim, çalışma hayatı, mülkiyet haklarında erkeklerle eşit bir şekilde hak elde etmek için mücadeleler söz konusu olmuştur (Donovan, 2014; Davidoff, 2009).

1789 Fransız İhtilaliyle kadınların eşitlik için mücadeleleri gerçek anlamda 20. yüzyılda olmuştur. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde var olan ‘insan ve yurttaş’ kavramında kadınların yer almadığı fark edilmiştir. Bunun üzerine mücadeleci kadınlar Bildiriye ‘homme’ kavramının yerine ‘homme femme(kadın- erkek)’ kavramının eklenmesi için mücadele etmişlerdir. Fakat Bildiriye ekleme yapılmayınca mücadele eden kadınlar 1791 yılında “Kadın ve Yurttaş Hakları Beyannamesini” ilan etmişlerdir. İnsan haklarından eşitlikçi bir şekilde faydalanmak isteyen kadınlar yaptırımlara maruz kalsalar da birtakım haklara sahip olabilmişlerdir. Haziran 1993 Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı, kadının insan hakları kavramına yer verilmiştir. Kadın hareketi için bu konferansın büyük bir önemi vardır. ‘Kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının, evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası’ olduğu kabul edilmiştir (Kaypak, Karaman, 2016; Moroğlu,2018).

Kadın gruplarının taleplerine yanıt veren Viyana Konferansı, “kadınların bütün insan haklarından tam ve eşit olarak yararlanmalarını sağlamanın” hükümetlerin ve BM’nin öncelikli görevleri arasında olduğunu da belirtti. Gene 1993’de BM Genel Kurulu, Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi’ni kabul ederek önemli bir adım daha attı (Berktaş,

2004: 9). Viyana konferansından sonra 1995'te Pekin'de yer alan 4. BM Kadın Konferansı ise, kadın haklarını insan haklarının ayrılmaz ama özgül bir parçası kabul eden anlayışı onaylamış, aynı zamanda da kadınların insan haklarını uluslararası hukukun ve idari mekanizmanın bir parçası haline getirmede önemli bir adım atmıştır. Bunlar önemli kazanımlardır (Berktaş, 2004: 9).

Dünyada yaşanan gelişmeler hemen hemen her ülkeyi etkisi altına alarak kadın hakları konusunda da istikrarlı bir süreci beraberinde getirmektedir. Cumhuriyetin kuruluşuyla kadınlara yönelik birtakım haklar söz konusu olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınlar eğitim, aile, siyaset ve sosyal yaşam alanlarında bir takım haklar elde edebilmişlerdir. Tarihsel süreç içinde kadın hakları ile ilgili yapılan devrimler sıralanabilir; 1924 yılında kabul edilen Eğitim Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile cinsiyet ayrımı yapılmaksızın erkek ve kız çocukları için eğitimde eşitlik ilkesi getirilmiştir (Kaypak, Kahraman, 2016: 307). 17 Şubat 1926 yılında Kadınlara, Medeni Kanunun kabulüyle eşit haklardan faydalanmaya başlamışlardır. Aile Hukuku kurallarıyla erkeklere tanınan birden fazla eşe sahip olma ve erkeğin boşanmak için 'boş ol' söylemi kaldırılmıştır. Evlilik birliğinde çok eşlilikten tek eşliliğe, evlilik yaşı, resmi nikah şartı, boşanmada eşit haklar getirilmiştir. Ayrıca cinsiyete dayalı olarak yapılan miras paylaşımında, eşitsizlik kaldırılarak Medeni Kanunda kız ve erkek çocuğuna eşit pay alma hakkı tanınmıştır (Moroğlu, 2018). 1928 yılında Harf Devrimi yapılarak okuma yazma kolaylığı, Batı kültürüyle bütünleşmede köprü oluşturuldu. 1930 yılında kadınlar belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde ettiler. 1933 yılında kadınlar muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etti. 1934 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle kadınlar milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde ettiler. 1935 yılında kadınların seçme ve seçilme hakkını ilk kez kullandığı seçimler yapıldı (Kaypak, Kahraman, 2016: 307). Doğal haklar niteliğinde olan kadın hakları erkek egemen kültürde kazanılmış hak niteliğinde yer aldığı söylenebilir. Kadınlar bu haklardan faydalandılar fakat devlet kontrolünde faydalandılar. Eğitimli kadınlar birer vatansever evlat yetiştirir politikası söz konusudur. Eğitimli eş kocasına ve evine bağlı bir kadın modeli haline getirmektedir. Kadınlar, kamusal alanda yer almaktan ziyade özel alanda yer alarak erkeklik değerlerinin yeniden üretilmesinde rol oynar (Nasıroğlu Aydın, 2020; Akagündüz, 2018).

Dünya'da kadınlarla ilgili sözleşmelerde Türkiye'de yer aldı. Türk Medeni Kanununda eşitlik ilkesine bağlı olarak birtakım köklü değişiklikler söz konusu olmuştur.

Türkiye 1985 yılında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'ni onayladı. Medeni kanunda yer alan kadının çalışması için kocasından izin alma söylemi değiştirilerek eşitlik ilkesi baz alındı. Evlilikle birlikte kadının kocasının soyadının yanında kendi soyadını taşımasında değişiklik yapılmış olsa dahi ataerkil yapının erkeklik konusunun koruduğunu göstermektedir. 2001 yılında Türk Medeni Kanununda önemli

değişiklikler söz konusu oldu. Aile reisliği, velayet, aile konutu, mal rejimi gibi konularda eşitlik ilkesi baz alınarak yapılmıştır (Kaypak, Kahraman, 2016).

Evrensel bir değer niteliğinde olan insan hakları, hukuksal anlamda herkese eşit haklar olarak tanınmış olsa da toplumsal yaşamda cinsiyete dayalı ayrımcılık/eşitsizlik sürdürülmektedir. Örneğin, kadın ve erkeklerin çalışma yaşamında kanun önünde eşit haklara sahiptirler. Fakat toplumsal yaşamda ataerkil normların gizlenmiş bir şekilde var olması kadınlar bir takım söylemler aracılığıyla çalışma yaşamının dışında kalmaktalar. Bu söylemler ekonomik, kültürel ve sosyal yapılarda yer almaktadır. Bu durum sadece belirli ülkelerde olmayıp tüm dünya çapına yayılmıştır. Bundan dolayı uluslararası çapta birtakım sözleşmelere yer verilmiştir. Özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (CEDAW) ve İstanbul Sözleşmesi bu gelişmelerdendir.

2.1.5.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Evrensel ve devamlı barışın toplumsal adaletle gerçekleşebileceğini destekleyen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), iş hayatında tek ölçüt oluşturmak, temel prensipler ve haklar oluşturmak ve uygulamak, kadınların ve erkeklerin insanî değerlere uygun işleri elde edebilmeleri için daha çok fırsat meydana getirmek ve toplumsal güvence planlamalarının faaliyet alanını ve faaliyetini artırmak stratejik hedefleri doğrultusunda, ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı oluşan sorunlara çözümler sunmaktadır (Nurdoğan 2018: 83).

Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü'nün maddelerini belirli zaman aralıklarıyla kabul etmiştir. Türkiye, 6 Haziran 1951 tarihinde C100 sayılı sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi'ni kabul ederek, cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayarak kadın ve erkek arasında ücret farklılıklarını kaldırılmasını ve çalışma yaşamında eşit şekilde çalışılması hedeflemektedir. Uygulamada cinsiyete dayalı ayrımcılığın önüne geçilmek istense de toplumsal yaşamda kadın ve erkeğin cinsiyetine göre ücret söz konusu olabilmektedir. Sarf edilen emek karşılığının düşük olması kadınların özel alanda yer almasına neden olmaktadır. Türkiye, 4 Haziran 1958 tarihinde C111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. C111 Sözleşmesi ile ayırım tanımı yapılarak iş ya da meslek edinmede ırk, renk, cinsiyet, siyasal ve dini inanç gibi özelliklerin eşitliği yok edici her türlü ayrımcılık yasaklanmasını öngörmektedir. İş ve meslek edinmede ayrımcılığın kaldırılması hedeflenirken, toplumsal yaşamda kadın ve erkek cinsiyetine göre meslekler söz konusudur. Güç ve kuvvet gerektiren iş ve meslek grubunda erkekler yer alırken, kadınlar özel alanının uzantısı niteliğinde olan temizlik, sekreterlik, öğretmenlik, hemşirelik, açılış gibi iş ve mesleklerde yer almaktalar. Türkiye, 17 Haziran 1964 tarihinde C122 sayılı İstihdam Politikası Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. İstihdam konusunda herkesin eşit bir şekilde

faydalanması hedeflenmektedir. Türkiye’de cinsiyete göre istihdam oranlarında kadınların erkeklere göre arka planda kaldığı söz konusudur (ÇSGB, 2014).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmelerine göre, taraf devletlerin istihdam ve iş gücüne katılım için kadın ve erkek ayrımına gidilmeden eşit şartlarda imkan tanınması için her türlü politikayı gerçekleştirmek için imzalanmıştır. Türkiye’nin nüfus yapısı bölgesel dağılış konusunda farklılık göstermekle birlikte nüfusun yarısı kadın olan bir ülkedir. Toplumsal ve ekonomik olarak sürdürülebilir ekonomik ilerlemenin hızlandırılması ve ekonomik büyümenin istikrarlı bir yapıya kavuşmasının sağlanmasında en mühim konulardan biri de kadınların iş gücüne katılımlarıdır. Ekonomik özgürlük, toplumsal statünün yükselmesi, yeni bir sosyal çevre kazanma, kendine güven ve kişilik gelişimine katkı ancak kadınların çalışma hayatında istihdam edilmeleri ile gerçekleşebilmektedir (Uruk, Yenilmez, 2015: 138).

2.1.5.2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (CEDAW)

Türkiye, 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılan ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe giren “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi(CEDAW)”ni onaylamıştır (RG., 14.09.1985, S.18898).

CEDAW 30 maddeden oluşarak cinsiyete dayalı ayrımcılığı engelleme ya da kaldırılması için politikaların yapılmasını öngörmektedir. Toplumsal bir cinsiyet niteliğinde inşa edilen kadınlık kimliği “eş” ve “anne” rolü nedeniyle kadınların özel yaşam alanında yer almasına neden olmaktadır. Eğitim, meslek ve diğer alanlarda kadınlar bu rollerden dolayı mahrum kalmaktalar. Bu sözleşmeyle, kadınlar toplumsal yaşamda bir birey olarak yer alarak, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın sosyal yaşam ve yasalarda ayrımcılığın kaldırılması öngörülmektedir. Böylelikle kadınların yasa ve uygulamada eşit haklar elde edilmesi sağlanmış olacaktır. Bu sözleşmeye göre, kadın erkek eşitliği göz önünde bulundurularak kadınların medeni durumlarının bir engel teşkil etmemesi için insan haklarının tanınmasına, kullanılmasına ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen cinsiyete dayalı bir ayrımın yapılması kadınlara yönelik ayırım olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, ekonomik, sosyal, siyasal, eğitim ve kültürel alanlarda kadının erkekle eşit bir şekilde faydalanması için yasal düzenlemeler yapmakla taraf devletler yükümlüdür. Türkiye’de ki yasal düzenlemelerin yapılmasında Türkiye’nin taraftar olduğu uluslararası sözleşmelerin önemi vardır. Öte yandan, kadın erkek eşitsizliğine neden olan kalıplaşmış rollere dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların kaldırılması gerektiği ve çocukların yetiştirilmesinde kadın ve erkek sorumluluğu olduğu sözleşmeyle kabul edilmiştir (RG., 14.09.1985, S.18898).

Kısaca CEDAW Sözleşmesi, eşitliğin yaşama geçirilmesi için kadın erkek cinslerinin birbirlerine üstünlüğüne dair siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayattaki gelenek, görenek,

adet ve örflerin ortadan kaldırılması için özel önlemlerin alınması ve yasalardaki ayrımcılık içeren maddelerin kadın erkek eşitliğini sağlamak için değiştirmesini öngörmektedir.

2.1.5.3. İstanbul Sözleşmesi

Türkiye, Sözleşmeyi imzaya açıldığı 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış, 14 Mart 2012 tarihinde ise onaylamıştır ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anayasa m. 90/5 uyarınca, İstanbul Sözleşmesi kanun hükmündedir. Bunun hakkında, Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz (Anayasa, 1982: md.90/5). Bu sözleşme, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince feshedilmiştir(RG., 20.03.2021, S.31429).

İstanbul Sözleşmesi, kadınları fiziksel, psikolojik, ekonomik, sosyal ve cinsel şiddetten korumak adına, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemeye yöneliktir. Kadın erkek eşitliği sağlamak için kadınların güçlendirilmesi ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı yasaklamaktadır. Ayrıca kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin mağdurlarını korumak için politika ve tedbir almak, uluslararası işbirliği sağlamak, kuruluş ve kolluk kuvvetlerinden destek alınmasını öngörmektedir. Sözleşme sadece özel alandaki şiddeti değil aynı zamanda kamusal alandaki şiddeti de yasaklamaktadır. Bu sözleşmeyle, kadına yönelik her türlü şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, şiddete uğrayanları korumak, şiddeti uygulayanlara yaptırımlar uygulamak, kadına karşı şiddetin önlenmesi için politikaların uygulanması gerçekleşecektir. Sözleşmenin izleme mekanizmasıyla yaptırım gücü söz konusudur (RG., 08.03.2012, S.28227).

2.1.6. Erkeklik

Erkeklik kavramına bakmadan önce kelimenin sözlük anlamına bakmakta yarar vardır. Erkek; 1) Bir işi yapabilme gücü, kudret, iktidar. 2) Sözü geçerlik, istediğini yaptırabilme gücü, nüfuz. Erkek; 1) Yetişkin adam. 2) Sözüne güvenilir, mert. 3) Sert, kolay bükülmez. Erkeklik; 1) Erkek olma durumu. 2) Erkekçe davranış, yiğitlik, mertlik (Akalin,2011:809-811). Kelimenin kökenine bakılırsa; güç, kudret, iktidar, sözü geçen, yetişkin, güvenilir, sert, erkek olma, yiğitlik kavramlarıyla tanımlanmıştır. Erkeklik kavramının evrensel bir tanımı söz konusu mu? Güçlü olmak, kuvvetli olmak, iktidarı elinde bulundurmak, duygulardan ziyade akıyla hareket etmek, hükmetmek vb. davranışlara sahip olmak "erkeksi" davranış özelliklerinin genel kabulü ise erkek olmanın "doğal" olarak böyle davranışlarının sergilenmesine neden olduğunu mu kabul etmek gerekir? (Sancar,2009). Erkeklik kavramının genel geçer bir tanımı olmadığı söylenebilir.

"Erkeklik" ve "kadınlık" kimlikleri erkek egemen kültürün hakim olduğu ataerkil yapıda farklı şekillerde inşa edilir. Bu inşa süreci doğuştan başlar ve yaşamın sonuna kadar devam eder. Yeni doğan bir erkek çocuğun nasıl giyindiği, nasıl konuştuğu, nasıl davrandığı, nasıl bir duruşa

sahip olması gerektiği doğrudan ya da dolaylı bir şekilde öğretilir. Bu inşa sürecinde anne, baba, kardeş(ler), öğretmen, arkadaş, eş, çocuk ve yakın çevre önemli bir rol oynamaktadır.

Erkek çocuk yaşamının ilk zamanlarında özdeşim kurduğu kişiler annesi ya da öğretmenidir. Babanın çalışıyor olması ve evde sürekli olmayışı erkek çocuğun çevresindeki kişilerden duyduğu, sosyal medyadan gördüğü ya da okumalarla kendini bir erkek figürüyle özdeşleştirir. Anne aktif bir şekilde çocukla daha çok zaman geçirir. Baba ise pasif bir şekilde gölgemsi bir yapı gösterir. Babanın gölgemsi yapısıyla birlikte cezalandırıcı yapısı çocuğun durumunu etkiler. Çocuk için baba çoğu zamanlarda korkulan ve olumsuz bir özdeşimdir. Bundan dolayı çocuğun ilk özdeşim figürleri çelişkilidir. Erkek olma yolunda atılan adımda erkek çocuk, gölgemsi ya da cezalandırıcı figüre sahip olan babaya ulaşmak için çabalamak durumundadır (Goldberg, 1992). Babanın pasif annenin aktif bir yapıya sahip olması çocuğun yaşamında oluşan ilk izlenimler olduğu söylenebilir. Annenin aktif bir yapıda olması çocuğun erkeklik kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Erkeklik inşa sürecinin ilk aşaması olan anne ve çocuk arasındaki bağ önemli bir noktadır. Anneden kopuş erkek çocuk için çetin bir süreci meydana getirir (Avşar, 2017). Erkek çocuk, kimliğini oluştururken yaşamın ilk yıllarında aktif bir şekilde yanında olan annesinden kopmak için çetin bir mücadeleye girer.

Erkeklik kimliğinin elde edildiğinin belirtisi olarak anneyi inkar etmenin üç sonucu vardır. İlk olarak, gerçek annesini ve onunla beraber annesinin cisimleştirmiş olabileceği fiziksel ve duygusal bakım, şefkat ve sevecenlik özelliklerini kendinden uzağa iter. İkinci olarak, annesinden ayrılmasının tamamlanmamışlığını açığa çıkaracakları için, kendindeki bu özellikleri bastırır. Hayatı, annesinin özelliklerinden hiçbirine sahip olmadığını kanıtlama doğrultusunda yaşam boyu bir projeye dönüşür. Erkek kimliği, erkekliğin doğrudan onaylanmasından değil, kadınlığın reddedilmesinden doğar ve bu da erkek toplumsal cinsiyet kimliğini müphem ve kırılğan hale getirir. Üçüncü olarak, erkek çocuk bu iki ödevin gerçekleştirildiğini kanıtlamak istercesine, küçümsemeyi öğrendiği kendindeki kişilik özelliklerinin canlı simgeleri olarak gördüğü kendi toplumundaki bütün kadınları değersizleştirmeyi öğrenir (Kimmel, 2013: 96-97).

Üç sonuç olarak erkek çocuk kimliğini, kadınlık kimliğini reddetmesiyle başlar. Erkeklik ve kadınlık kimliğini nasıl olduğunu yaşamın ilk zamanlarında öğrenir(öğretilir) ve yaşamın sonuna kadar devam ettirdiği söylenebilir.

Erkek çocukların gerçekleştirmesi ya da gerçekleştirmemesi gereken tavırları (davranışları) vardır. Erkek çocuk, erkek egemen dünyanın normlarını öğrenir. Erkek çocuk bu normları öğrenirken erkeklik kavramının ne anlama geldiğini ve sorumluklarını tamamlamaya çalışır (Çelik, 2016).

Korkak fare," ödle," "yüreksiz," "kız oğlan," vb. kelimeler, yaşamı boyunca erkeğin kulağına küpe olur ve bir erkek olduğunu ve korkmadığını kendine ve başkalarına tekrar tekrar kanıtlamak için, onu sık sık anlamsız, öz-yıkıcı, hatta çılgınca davranışlara ve risklere sürükler. "Erkekler ağlamaz" ve "Sulu göz" ekoları, erkeğin ruhunun derinliklerinde ses verir ve gözyaşı dökmeye ve hüznü tam olarak yaşamaya engel olur. Erkek egemen kültürde gözyaşı kadınlarda duygusallık anlamı içerirken, erkeklerde rahatsızlık anlamını içerir. Erkek ağladığı zaman kendini kontrol edebilmesi gerekir aksi takdirde toplum tarafından

yaptırımlara maruz kalır. Sık sık ağlayan bir erkek, kendi de dahil herkesin gözünde, çöken veya "sinir krizi geçiren" birisi olarak gözükmektedir. Sadece bilinçli bir irade eylemiyle özgür bir insan, bir erkekle oturup, özellikle oldukça sık bir temelde yapıyorsa, ağlayıp rahatlamasına göz yumabilir. Birincisinde mesele yok. Ama üçüncüsünde ya da dördüncüsünde nevrotik, çocuksu, ya da en azından can sıkıcı ve nahoş olarak görülür (Goldberg, 1992:72- 73).

Erkek çocuk, yaşamı boyunca kavramlarla, sembollerle ve davranışlarla erkeklik kimliğini öğrenir. Dolaylı ya da dolaysız bir şekilde öğrendikleri erkek çocuk için artık yaşamın bir parçası haline gelir.

Erkeklerden beklenen erkekliğini kanıtlamasıdır. Tutum ve davranışlar toplumun ön gördüğü cinsiyet rollerine göre gerçekleştirilmesi beklenilir. Toplumun ön gördüğü cinsiyet rollerine uymayan erkekler toplum tarafından pek çok yaptırımlara maruz bırakılmaktadır. Bundan dolayı erkek erkekliğini kanıtlamak için çaba sarf eder (Barutçu,2013). Bu çaba sarf etmeler toplum tarafından "kabul edilebilir" hale gelmek için olduğu söylenebilir.

Kabul edilebilir "erkekçe" tarzında davranabilmesi için duygularını ve insanca ihtiyaçlarının neredeyse tamamını bastırarak ve yadsıyarak şekilde toplumsallaştırılması nedeniyle erkek, uyuşturulmuş ve robotlaştırılmıştır (Goldberg,1992: 67).

Uyuşturulmuş ve robotlaştırılmış erkek, erkeklik değerlerini koruması gereklidir. Erkeklik değerlerinin korunmasında çetin bir mücadele söz konusudur. Erkekler toplum içinde ağlamaya ya da kucaklaşmaya cesaret edemiyorlar (Segal, 1992:144). Erkeklik değerleri korunmalı ve sürekli kanıtlanmalıdır. Bu kanıtlanma erkeklik inşa süreci içinde yer alır. Erkeklik inşa süreci olarak sünnet, askerlik, iş sahibi olma ve evlilik önemli adımlardır. İş sahibi olma yolunda erkeklik kanıtlanmaya çalışılır. Evlilik ile erkeklik yeniden üretilir. Ekmek sahibi olma ve evliliğin devamlılığıyla erkek egemen yapının devamlılığını sağlamaktadır (Barutçu, 2013).

Erkeklik ataerkil yapıdan gücünü alır. Ataerkil yapı, erkeklere, benlik ve kimlik duygularının varoluş nedenlerinin, diğerlerine hükmetme kapasitelerinde yattığını öğretir. Erkekler, bunu değiştirmek için, gezegenin, daha güçsüz erkeklerin, kadınların ve çocukların üzerindeki erkek egemenliğini eleştirmek ve ona meydan okumak zorundadır (Hooks, 2002: 72). Erkeklik kimliği inşa edilirken, ataerkil yapının kodlarına göre hareket etmesi gerekir. Bütün çabamız, yaptığımız her şeye erkeksi bir kılıf uydurmaya yöneliktir. Ne giydiğimiz, nasıl konuştuğumuz, nasıl yürüdüğümüz ve ne yediğimiz. Her kişisel özellik, her hareket, kodlanmış bir toplumsal cinsiyet dili içerir (Kimmel, 2013: 99). Eril imtiyaz da ayrıca bir tuzaktır; erkeklerin her birini her koşulda erkekliğini ispatlamaya zorlayacak ölçüde abesleşebilen daimi bir gerilim ve çekişme, bu imtiyazın olumsuz yanını teşkil eder (Bourdieu, 2015: 69). Ataerkil yapının erkeklere nasıl zarar verdiği feminist düşünürler tarafından konuşulmaya başlandı. Feminist politika, erkek egemenliğine yönelik öfkeli eleştirimizi değiştirmeden; ataerkinin, erkeklere cinsiyetçi bir erkek kimliğini dayatarak onları da bazı haklardan yoksun bıraktığının

kabul edilmesini içerecek şekilde genişledi (Hooks, 2002: 70). Genişleyen çalışmalarla “hegemonik erkeklik” kavramının ortaya çıktığı söylenebilir.

2.1.6.1. Hegemonik Erkeklik

Evlilikle birlikte erkeklik değerleri yeniden üretilir. Evin geçimini, evin reisliğini, eş ve çocuk bakımını sağlayan erkek ideal olan erkeklığe ulaşma çabasıdır, demek. Boşanma olgusunun gerçekleşmesi erkeklik değerlerinin sorgulanmasına neden olur. Erkek için süreç ne olursa olsun ideal olan hegemonik erkeklik sürdürülmek zorundadır. Hegemonik erkeklik kavramının evrensel bir tanımını söz konusu değildir. Bu kavramı sosyal bilimlere kazandıran Connell’e göre;

Hegemonik erkeklik kavramında “hegemonya”(terimin ödünç alındığı Gramsci’nin İtalya’daki sınıf ilişkileri analizinde söz konusu olduğu gibi) acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür. Bir erkekler grubunun, silah zoru veya işsiz bırakma tehdidiyle başka bir grup üzerinde kurduğu üstünlük hegemonya değildir. Dinsel öğreti veya pratiği, kitle iletişim içeriğine, ücret yapılarına, ev tasarımına, yardım/vergilendirme politikalarına vb. kök salan üstünlük hegemonyadır (Connell, 2016: 246-247).

Hegemonik erkeklik, sosyal yaşam içerisinde ekonomik, dinsel, sosyal ve siyasi alanda oluşan bir toplumsal üstünlüktür denilebilir. Hegemonik erkeklik hegemonikleşebilmesi, etkileyebilmesi, cazip görünmesi için iktidara, güce, kuvvete muhtaçtır (Özbay, 2013:191). İktidar, güç ve kuvvet kazanmak için kurumlara ihtiyaç duyar.

Hegemonik erkeklik kendi kendine varlığını sürdüren ve sadece kültürel pratikler, geleneksel alışkanlıklar içine gömülü olan "erkeklik refleksi"nden ve davranışlardan doğmaz. Hegemonik erkeklığı üreten "olmazsa olmaz" kurumların varlığı önemlidir; devlet, yasalar, ticari şirketler, işçi sendikaları, heteroseksüel aile, ulusal ordu gibi kurumlar sayesinde ekonomik ve kamusal faaliyetler homofobik- heteroseksüel erkeklik değerleri ile yörgülerle meşru ve arzulanır ilan edilip ödüllendirilir (Sancar, 2009: 32).

Devlet, yasa, ticari şirketler, işçi sendikaları, ordu ve aile ile ‘hegemonik erkeklik’ değerleri kazandırılır. Kabul gören, desteklenen, kutsanan, takdir edilen hegemonik erkeklik biçimi daima erkeklerin kadınlardan üstünlüğünü salık veren yapısal hakikat ile uyum içinde olmak zorundadır.(Özbay, 2013:186). Ataerkil toplumsal ilişkilerin sürdürülmesinde etkin rol oynayan hegemonik erkeklik, kadınlar üzerinde bir tahakküm güce sahip olduğu bilinse dahi, farklı erkeklik biçimleriyle de ilgilidir. Hegemonik erkeklik, bir “erkek cinsiyet rolü”nün ötesindedir. Bu kavram, ideal olan, erişilmesi zor olan erkeklik modelini içerir. Bu modele ulaşan çok az erkek vardır, diğer erkekler ideal olan erkeklik modelini ayakta tutulması için iş birliği yapar (Connell, 2016: 267-271). Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz parçasıdır.

Hegemonik erkeklik kavramı, nasıl olup da küçük bir azınlık erkeğin bütün iktidar ve güç pozisyonlarını ellerinde tuttuğunu; bunu nasıl meşrulaştırıp tahakkümü yeniden var edebildiğini açıklamaya çalışır. İktidarı elinde tutan erkek grubu sayıca çok azdır; ama bu durum geniş bir erkek kesiminin onayı ve suç ortaklığı ile beslenen hegemonik bir oluşumdur. Çünkü hegemonik erkeklik pratiklerini onaylama, katılma ya da ses çıkarmama karşılığında farklı erkekliklere maddi kazançlar ve ayrıcalıklar sunulur (Sancar, 2009: 32-33).

Hegemonik erkeklığe sahip olan ve sahip olmayanlar arasında bir işbirliği söz konusu olduğu denilebilir. Nitekim, hegemonik erkeklığe ulaşma çabası erkeklik için zorlu bir mücadeleyi içerir. Erkek egemen kültürde, erkek en üst düzey bir konuma sahiptir. Erkek üst düzey konumu sayesinde güç ve özgürlüğe sahip olduğu zannedilir. Fakat bu üst düzey konumda olmak demek erkeğin çoğu şeyden feragat ettiğini göstermektedir (Goldberg, 1992). Bourdieu'ya göre bu durum, kendilerini alçaltma ve yok saymaya eğilimli bir toplumsallaşma uğraşına boyun eğdirilen kadınlar, feragat, teslim ve sessizlik gibi olumsuz erdemler öğrenirken, erkekler de mütehakim temsilin mahkumu, hatta sinsice kurbanıdırlar (Bourdieu, 2015: 67). Her an her saat erkek kendini ispatlamak zorundadır. Her an kaybedilebilir. Bunu yapamayan erkek hegemonik erkeklikten ödün verir. Erkek egemen kültürde, evli bir erkek evin reisliğini, evin geçimini, karısını ve çocuklarının bakımını sağlamakla yükümlüdür. Bunlar yapılmadığı takdirde erkek egemen kültürün baskıcı yapısına maruz kalmaktadır.

2.1.6.2. Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları

Erkeklik çalışmaları dünyada 1970’lerde düşünölmeye başlamasına rağmen Türkiye’de erkeklik çalışmaları yenidir (Türkoğlu, 2013). Türkiye’de erkeklik çalışmaları yeni olmasıyla beraber akademik çalışmaların da yeni olmasına neden olmuştur. Erkeklik çalışmalarına değinmeden önce erkeklik kavramına kuramsal olarak bakmakta yarar vardır.

Kuramsal olarak, erkeklik çalışmaları başlangıçta ataerkil yapının yapısal sorunlarına odaklanmıştır. Ataerkil yapı, kadını erkeğin ötekisi ve ikincil cinsiyet olarak kurarken erkekleri üstün cinsiyet rolleriyle donatmaktadır. Bu kavrama ek olarak, feminist kuramın zenginleşmesiyle toplumsal cinsiyet kavramı formüle edilmiş, erkeklik çalışmaları bu alana ilişkin de çalışmalarda bulunmuştur. Erkeklik çalışmaları, erkeklığın de tıpkı kadınlık gibi toplumsal cinsiyetçi bir belirlenim olduğu tespitinden hareketle; aslında üstünlük gibi görölen mağduriyetlere odaklanmıştır. Disiplinler arası bir çalışma alanı olarak gelişen erkeklik çalışmaları, “hegemonik” ve “geleneksel” erkeklığı tartışmaktadır (Sezer Şanlı,2019:302).

Erkeklik çalışmaları ilk olarak ataerkil yapı üzerinden araştırmalar yapsa da zamanla erkeklığın toplumsal cinsiyetçi bir yapı olduğu üzerine araştırmalar yoğunlaşmıştır. Türkiye’de 2000’li yıllarda 1990’lı yıllara ait feminizm çalışmaları hakkında eleştiriler yapılmıştır. 2000’li yıllarla birlikte, toplumsal cinsiyet alanında geniş ölçüde çalışmalar sürdürölmüştür. Toplumsal cinsiyet alanında sadece kadınlara yönelik olmasından ziyade erkeklik kavramının da araştırılması gerektiğini ortaya konulmuştur (Sezer Şanlı, 2019).

Türkiye’de erkeklik çalışmaları ile ilgili makale, dergi, kitap vb. bir çok literatür mevcuttur. Deniz Kandiyoti’nin *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* adlı kitabı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kırsal ve kentsel alanlarda cinsiyete dayalı roller ve kadınlar üzerinden toplumsal değişime vurguda bulunmuştur. İkinci bölümde, devlet, milliyetçilik, İslam ve ataerkil yapı arasındaki ideolojiyi vurgulamaktadır. Son bölümde ise, kadın ve erkek kimlikleri ve modernlik kavramlarını vurgulamaktadır (Kandiyoti,2007).

Serpil Sancar’ın *Erkeklik: İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* adlı alan çalışmasına dayanan kitabında, Türkiye’deki farklı erkeklik deneyimlerini ele alıyor: Değişik sosyal kesimlerden, farklı yaşam deneyimlerine sahip erkeklerle yüz yüze yapılan görüşmelerden hareketle, farklı erkekliklerin nasıl inşa edildiğine cevap aranmaktadır. (Sancar, 2009).

“Televizyon Dizilerinde Erkeklik Temsili: Kuzey Güney Dizisinde Hegemonik Erkeklik ve Farklı Erkekliklerin Mücadelesi” isimli makalede dizide üç temel karakter olan baba ve iki oğul arasındaki ilişkiyi farklı erkeklik biçimlerinin sosyalizasyon sürecinde erkekliklerinin sürekli ispat edilmesinde iktidar mücadelesinde anlatır (Baştürk Akca ve Ergül, 2014).

“Erkekler (de) ağlar!': Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü” adlı çalışma erkeklik inşası ve erkek şiddetini ataerkil yapı tarafından üretildiği, geliştirildiği ve sürdürüldüğüne dair vurguda bulunur. Erkek olma yolundaki meşakkatli yolda toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşüm baz alınarak çözüm önerileri sunulmaktadır (Çelik, 2016).

“Kadınlık Dolayımıyla Erkeklik Öznelliği” adlı makalede yazar erkekliğin bir kurgu olduğunu ve tüm yaşam boyu devam eden bir öznellik olduğunu vurgular. Bu öznellik eş ve “öteki kadın” olarak kadınlarla ilişkisellik içerisinde deneyimlenir. Erkeklik öznelliği ve iktidar arasındaki ilişkiye değinir (Demren, 2008).

“Türkiye’de Hegemonik Erkekliği Aramak” adlı çalışmada yazar, hegemonik erkeklik modelini “askerlik ve ordu, beden ve yaş, mekan, sınıf, popüler kültür, din ve mezhep, siyaset, spor, heteroseksüellik “ olguları üzerinden nasıl tasvir yapıldığını eleştirel bir şekilde cevap aramaktadır (Özbay, 2013).

“Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları” konulu yüksek lisans tez çalışmasında yazar erkekliğin inşa süreçlerini sünnet, askerlik, cinsellik, iş sahibi olma ve evlilik aşamaları üzerinde Türkiye toplumu odaklı bir çalışma sunmuştur (Barutçu,2013).

“Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği” adlı çalışmada, kadınlar ataerkil yapının kurbanı oldukları kadar sürdürülmesinde, gelişmesinde de önemli roller oynamaktalar. Yani ataerkil yapının sürdürülmesinde onaya da rıza vermekteler ve

yazar bunu Trabzon ili örneği üzerinde vurgulamaktadır (Yavuz, 2015). Türkiye’de erkeklik çalışmaları adı altında birçok çalışma söz konusudur.

2.2. Boşanma Teorileri ve Feminist Teori

2.2.1. Feminist Teori

Feminizm, 17. Ve 18. Yüzyıllarda ortaya çıkmakla birlikte günümüzde devam eden bir kuramdır. Birbirinden farklı feminist görüşler ortaya çıksa da ana tema kadınlardır. Erkek egemenliğine dayalı ataerkil toplumda kadın ve erkek arasında eşitsiz ilişkiler mevcuttur (Dikici,2016;Şatıroğlu, t.y.)

Kadın ve erkek arasındaki eşitsiz ilişkileri aile kurumunda görmek mümkündür. Özel alanda yer alan ev işleri ve çocuk bakımı kadına yüklenen sorumluluktur. Kadın çalışma yaşamında ister yer alsın ister yer almasın özel alan kadının sorumluluğundadır. Feminizme göre, bu roller toplumsal cinsiyet rolleridir ve değiştirilebilir. Bu noktada işlevselci yaklaşımın bu rollerin doğal ve değişmez kabulünü eleştirmişlerdir. Bu roller öğrenilir ve değiştirilebilir. (Dikici, 2016; Şatıroğlu, t.y.).

Feminizm aile kurumunda eşitsiz ilişkileri sorguladığı gibi boşanma olgusunda kadın ve erkek arasındaki ilişkileri de sorgulamaktadır. Nitekim, feminist teorinin alt disiplinleri söz konusudur. Marksist teoriye göre, kadının ezilmesinin asıl nedeni kapitalizmdir. Kadınlar kendini bu sistemden kurtardığı zaman özgürleşeceklerdir. Bu sistem içerisinde kadınlar erkeklere göre daha çok sömürölmektedir. Ev işleri ve çocuk bakımı kadınlara yüklenen sorumluluklardır. Oysaki, erkekler kamusal alanın dışında boş zamanlarını değerlendirebilmekteler. Bu durum kadın erkek arasında fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır. Kadınların hem sınıfsal hem de ekonomik bakımdan ikincil olmaları aile içerisinde sorunlarla baş başa bırakmaktadır. Bu durum boşanmaya neden olabilmektedir (Şışman,2003;İmançer;2002). Marksist feminist düşünce bütün ataerkil baskının karşısında duran kadının hem sınıfsal hem de ekonomik bakımdan ikincil konumda olması onları aile içerisinde sorunlarla karşı karşıya bıraktığını ve bu sorunların ise boşanmaya neden olduğunu belirtmektedirler (Soygan, 2019).

Liberal feminizm, kadınların erkeklerle eşitliği temel aktör olma kapasiteleri temelinde kazanabileceklerini, cinsiyet eşitsizliğinin cinsiyetçi ve patriarkal iş bölümü yüzünden olduğunu, cinsiyet eşitliğinin anahtar kurumları (adalet, iş, aile, eğitim ve medya) dönüştürerek sağlanabileceğini savunan feminist kuramdır (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 171). Liberal feministler kadınların erkek egemenliğinden kurtulması için kadınları desteklemişlerdir. Kadının kamusal alana çıkmasıyla erkeklerin onlardan aile içi beklentilerini karşılayamadığı için boşanmaların gerçekleşebileceğini vurgusu söz konusudur (Soygan, 2019).

Radikal feminizm, kadınların sömürülmesi ve baskı altında tutulmasının asıl nedenini, kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıkta gören bir kuramdır. Radikal feministler, kadının baskı altında olmasının ve kadın erkek arasındaki çelişkinin aile kurumundan türediğini savunmaktadır. Aile, ataerkil düzen içinde kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu rolü kabul etmeye şartlandıran ve zorlayan erkek egemen ideolojinin yeniden üretilmesini sağlayan kurum olarak görmektedir (Dikici, 2016: 528-529). Ailenin ataerkil bir yapı sergilemesi kadını daha çok erkekler tarafından sömürülmesine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri kadın erkek arasında çatışmaya neden olmaktadır. Cinsiyet farklılıklarından ve cinsiyet rollerinden doğan bu çatışmalar boşanmalar üzerinde de etkili olduğunu savunmuştur (Soygan,2019).

Sosyalist feminizm, kadınların uğradığı baskıyı kapitalizm ve patriarkinin yarattığı büyük ölçek yapılarla açıklayan kuramdır (Ritzer ve Stepanisky, 2013: 179). Sosyalist Feminizm için ataerkillik yerine kapitalizm üzerine eğilmek gerekir. Kapitalizm kadını “özel” erkeği de “kamusal alana” yerleştirmiştir. Kadının özgürleşmesi ve kurtuluşu ancak sosyalizm ile mümkündür. Ailenin yıkılması ancak sosyalist bir toplumda gerçekleşebilir (Şatiroğlu,t.y.).

Feminist teoriye göre, erkek egemen kültürün hakim olduğu ataerkil toplumda, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler eşitsizliklere dayanmaktadır. Bu eşitsiz ilişkilerin oluşmasında ailenin etkisi vardır. Aile pek çok kişi için yaşamsal bir avuntu, rahatlık, sevgi ve dostluk kaynağıdır. Ancak sömürünün yalnızlığın ve derin bir eşitsizliğin bulunduğu bir yerdir de aynı zamanda. Ev işleri ve çocuk bakımı sorumluluğu kadına yüklenmektedir. Kadın ister kamusal alanda çalışsın ya da çalışmasın bu sorumluluklar kadına aittir. Öte yandan ailede eşitsiz güç ilişkileri mevcuttur (Giddens,2010;Çiçek, 2014). Feminist teoriye göre, kadınların çalışma yaşamında yer alması boşanmayı kolaylaştırmıştır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları boşanmayı kolaylaştırmış olsa da boşanma eğilimleri çok kuvvetli değildir. Çok az kadının ücreti kendisine ve çocuklarına bağımsız ve yeterli düzeyde bakabilmesini sağlayabilmektedir. Evlenme ve çocuk yetiştirme hala yaygındır. Boşanma oranları gibi yeniden evlenme oranı da yüksektir (Hartmann, 2006: 95-101). Öte yandan, teknolojinin gelişmesi, ev işi yükünün azalması ve çocuk sayısının azalması bakım sorumluluğunu azaltmaktadır. Ancak kadınların ev emeğini azaltmamaktadır. Kadının ev dışında çalışması ve erkek eşin işsiz kalıp kadın eşin evin geçimini tek başına sağlaması dahi, evdeki işbölümünü eşitlikçi kılmamaktadır. Sonuçta kadının ev içi emeğinden hem ekonomi hem erkekler yarar sağlamaktadır. Sorun, kadının ev içi emeğinin sevgi, aşk karşılıksız olmasıdır. Evlilikle kadın ile erkek sözleşmesinin üstü örtülen niteliği, boşanma çıkmaktadır (Delphy, 1999: 87; Acar-Savran, Tura-Demiryontan, 2016).

2.2.2. Boşanmaya İlişkin Teoriler

Boşanma olgusu çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Boşanmanın bireysel, kültürel, sosyal, psikolojik ve ekonomik nedenleri olduğu kadar sonuçları da söz konusudur.

Boşanma olgusunda bu neden ve sonuçlar kadın ve erkek için farklı şekillerde etkisi söz konusudur. Erkeğin kamusal alanda yer alması boşanma sonrası bir farklılık yaratmaz iken kadınlar için özel alan farklılık yaratmaktadır. Kadının kamusal alanda görünür kılınması boşanma üzerindeki etkisinin var olup olmadığına dair bir takım teoriler söz konusudur.

2.2.2.1. Boşanmayı Kadın İstihdamı ve Gelir Durumları Üzerinden Analiz Eden Model

Boşanmayı kadın istihdamı ve gelir durumları üzerinden analiz eden modele göre, toplumsal değişimle birlikte iş gücü sektöründe kadınlar görünür bir şekilde yer almaktalar. Kadınların ekonomik anlamda iş yaşamında yer alması toplumsal cinsiyet alanında aile içi rollerde bir takım değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu değişiklikler olumlu yönde olduğu gibi olumsuz yönde de söz konusudur. Boşanmaya yönelik olarak iki model söz konusudur.

Uzmanlaşma ve Alışveriş Modelleri ile Sosyal Alış-Veriş ve Pazarlık Modellerinin Boşanma Sorununa Yaklaşımları şu şekildedir; erkek egemen kültüre göre erkeğin evin geçimini sağlması söz konusu iken kadının çalışma yaşamında yer alarak ekonomik kazanç sağlması toplumsal cinsiyet alanında tartışmaya zemin hazırlamaktadır. Uzmanlaşma ve alışveriş modellerine göre, kadın istihdamının cinsiyet bağlamında uzmanlaşmasının olumlu yanı olduğu kadar olumsuz yanı da söz konusudur. Kadının ekonomik özgürlüğünü elde etmesi boşanmanın artmasına neden olacağı varsayılmıştır. Uzmanlaşma kadını ekonomik anlamda erkeğe bağımlı kılmasını engellemektedir. Sosyal alışveriş ve pazarlık modellerine göre ise, karı-koca hane içinde ödemeler, harcamalar ve diğer konularda eşit bir şekilde karşılıklı bir pazarlık içindeler. Hane içinde eşit bir rol dağılımının (ev işlerinin yapılması vd.) olmaması kadınların istihdam da yer alması ve ekonomik olarak erkeğe bağımlılığının olmaması boşanma olasılığını artırmaktadır. Nitekim kadınların kazançları eşlerinin kazançlarından daha yüksek olması ve ev işlerine daha çok müdahil olmaları boşanma olasılığını artıracaktır. Bu modeller, kadının kazancının erkeğinkine aynı olması ya da onu aşmasının domestik işlerin geleneksel işbölümü üzerindeki etkileri bağlamında değerlendirmişlerdir (Breen and Cook,2005; Çiçek,2014).

Ekonomik Bağımsızlık ve Karşılıklı Bağımlılık ile Rol Uyumu ve Ekonomik Ortaklık Modellerinin Boşanma Olgusuna Yaklaşımlarına göre; eşit bağımlılık modeline göre, kadınların ekonomik katkıları eşlerin katkılarıyla benzer ise boşanma olasılığı yüksektir. Boşanma ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişki tek taraflı olmayıp erkeğin geliri ile de ilişkilidir. Karşılıklı bir ekonomik bağımlılık söz konusudur. Ekonomik bağımlılık ve zorunluluk, evliliğe bağlılığa ve evliliğin dengeli olmasına katkı sağlamaktadır. Çiftler arasında ekonomik katkı birbirine yakınsa boşanma olasılığı yüksektir. Ekonomik bağımsızlık modelinde, kadınların gelirlerinin artması kocalarına bağımlı olmasını etkilemektedir. Bu durum hane içinde rol paylaşımını etkilediği gibi çatışmalara da neden olmaktadır. Ekonomik olarak kadının gelirinin artması boşanma olasılığını artırmaktadır. Rol uyumu modelinde, kadınların ekonomik katkılarının kocalarınıninkine benzer

olduğunda boşanma olasılığının daha düşük olduğunu ileri sürülmüştür. Kadınlar daha fazla kaynağa sahip olduklarında ve eşlerin katkıları daha dengeli olduğunda evlilik stabilitesi yükselmektedir. Çünkü kaynaklardaki benzerlikler, eşler arasındaki yakınlığı arttıracığından eşlerin yaşamlarındaki paylaşımlar ve eşitlik de artacaktır. Bu nedenle kadının gelirinin etkisi, ev işlerinin paylaşımındaki eşitlik algısı, evlilikteki güç ilişkisi ve genel evlilik çatışmalarının düşük düzeyde olması ile ilişkilendirilmiştir. Ekonomik ortaklık modeline göre, kadınların ekonomik kaynakları ile boşanma arasında zıt bir ilişki vardır. Evlilikte eşlerin sahip olduğu mal varlıkların söz konusu olması boşanma olasılığını azaltmaktadır. Boşanmayı kadın istihdamı ve gelir durumları üzerinden inceleyen modeller, göz önünde bulundurulduğunda kadının istihdam da yer alması ve ekonomik özgürlük ile boşanma arasındaki ilişkiye değinmektedirler. Bu modeller, kadının belli bir gelire sahip olmasının, gelir düzeyinin, kocasının gelirinden az ya da fazla olma durumlarının, aile bütçesine olan katkısının ve bu katkının oranının ve hangi alanlarda gerçekleştirildiğinin aile içi ilişkilerde yarattığı değişimler ve eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkardığı çelişkiler ve çatışmalar üzerinde odaklanmaktadır (Nock, 1995; Amato, 1997; Rogers, 2004; Risman vd., 1998; White ve Rogers, 2000; Çiçek, 2014).

2.2.2.2. Boşanmayı Sosyal ve Psikolojik Değişkenler Üzerinden Analiz Eden Teoriler

Boşanma aniden verilen bir karar olmayıp boşanma sürecini etkileyen birçok neden vardır. Bu süreç zarfında eşler arasındaki ilişki boşanma olgusunu meydana getirebilmektedir. Boşanmaya yönelik sosyal ve psikolojik değişkenler üzerinden analiz eden teoriler mevcuttur.

2.2.2.2. 1. Boşanmanın Altı İstasyonu

Bohannon' ya göre boşanmanın altı istasyonu söz konusudur. Her bir aşama bireylere göre zorlukları değişebilmektedir. Duygusal boşanma, evliliğin çözüldüğü ve eşler arasında duygusal bağ ve iletişim yoksunluğu ortaya çıktığı aşamadır. Hukuki boşanma, evlilik sözleşmesinin kanun önünde sonlandığı aşamadır. Ekonomik boşanma, eşlerin evlilik birliği ile elde ettikleri gelir/mülklerin evlilik birliğinin sonlanması nedeniyle paylaşılmasıdır. Ebeveyn olarak boşanma, evlilik birliğinden doğan çocuklar boşanma sürecinden etkilenmektedirler. Anne ve babanın boşanması söz konusu olsa da ebeveyn rolleri devam etmektedir. Sosyal boşanma, boşanmanın aile ve çevrenin kabul etme aşamasıdır. Ruhsal boşanma, evlilik birliğiyle ortak bir yaşamın idame ettirilmesi ve bu ortak yaşamın boşanmayla birlikte ayrı bir birey olarak değerlendirme aşamasıdır (Atakan, 1987; Uçan, Yazar, Sayıl, 2006)

2.2.2.2. 2. Bir Kriz ve Yas Dönemi Olarak Boşanma

Boşanma aşaması bireylere göre farklı tepkilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu sürecin üstesinden gelmek kişiye göre değişebilmektedir. Wiseman'a göre, boşanma krizi beş aşamadan oluşmaktadır. İnkâr aşaması olarak, yasal boşanmadan önceden başlayan bu evrede eşler arasında gergin anlar yaşanmaktadır. Karı ya da koca yaşadıkları sorunları inkâr ederler. Kayıp ve depresyon aşamasında, eşler arasında oluşan sorunların çözülmemesi iletişim, yalnızlık, karamsar düşünme gibi duygulara/düşüncelere neden olmaktadır. Öfke aşamasında, eşlerin evlilik birliğinin devam edemeyeceği ve yasal olarak boşanmanın gerçekleşmesinin karar olduğu aşmadır. Bu süreçte çocukların varlığı velayet konusunu, mal ve mülkün paylaşılmasında öfke ortaya çıkabilmektedir. Yeni bir yaşam tarzı ve kimlik oluşturma aşaması, kadın ve erkeğin boşandıklarına dair adapte olma aşamasıdır. Bireyler yeni yaşamında yeni kimlikler edinmeye çalışmaktalar. Kabul aşaması ise, kişinin boşandığını kabul edip yeni yaşamına yön vermesidir(Wiseman, 1975; Uçan,Yazar,Sayı;2006).

2.2.2.2. 3. Psiko-Sosyal Bir Süreç Olarak Boşanma

Kişilerin yapısını göre değişkenlik gösteren boşanma aşamasına yönelik olarak Kessler bu süreci 7 farklı evrede anlatmaktadır. Gözünü açma evresinde, farklılıklar ortaya çıkar ve gerçek ile ideal eş arasındaki farklılık görünür olmaya başlanır. Birey ilişkinin olumsuz yönlerinin farkına varır. Erozyon evresinde, bastırılmış hayal kırıklıkları, acı, öfke gibi duygular ortaya çıkmakla birlikte eşler arasında iletişim problemi ortaya çıkmaktadır. Ayrışma evresinde, eşler yakınlaşmaktan ziyade uzaklaşmayı tercih ederek sessizlik, kaçınma, umursamazlık gibi davranışlarda bulunurlar. Evliliğe yapılan yatırımın azaldığı evredir. Fiziksel ayrılık evresinde, yeni bir kimlik oluşturma ihtiyacını hissetmekle birlikte yalnızlık/endişe/depresyon gibi psikolojik problemlerin belirgin olduğu evredir. Yas evresinde, görelî denge halindeki bir ilişkinin bozulmasına sebep olunduğu için pişmanlık, öfke, kırılgnlık, çaresizlik, yalnızlık gibi duyguların ortaya çıktığı aşamadır. İkinci ergenlik evresinde, boşanmaya dair olumsuz duygularının yerine olumlu duyguların yaşandığı evredir. Geleceğe yönelik pozitif bakış açısıyla bakma eğilimi vardır. Araştırma ve çalışma evresinde, bireylerin daha çok aktif olduğu bir aşamadır. Yeni bir yaşam tarzı ile amaçların gerçekleştiği evredir (Uçan,Yazar,Sayı,2006;Uğur,2014;Çiçek,2014). Psiko-sosyal bir süreç olarak boşanmanın gerçekleşmesinin yanında ekonomik problemler de söz konusu olabilmektedir. Boşanmanın mali yükümlülüğü olarak nafaka söz konusu olabilmektedir.

3. LİTERATÜR

Yoksulluk nafakası her ne kadar son zamanlarda güncel bir tartışma konusu haline gelse de yoksulluk nafakasına yönelik olarak yazılan ve söylenenlerin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde 1926 Medeni Kanununun kabulüyle yoksulluk nafakasına yönelik tartışmalar söz konusu olmuştur. Yoksulluk nafakasının bir yıllık sınırlamaya tabi tutulması boşanan kadının çalışma yaşamına katılımının zor olması nedeniyle eleştirilmiştir. Yeniden bir düzenlemeyle “kadının nafaka hükümlüsü olması için hali refahta olma şartı” getirilmiştir. Cinsiyet eşitliğine yönelik eleştiri olması 2002 yılında boşanma nedeniyle yoksulluğa düşen eş, diğer eşten mali gücü oranında süresiz nafaka isteyebilir şeklinde düzenleme yapılarak yoksulluk nafakasının kaldırılma koşullarıyla Türk Medeni Kanununda yer verilmiştir. 2011 yılından bu yana yoksulluk nafakasının süresiz olmasıyla ilgili tartışmalar gündeme gelmiştir.

Yoksulluk nafakasıyla ilgili literatüre baktığımızda hukuksal açıdan birçok çalışma mevcut iken sosyolojik açıdan görece az sayıda çalışmalar mevcuttur. Sosyolojik bir boyut olarak yapılan çalışmaların eksikliği bu çalışmayı özgün kılmakla birlikte, sosyolojik bir boyut olarak “erkek bakış açısıyla yoksulluk nafakası” alanında yazılan ilk tez olmasıyla literatüre katkı sağlayacaktır.

Elif Çetin'in “Yoksulluk Nafakası Tartışmaları Üzerine” adlı çalışmasında, Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi Başkanı Av. İdil Yalçiner Şimşek ile yaptığı röportajı konu edinerek yoksulluk nafakasının süreli hale getirilmesi sonucunda nafaka alacaklısı kadınlarının durumlarına değinmektedir. Röportaja göre, erkek mağduriyeti ile ilgili verilerin eksikliğine değinirken nafakanın kaldırılması/sınırlandırılması kadınlar için yoksulluk ve şiddet anlamına geleceğine vurguda bulunmuştur. Bu tez çalışmasında ayrılan noktası kadın bakış açısına göre değerlendirme yapmasıdır. Ortak nokta ise, kadını güçlendirme ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik vurgularda bulunmasıdır (Çetin,2019).

Yılmaz Şahin'in “Eleştirel Erkeklik Çalışmaları İzdüşümünde Türk Aile Hukukunda Nafaka” adlı çalışmasında son zamanlarda yoksulluk nafakası ile ilgili olarak ortaya çıkan tartışmalarda “erkeklik” çalışmalarıyla ilgili literatürün yetersizliği vurgusunda bulunmuştur. Eleştirel bir şekilde hukukta hegemonik erkekliğin kadınlık ve erkeklik kimliklerini ne şekilde etkilediğini vurgulamaktadır. Nafakanın sadece hukuki bir sorun olmadığı ayrıca toplumsal cinsiyet sorunu olduğu vurgusunu yapmakla birlikte eleştirel erkeklik çalışmalarıyla hukuksal bir boyut olarak erkeklik ve hegemonik erkekliğe dair toplumsal cinsiyet konusuna değinmektedir (Şahin,2021).

Hilal Dikmen'in “Yoksulluk Nafakası Tartışmalarına Sosyolojik Bir Yaklaşım: Güçlü Aile, Erkek Mağduriyeti, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” adlı çalışmasında yoksulluk nafakası ile ilgili

hükümetin yeniden bir düzenleme yapacağını konu edinerek farklı iki grup şeklinde tartışmalara yer vermektedir. Nafaka karşıtı grup olarak erkeklerin itiraz noktaları, “ nafakanın erkeği ekonomik güç olarak kısıtladığı, yeniden evliliklere engel olduğu, kadınları güçsüzleştirdiği, kadının kayıt dışı çalışmasına neden olduğu, boşanmaya neden olduğu” vurguları bu çalışmada da görmek mümkündür. Karşıt iki görüş şeklinde sunulan çalışmada kadınların evlilik süresi boyunca ekonomik şiddete maruz kaldıkları, ev işleri ve çocuk bakımından dolayı kariyer sahibi olamadıkları, eğitim yoksunluğu, boşanma sonrası çocuk bakım sorumluluğunu üstlenmeleri ve iş hayatına katılmadaki güçlüklerle değinmektedir. Bu çalışmada erkek bakış açısına göre, boşanma sonrası kadınların eş ve anne rolünden dolayı işverenler tarafından tercih edilmemelerinden dolayı daha çok yoksullaştığıyla paralellik göstermektedir (Dikmen, 2021).

“Yoksulluk Nafakası Araştırması” adlı raporda sosyo-hukuki bir çalışma olarak yoksulluk nafakasıyla yapılan geniş kapsamlı bir çalışmadır. Yapılan çalışma, 11 farklı ilde Aile/Asliye Hukuk Mahkemelerince görülmüş 140 adet (boşanma davası ile beraber ya da boşanma davası sonrası açılan) nafaka davası ile yardım nafakası dosyası incelenerek yoksulluk nafakası incelenmiştir. Çalışmaya göre, yoksulluk nafakası ile ilgili yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulup duyulmadığı, uygulamada yoksulluk nafakası ile ilgili karşılaşılan sorunların neler olduğu ve nafaka dosyalarında kadına yönelik şiddet olgusu konu edinmiştir. Araştırmada, Kadın ve erkekler arasındaki eğitim, meslek ve gelir düzeyi farkı ortaya konularak bu çalışmayla paralellik göstermektedir. Yapılan araştırmada, hükmedilen nafaka miktarlarının yarısı nafaka yükümlüleri tarafından ödenmemektedir fakat bu çalışma da katılımcıların çoğu kamu personeli olduğundan dolayı nafaka ödemeleri düzenlidir. Çalışmada, nafaka miktarları ortalama 370 TL olduğu ve miktarların günün koşullarına göre yetersiz olduğudur. Bu çalışma da ise, nafaka miktarları 300-1500 TL arasında değişmektedir. Öte yandan, çalışmada nafaka alacaklısı aile içi şiddet nedeniyle boşanma durumunda nafaka talebinde bulunmamaktadır (Akçabay, 2019).

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Sosyal bilimlerde metodoloji çalışmaların kilit noktasıdır. Metodoloji araştırmacının nasıl bir yöntem izleyeceğini gösterir. Her bir çalışmanın kendine has bir yöntemi söz konusudur. Bu çalışmanın yöntemi ise, nitel araştırma yöntemidir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır. Nitel araştırmada temel amaç, araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 19-27).

Nitel araştırma kendi içinde farklı yaklaşım türlerini barındırmaktadır. Bu çalışma nitel bir araştırma türü olan fenomenolojik yaklaşım türünü benimsemektedir. Bu yaklaşım, kişilerin bir fenomen ya da kavram hakkındaki ortak tecrübelerini içermektedir. Temel amacı ise, kişilerin tecrübelerini anlamaya çalışmaktır (Tekindal ve Uğuz Arsu,2020). Bu çalışmada ortak fenomen/olgu/deneyim/grup “nafaka ödeyen erkeklerdir.”

4.1. Araştırmanın Problemi

Nafaka, hukuksal bir boyuttan ziyade psikolojik, ekonomik ve sosyolojik olarak çok boyutlu bir olgudur. Nafaka, kişinin yaşamını idame ettirebilmek için yeme, içme, barınma, eğitim gibi alanlarda ihtiyaçlarını giderebilmek adına yasal olarak belirlenen aylık olarak tanımlanırken, yoksulluk nafakası boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek eş lehine öteki eş aleyhine hükmedilen nafakadır. Yoksulluk nafakasına yönelik olarak kanunda bir takım değişiklikler söz konusu olmuştur. 1926 Medeni Kanununda nafakanın bir yıllık süre ile sınırlı tutulması boşanan kadının çalışma alanının yetersizliğinden dolayı eleştirilere neden olduğu için değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikte bir yıllık sınırlama kaldırılırken kadının nafaka yükümlü olması için ekonomik gücünün bulunma koşulu getirilmiştir. 2002 yılında yeniden bir düzenleme yapılarak boşanma nedeniyle kişinin yoksulluğa düşmesini önlemek adına diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka talep etme hakkı getirilmiştir. Fakat son zamanlarda nafakanın yeniden düzenlenmesine dair tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bir taraf düzenlemeyi kadın adına olumlu ama eksik olarak değerlendirirken diğer taraf erkek adına düzenlemeyi olumsuz değerlendirmektedir. Yoksulluk nafakası literatüründe, kadın mağduriyeti veya erkek mağduriyeti çerçevesinde farklı açıklamalar mevcuttur. Çalışmaların önemli bir kısmında kadın bakış açısından konu ele alınmış fakat erkek bakışı görece verilmemiştir. Bu tez çalışması erkek bakış açısını konu edinerek yoksulluk nafakasını toplumsal dinamikler temeliyle boşanma ve feminist teori esas alınarak betimlemektedir.

4.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türk Medeni Kanunu kabulünden bu yana kadın erkek eşitliği sağlamak adına aile/evlilik kurumuyla birlikte ortaya çıkan haklar korunmaktadır. Yoksulluk nafakası bu haklardan bir tanesidir. Yoksulluk nafakası, kişinin boşanmadan dolayı oluşan yoksulluğu önlemeye yöneliktir. Yoksulluk nafakası ile ilgili literatür çalışmalarına bakıldığında hukuksal çalışmalar mevcuttur. Sosyo-hukuki çalışmalar görece azdır. Sosyo-hukuki çalışmalarda kadın bakış açısıyla yoksulluk nafakası çalışmaları mevcuttur fakat erkek bakış açısıyla çalışmaların görece az olduğudur. Nitekim, erkek bakış açısıyla yoksulluk nafakasını sosyolojik zeminde incelemek bu çalışmayı özgün kılacaktır.

Biyolojik bir cinsiyet olarak erkeklik, toplumsal yaşamda nasıl düşüneceği, nasıl davranacağını, hangi rollere sahip olması gerektiği üzerine kuruludur. Toplumsal yaşamda erkeklik inşa edilen bir yapı olmakla birlikte ataerkil yapıya göre biçimlenmesi demektir. Bu biçimlenme çocukluktan itibaren başlar ve cinsiyete göre değişkenlik kazanır. Erkek çocuğun nasıl giyindiği, nasıl konuştuğu, hangi rollere sahip olup olmayacağı adım adım öğretilir. Davranışların ataerkil yapıya uygun olması beklenilir. Aksi takdirde erkeklik sorgulanır. Toplum tarafından toplumsal yaşamda sorgulanmamak için sorgula(ma)yan bir erkek olarak ataerkil yapıya hizmet edilir. Ataerkil yapıdan güç alan erkeklik, toplum tarafından her gün hatırlatılır. Aile, evlilik, okul, arkadaş çevresi, medya vd. aracılığıyla hatırlatmalar yapılır. Evlilik erkeklik ve kadınlık değerlerinin yeniden üretildiği bir alandır. Bu alanda erkeklik aile reisliği, ekonomik kazanç, eş ve çocuk bakımı üzerinden ideal olan hegemonik erkeklige ulaşmayı hedefler. Evlilik kurumuyla, erkeklik kimliği ön plana çıkarılırken kadınlık kimliği ikincil plana atılmaktadır. Ataerkil yapı, erkeklik kavramını ön plana çıkarmasıyla cinsiyet eşitsizliğini gözler önüne sermektedir. Evlilik sürecinde kadın ve erkek arasındaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının eşitsizlikleri barındırması boşanmanın etkisiyle cinsiyete göre yoksulluğu şekillendirmektedir. Sosyal devlet anlayışı gereği bu yoksulluk önlenmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, boşanma sonrası yoksulluğa düşeni korumak için yasal güvenceyle korunan "yoksulluk nafakası"nın karşısında erkeklerin duruş ve tavırlarının nasıl biçimlendiğini görmektir.

4.3. Araştırmanın Soruları

1. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, evlilik kurgusunda ne gibi durumlarla karşılaşmışlardır?
2. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, evlilik sürecinde yaşanan ilişkileri (hane içi rol paylaşımını, şiddet olgusunu, kadınlık-erkeklik kavramlarını) nasıl değerlendirmektedirler?
3. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, boşanma sürecinde çocukların durumu ile ilgili neler düşünmektedirler?

4. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, boşanma kararında hangi durumlarla karşı karşıya kalmışlardır?
5. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, boşanma sonrası ne gibi zorluklar yaşamışlardır?
6. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, boşanma sonrası kadınların iş gücüne katılıp katılmamalarını nasıl değerlendirmektedirler?
7. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, nafaka ödediklerinden dolayı toplumsal baskılara maruz kalmışlar mıdır?
8. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, nafakanın var olmasından dolayı kadınların boşanma olgusuna bakış açılarını nasıl değerlendirmektedirler?
9. Yoksulluk nafakası ödeyen erkekler, yoksulluk nafakasının yeniden düzenlenmesi ile ilgili neler düşünmektedirler?

4.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, yoksulluk nafakası ödeyen erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Mersin ve Adana illerinde ikamet eden, yoksulluk nafakası ödeyen toplamda 15 erkeği kapsamaktadır.

Örneklem tekniği olarak “amaçlı” ve “kartopu” örneklem teknikleri kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 69). Kartopu örneklem tekniği, görüşülmek istenen kişilerin yoksulluk nafakası ödeyenleri tanıyıp olabileceği ön kabulünden kaynaklı olarak düşünülmektedir. Nafaka ödeyen erkeklerin yaş, eğitim, meslek gibi demografik verilerinin heterojen bir yapıda olmasına dikkat edilerek örneklemin çeşitliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler titizlikle ve ayrıntılı bir şekilde gerçekleşmesi için katılımcı sayısı 15 kişi olarak belirlenmiştir. Görüşme yapılan kişilerle ilgili olarak bilimsel etik kuralları ihmal edilmemiştir. Görüşmeler, görüşme yapılan kişilerle uygun olarak görülen yerlerde (kafe, park vb.) yapılmıştır. Katılımcıların rızasına dayalı olarak ses kaydı alınmıştır.

4.5. Araştırmanın Veri Kaynakları

Bu çalışmada kullanılacak olan veri kaynaklarının başında, araştırmanın alan çalışmasında elde edilen verilerdir. Öte yandan bir diğer önemli veri kaynağı nafaka çalışmalarının yer aldığı literatürü oluşturan yazılı kaynaklardır (kitap, makale, araştırma raporları, röportajlar, bloglar, internet kaynakları vb.). Söz konusu yazılı kaynaklar çalışmanın kuramsal kısmını oluşturmaktadır.

4.6. Araştırmanın Analiz Yöntemi

Bu çalışma nitel bir araştırma yöntemi olarak fenomenolojik araştırmayı kapsamaktadır. Çalışma alan çalışması niteliğinde olup veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakat(görüşme) tekniğini kullanmıştır. Alan araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sağlanmıştır. Görüşmelerde örneklem grubuna ulaşmak için kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Yeterli sayıya ulaşmak adına, sosyal medyada yer alan “nafaka hapsi mağdurları-erkek ve baba hakları” platformundan örneklem grubuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler ortak bir kararla kamusal alana açık yerlerde yapılmıştır. Yapılan görüşmeler, katılımcıların rızaları ve bilgileri dahilinde ses kaydına alınmış olup, sonrasında bu ses kayıtları görüşmecilerin ağzından çıktığı haliyle ve çalışmada kimlik bilgileri verilmeksizin deşifre edilmiştir. Bilimsel çalışmalarda etik ilke gereği katılımcıların yazıya geçirilmesini istemedikleri veriler geçirilmemiştir. Çözömlenen mülakatlar, nitel araştırma yöntemlerinin veri analizi tekniklerinden betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmaya çalışılmıştır.

4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın en önemli sınırlılıkların biri küresel çapta tüm ölkeleri etkisi altına alan COVID-19 nedeniyle sınırlı örneklem büyüklüğü ile sınırlandırılmıştır. Çalışma grubu tamamen Mersin ve Adana illerinde ikamet eden yoksulluk nafakası ödeyen erkeklerden oluşmaktadır. Yoksulluk nafakası karşısında erkeklerin duruş ve tavırlarının nasıl şekillendiğini görmek çalışmanın amacını oluşturmakla birlikte bu çalışmanın Türkiye'nin diğer illerini kapsayacak şekilde ayrıntılı bir şekilde yapılması tasarlanabilir. Ayrıca bu çalışma da yoksulluk nafakası ödeyen erkeklerin bakış açısına değinirken yoksulluk nafakası alan kadınların bakış açısına yer verilmemesi diğer bir önemli sınırlılıktır.

5. BULGULAR

5.1. Demografik Veriler

Bu çalışma erkek bakış açısıyla Türkiye’de nafaka konusunu baz alarak 15 erkek katılımcı ile yarı-yapılandırılmış soru formuyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların demografik verileri ile yoksulluk nafakası arasındaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının incelenmesine yardımcı olacağı öngörülmüştür.

Tablo 5.1. Katılımcı Profili

	Yaş	Evlilik Yaşı	Medeni Durum	Eğitim Erkek	Eğitim Kadın	Meslek Erkek	Meslek Kadın
1	43	22	Bekar	Lise	İlkokul	Memur	Ev Hanımı
2	40	23	Evli	Lise	Lise	TSK	Ev Hanımı
3	44	24	Bekar	Lise	Lise	Memur	Ev Hanımı
4	43	22	Bekar	Ortaokul	Ortaokul	MEB. Şef	Ev Hanımı
5	43	22	Bekar	Lisans	İlkokul	Emniyet	Ev Hanımı
6	27	21	Bekar	Ön Lisans	Ortaokul	Bilgisayar Teknikeri	Kadın Kuaförü
7	43	29	Bekar	İlköğretim	Lise	Çelik İmalat Ustası	Ev Hanımı
8	34	31	Bekar	Lise	Ortaokul	Fabrika İşçisi	Ev Hanımı
9	43	40	Bekar	Lisans	Ön Lisans	Medikal	Ev Hanımı
10	42	30	Evli	Lisans	Lise	Medikal	Modelist
11	45	25	Bekar	Lise	Ortaokul	Memur	Ev Hanımı
12	26	20	Bekar	Lisans	Lisans	Memur	Ev hanımı
13	55	17	Evli	Lise	Ortaokul	Memur	Ev hanımı
14	34	31	Bekar	Lisans	Lise	Mühendis	Satış personeli
15	37	28	Bekar	Ortaokul	Ön Lisans	Eczane Teknikeri	Ev hanımı

Demografik verilere göre araştırmaya katılan katılımcıların yaş aralıkları 26-55 yaş arasındadır. Evlilik yaşları ise, 17-40 yaşları arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında 15 katılımcıdan 3’ü evli, 12 kişinin bekar oldukları görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları ise, 1 kişi ilkokul, 2 kişi ortaokul, 6 kişi lise, 1 kişi ön lisans, 5 kişi lisans mezunu oldukları görülmektedir. Eski eşlerinin eğitim durumlarına bakıldığında 2 kişi ilkokul, 5 kişi ortaokul, 5 kişi lise, 2 kişi ön lisans, 1 kişi lisans mezunu oldukları görülmektedir. Erkek ve kadınların eğitim seviyelerinin eşit olmadıkları, erkek katılımcıların kadınlara göre eğitim seviyeleri daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim durumu yükseldikçe bireylerin yoksul olma riski düşmektedir (Bayrakçeken, 2004: 672). Nitekim kadınların eğitim seviyesi katılımcıların eğitim seviyesine göre düşüktür. Öte yandan, araştırmaya katılan erkek görüşmecilerin meslekleri memur, askeri personel, mühendis, medikal, işçi ve tekniker oldukları görülmekle birlikte cinsiyete dayalı mesleklerin olması dikkat çekicidir. Boşandıkları eşlerinin, sadece 3 kişinin herhangi bir mesleğe sahip olduğu ve

mesleklerinin cinsiyete dayalı olan kadın kuaförü, modelist ve satış personeli olması dikkat çekici bir diğer noktadır. Ayrıca katılımcıların diğer 12 eski eşlerinin meslekleri toplumsal yapıda meslek olarak görülmeyen ve herhangi bir karşılığı olmayan “ev hanımı” olduğu görülmektedir.

Bulgulara göre, erkek katılımcıların eğitim seviyeleri eski eşlerin eğitim seviyelerine göre yüksektir. Cinsiyete dayalı meslek grupları söz konusudur. Bu durum eğitim hakkına erişemeyen kadınların istihdam haklarından ve toplumsal ilişkilerden uzak kalmasına neden olduğu vurgusu yapılabilir.

5.2. Boşanmış Çiftlerin Evlilik Kurgusu

Yoksulluk nafakasının talep edilmesinde gerekli olan koşullardan biri evlilik birliğinin yasal olarak sonlanmasıdır. Nitekim yoksulluk nafakasını anlamak için müracaat edilecek aşamalardan biri evlilik kurgusunun nasıl gerçekleştiğidir. Boşanma ile sonuçlanan evliliklerin kurgusunda yaşanan ilişkiler yoksulluk nafakasının sosyolojik olarak analiz edilmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

5.2.1. Görücü Usulü Evlilik

Evlilik erkeklik değerlerinin yeniden üretildiği gibi erkeklik değerlerinin sürdürülmesinde de önemli bir yer tutmaktadır. Evlilik kurgusunun gerçekleşme aşamasında evlilik biçimleri/türleri ortaya çıkmaktadır. Evlilik biçimleri toplumsal yapının sosyo-ekonomi ve sosyo-kültürel yapısını bize sunmaktadır. Bu yüzden görüşmeye katılan erkek katılımcıların evlilik kurgularının nasıl olduğunu analiz etmek önemlidir. Görücü usulü evlilik yapan K5 katılımcısı, “*Ortak bir tanıdık vardı. Görücü usulü oldu. Ben o zaman elektrikçiydim arkadaşım seni bir yere götüreceğim dedi nereye gidiyoruz dedim kız görmeye gidiyoruz dedi şaka zannettim. Bir tanıma dönemi olmadı.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusunun gerçekleşmesinde arkadaşının aracı olduğunu ve bir tanıma döneminin olmadığından dolayı yakındığını belirtmektedir. Görücü usulü evlilik yapan bir diğer katılımcı olan K1’e göre, “*Görücü usulü dayımın kızı büyüklerin zoruyla. Ben evlenmek istemiyorum dedim çalışırsan yaparsın dediler. Ama sonradan severek evlendim(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusunun gerçekleşme aşamasında aile baskısı olduğunu ve zamanla evlendiği kişiyi sevdiğini söylemektedir. K4 katılımcısı ise, “*Askerden önce ailem bunu bana gösterdiler bende bu dünyada bir ben bir o kalsa evlenmem dedim. Akrabadır. Askerden sonra evlendim.(K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusunun gerçekleşme aşamasında önce tepki gösterdiğini daha sonra kabul ettiğini vurgulamaktadır. Görücü usulü evlilik yapan bir diğer katılımcı K9 ise, “*Görücü usulü tanıdıklar önerdi telefonla*

görüştük sonra görmeye gittik o şekilde (K9, yaş 43, evli kalma süresi 1,5 yıl, nafaka ödeme süresi 8 ay)” şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusunun gerçekleşmesinde ortak tanıdıklarının aracı olduğunu ve karşı tarafla bir görüşme olduğunu belirtmektedir. Görüşmeye katılan 15 katılımcıdan 7’si görücü usulü evlilik yaptıklarını açıklamakla birlikte geleneksel yapının ağır bastığı söylenebilir. Boşanmış erkeklerin görücü usulü evliliklerinde aile ve yakın çevrenin dolaylı ya da dolaysız bir şekilde etkili olmaları toplumsal bir baskının mevcut olduğu söylenebilir.

5.2.2. Berdel(Berder) Evliliği

Geleneksel yapının izlerini taşıyan berdel evliliğinde 15 katılımcıdan sadece 1 kişinin yaptığı tespit edilmiştir. K13 katılımcısına göre, *“Berdel ben çok çok sevdim. Aile baskısı vardı. İlk gözümü ondan açtım. Ben her zaman kaderime razı biriyim. 37 kişi arasında yaşayan tek kişiyim, kan kanseri. Hayata olumlu baktım ve sonuçlarına katlandım.(K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusunun gerçekleşmesinde aile baskısı olduğunu daha sonra evlendiği kişiyi çok sevdiğini ve kaderine razı olduğunu belirtmektedir. Bu durum göstermektedir ki, ataerkil yapıya özgü olan “kaderine razı olma” ve erkekliğini kanıtlama aşaması olan evlilik kurgusunda toplumsal baskının etkin bir güç olduğu söylenebilir. Bir erkek, “erkekliğini” ispatlamadığı zaman toplum tarafından sembolik olarak “hadım” edilir. Bu durum, erkeklik değerlerini tehlikeye düşürür. Erkekler, bu duruma asla düşmek istemezler. Bir tehdit boyutunda kalan bu durum erkeklerin erkekliğini ispatlamak adına yaşamı boyunca mücadele etmesine neden olur (Demren, 2003).

5.2.3. Tanışıp Anlaşarak Evlilik

Tanışıp anlaşarak evlenme biçimi/türü çiftlerin birbirlerini yakından tanıma söz konusu olabilmektedir. Toplumsal baskıdan ziyade bireysel kararların etkin olması geleneksel yapının kırılma noktası olduğu söylenebilir. Görüşmeye katılan 6 erkek katılımcının tanışıp anlaşarak evlendikleri verilerde elde edilmiştir. Tanışıp anlaşarak evlenen K6 katılımcısı, *“Sene 2011 bir internet kafa kuruyorum facebookta biri yazdı, görüştük. Konya’daydı o geldi ben gittim Karaman’da üniversite okuyordum. 3—4 sene görüştük sonra evlendik.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek sosyal medya aracılığıyla tanıştıklarını ve daha sonra görüşmeler olduğunu ve severek evlendiklerini belirtmektedir. Tanışıp anlaşarak evlenen K12 katılımcısı ise, *“Ben ve o ilahiyat fakültesinde okuyorduk. Birbirimize söz verdik evlenmek için. Ben meslek sahibi oldum verdiğim sözü tuttum annem babamı aldım gittik istedik.(K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek eğitim sürecindeyken tanıştıklarını birbirlerine söz verdikten sonra evlendiklerini belirtmektedir. K14 katılımcısı ise, *“İngilizce kursunda tanıştık, iki yıl flört*

ettik(K14, yaş 34, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 5 ay)” şeklinde görüşünü belirterek kursta tanıştıklarını ve bir flört dönemi olduğunu söylemektedir. Görüldüğü gibi tanışıp anlaşarak evlenme biçiminde/türünde toplumsal bir baskıdan ziyade bireysel kararların etkin olduğu ve çiftlerin bir tanıma dönemi olduğu vurgulanmaktadır.

Tanışıp anlaşarak evlilik yapan K2 katılımcısına göre ise, *“Benim küçük kız kardeşim bunun abisiyle evli arada bir denk geliyorduk. Ben haber gönderdim konuşmak için kafamız uyuşuyor mu diye. Ben telefonla konuşmam dedi. Ben konuştuğum zaman ailemin haberi olacak o zaman ev telefonu vardı. Bende kafamızın uyuşup uyuşmadığı için konuşuyoruz, dedim. O da, o zaman konuşmayalım ben eğlenecek kız değilim. Ailen istesin dedi. Bende kardeşimi aradım, bacıma durumu anlattım sen daha çok tanıyorsun dedim o da ben tanıyorum ama biraz sivri dilli her şeyi olduğu gibi söyler dedi. Daha sonra nişanlandık. Nişanlyken büyük bir tartışma oldu ben bırakacaktım babam kardeşini düşün dedi. Bizde düşündük. (K2, yaş 40, evli kalma süresi 8 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusunda kız kardeşinin karşı tarafın abisiyle evli olması sonucu gördüğünü daha sonrasında kendisini daha yakından tanımak için iletişim kurduğu ama karşı tarafın bu iletişimi uygun görmediğini göstererek birbirlerini yeterince tanımadıklarını bu durumun nişanlanma aşamasında tartışmaya sebebiyet verdiğini dile getirmektedir. Bu durum göstermektedir ki, evlilik biçim formlarının iç içe geçmesiyle birlikte toplumsal baskının evlilik kurgusunun gerçekleşmesinde etkin bir rol oynadığıdır. Ayrıca K2 katılımcısının nişanlanma döneminde yaşanan tartışmanın evlilik birliğinin sonlanmasında büyük bir etken olduğu vurgusunu “boşanma kararı etkenleri” başlığı adı altında belirtmekte olup evlilik kurgusunun gerçekleşmesinde yaşanan olayların boşanmada etkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların görüşleri baz alındığında görücü usulü, berdel, tanışıp anlaşarak evlenme biçimleri/türleri ön plandadır. Geleneksel yapının izlerini taşıyan görücü usulü ve berdel evliliklerinde toplumsal baskının etkin bir rol oynadığı söylenebilir. Bu durum ataerkil yapının evlilik kurgusunda evlilik biçimi/türü üzerinden etkili olduğunu göstermektedir. Diğer evlilik biçimi/türü olan tanışıp anlaşarak evlenme de bir tanıma dönemi olduğu ve bireysel kararların etkin olduğu söylenebilir fakat tanışıp anlaşarak evlenme biçiminde/türünde evlilik biçimlerinin iç içe geçtiği söylenebilir. Ataerkil yapının kurguladığı erkeklik kavramı evlilikle taçlanmakla birlikte süreklilik isteyen bir olgudur. Bu nedenle, kişi ya da kişilerin bireysel kararları dahi ataerkil yapıya göre şekillenmektedir. Evlilik kurgularında evlilik türleri/biçimleri farklı şekillerde olsa dahi toplumsal baskıların mevcut olduğu söylenebilir.

5.3. Evlilik Sürecinden Boşanma Sürecine

Evlilik kurgusuyla başlayan “evlilik” evlilik süreciyle devam etmektedir. Bu süreçte eşlerin bir çatı altında beraber olmasından dolayı bir takım sorumluluklar söz konusudur. Bu

sorumlulukların ataerkil yapının egemen olduğu evlilik kurumunda ne şekilde paylaşıldığı sosyolojik zeminde incelemek önemlidir. Evlilik sürecinden boşanma sürecine giden aşamada oluşan etkenlerin yoksulluk nafakasını anlamada yardımcı olacaktır.

5.3.1. Erkek Bakış Açısına Göre Hane İçi Roller

Ev ve iş yerinin ayrışmasıyla kadınlarla erkeklerin yaptıkları işler 'yuvayı beklemek' ve 'geçimi sağlamak' şeklinde ayrıştı. Modern toplumla birlikte erkekler 'dışarıda' çalışıp evin geçimini sağlarken, kadınlar 'içeride' kalıp hane fertlerinin bakımını üstlendiler. Bu durum eşit bir şekilde iş bölümünün yapılmasından ziyade kadın erkek arasında eşitsizlik ve ayrımcılığa neden olur (Bora, 2011). "Dışarıda ve içeride" kavramları kadın ve erkek rollerinin dağılımında önemli olduğu görülmektedir. Hane içi rol paylaşımında kadın ve erkeğin rollerinin nasıl dağıldığını sosyolojik zeminde incelemek önemlidir. Bu bağlamla görüşmelere katılan 15 katılımcıdan sadece 3 kişinin eski eşlerinin kamusal alanda çalıştıklarını (bir kişi evlilik süresince çalışmamış) ifade ederken 12 katılımcının eski eşlerine yönelik "ev hanımı" tabirini kullanarak özel alana vurguladıklarını demografik verilerde tartışmıştık.

Katılımcıların görüşleri baz alındığında, hane içi rol paylaşımında ev işleri kadın işleri olarak değerlendirilmektedir. K1 katılımcısına göre hane içi rol paylaşımı, "*Ben yorgun geldiğim için çocuklarla ilgilenirdim. Boş olduğum zamanlarda yapardım (K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)*" şeklinde görüşünü belirtirken çocuklarla ilgilenme ve boş zamanlarda hane içi işlere katıldığını belirtmektedir. K8 katılımcısı ise, "*Her zaman değil ama yardım ediyordum. Bütün gün çalıştığım için, dışardan gelen herhangi bir market alışverişi falan ben getiriyordum. Bizim ev sobalı kış için diyorum, odunluk en altta ben hallediyordum, ev içerisinde yapılması gereken bir şey varsa yapıyordum (K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)*" şeklinde görüşünü belirtirken hane içi rol paylaşımını yardım kavramı ve ağır işler üzerinde tanımlamaktadır. K11 katılımcısı "*market alışverişini ben yapardım. (K11, yaş 45, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 2 yıl)*" şeklinde görüşünü belirtmekte olup market alışverişinin kendisi yaptığını vurgulamaktadır. K15 katılımcısı, "*İhtiyacı olduğu zaman yardım ederdim ne bilim böyle ağır kaldırma, kendisi destek fazla istemezdi olduğu zamanda yardım ederdim.(K15, yaş 37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)*" şeklinde görüşünü belirtirken hane içi rol paylaşımını yardım etme ve ağırlık kavramları ile açıklamaktadır. Ev işlerinin kadın işi olarak değerlendirilmesi kadınların bu işlerin kendilerine ait olduğunu doğal olarak kabul ettiğini göstermektedir. Diğer bir deyişle hane içinde ağır iş gerektiren soba işi, market alışverişi, ağır kaldırma, çocuklarla ilgilenme gibi işlerin erkeklere ait olduğu kabul edilirken ev işlerinin kadınlara ait olduğu "doğal" olarak kabul edilmektedir. Erkeklerin ev işlerinin kadınlara ait olarak benimserken emekleri üzerinde bir denetime sahip oldukları ve bunu da "yardım etme" kavramıyla sağladıkları görülmektedir... erkekler lüks

tüketim, boş zaman ve kişiselleşmiş hizmetler anlamında kadınlardan daha yüksek bir yaşam standardı vardır. Kadınların ezilmelerinin sürdürülmesinde erkeklerin maddi çıkarı vardır. Başka insanların emeği üzerinde denetim erkeklerin vazgeçmeyecekleri bir denetim anlamına gelir (Savran-Demiryontan, 2016: 167).

Bir erkek toplumdaki iktidarını kurabileceği bir çevre ve aile istiyorsa ataerkilliğin ona empoze ettiği ataerkil erkeklik imajını her an sürdürmek zorundadır. Bu erkeklik imajını toplumun ve kendisinin kafasında her an yeniden üretmek durumundadır (Demren,2003:9). Yeniden üretim hayatın her alanında olduğu gibi hane içi rol paylaşımında da üretilmektedir. K5 katılımcısına göre, “ *Yemek yapılırken yemeğin yanında salata ayran o benim işimdi. Sosyeteye rezil olma var şimdi, cam silme benim işimdi. Pazar alışverişi, haftada bir günde komple sabah öğle akşam yemeği bendeydi (K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)*” şeklinde hane içi rol paylaşımına yönelik görüşünü belirtmektedir. K5 katılımcısının “cam silme”nin “sosyeteye rezil olma” olarak kullanması özel alana ait işlerin basit görüldüğü ve bir erkeğin bu işleri yaparken utanç duyması erkeklik kavramını sorgulamasına neden olacağı düşüncesindedir. Ataerkil erkeklik imajını korumak için K5 katılımcısı ev işlerini kadınlara ait olarak benimsemektedir.

Hane içi rol paylaşımının nasıl olduğuna dair K12 katılımcısı, “*Çok ender bir şekilde yardım ederdim çünkü çalıştığım gerekçesiyle oda evde bulunduğu gerekçesiyle bir iş bölümü olması gerekir. Ben ona inanırım belki siz feministsiniz eşitlik dersiniz sizin mantığınıza o işleyebilir. Ben çalışıyorum akşam eve geldiğimde dinlenmek isterim ama eşimin isteklerini gezmesini tozmasını çiçek almayı hiç ihmal etmedim. Getirdiğim hediyelerle onu tatmin ederdim. Ha o çalışsaydı o zaman tabi ki ona yardım etmem gerektiğini düşünürdüm. İçimde geleni olduğu gibi söylüyorum umarım yanlış anlamazsınız. Bu bir gerçeklik payıdır. Siz erkek olsaydınız çalışıyor olsaydınız en azından yemeklerin onun görevi olduğunu düşünür ama çalışıyor olsaydınız yardım edilir. Ama şimdi biri çalışır gelip evde çalışıyor olsa da o zaman sorumluluk bir tarafın üzerine yıkılır o zaman eş olmanın anlamı olmaz. (K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)*” şeklinde görüşünü belirtmektedir.

K12 katılımcısı, hane içi rol paylaşımında kadının çalışıp çalışmama durumuna göre değerlendirme yapmaktadır. Kadının çalışma durumunda eşit bir rol paylaşımından ziyade yardım etme kavramıyla açıklamaktadır. Kadının çalışmama durumunda ise, ev işlerinin ona ait olarak kabul ettiğini vurgularken eşini ev işlerini yaptığı için isteklerini karşılayarak eşini tatmin etmeye çalıştığını vurgulamaktadır. Ev işlerini yapan kadınların emeklerinin herhangi bir karşılığı yoktur, karşılık beklenilmez. Bu emek bir bağış niteliğindedir. Erkeğin tek yükümlülüğü eşinin ihtiyaçlarını karşılayarak emek gücünün bakımını sağlamaktır (Savran-Demiryontan, 2016). Ayrıca, K12 katılımcısı hane içi rol paylaşımını cinsiyete göre yorumladığı ve bu durumu

“belki siz feministsiniz” bakış açısıyla feminizmi eşitlik olarak değerlendirdiği fakat ne olursa olsun ataerkil yapıdan ödün vermediğini göstermektedir.

Erkek bakış açısına göre hane içi rol paylaşımında kadının çalışıp çalışmama durumuna göre yorumlar yapıldığı görülmektedir. Eşlerinin çalışmamasından dolayı özel alana ait yorumlar yapılmıştır. Basit işler olarak görülen ev işlerinden erkeklerin erkeklik değerlerine zarar vereceği düşüncesi hakimdir. Hane içi rol paylaşımında erkekler ağırlık gerektiren işler, ana yemeğin yanında salata yapımı, çocuklarla ilgilenme, market alışverişi, haftanın belirli günlerinde ev işlerine müdahil olmayı “yardım etme” kavramı üzerinden tanımlamaktalar. Ev işlerinin kadınlara ait olması ve kadın-erkeğin bunun doğalmış gibi benimsedikleri görülmektedir. Ev işlerinin belirli bir saati yoktur ve tamamen kadınların asli göreviymiş gibi kadınlara yüklenilir. Erkekler ev işlerini yaparken asli bir görevden ziyade “yardım etme” olarak yapmaları aile içinde cinsiyete dayalı eşitsizliği pekiştirmektedir (Bozok, 2018). Özetle, hane içi rol paylaşımında yazılı bir beyandan ziyade toplumsal bir beklenti söz konusudur. Bu beklentilerin cinsiyete göre farklılaşması kişilerin boşanma sonrası yaşam koşullarında etkili olmaktadır. Bundan dolayıdır ki, Türk Medeni Kanunu boşanmadan dolayı yoksulluğa düşen eşlerin korunması için yoksulluk nafakasını bir hak olarak yasal güvenceyle korumaktadır.

5.3.2. Erkek Bakış Açısına Göre Kadınlık-Erkeklik Tanımları

Biyolojik olarak kadın ya da erkek olarak dünyaya gelmek toplumsal yaşamda farklılık oluşturmaz. Çünkü biyolojik yapı toplumsal cinsiyet farklılığını oluşturmaz. Toplumsal cinsiyete göre şekillenen erkeklik ve kadınlık kavramları ataerkil yapıdan payını almaktadır. Öyle ki ataerkil yapıda bu kavramlardan beklenen rollere uygun hareket edilmesidir. Kadınlık ve erkeklik kavramlarının erkek bakış açısıyla ne şekilde olduğunu görmek yoksulluk nafakasının sosyolojik zeminde incelemede yardımcı olacaktır. Kadınlık ve erkeklik tanımları görüşmeye katılan K4 katılımcısına göre, *“Ben evliyken dışarda çalışıyordum çocuklarımı hiçbir maddi zorluğa sokmadım hatta ek iş bile yapıyordum. Eşimde çocuklarla ilgilenir. Yani iç onun dış benim. (K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü ifade ederek evlilik sürecinde ekonomik kazancın kendisine ait olduğunu “dış” kavramıyla belirtirken, çocuklarla ilgilenme ve ev sorumluluğun kadına ait olduğunu “iç” kavramıyla belirtmektedir. Görüldüğü gibi cinsiyete dayalı bir iş bölümü yapılmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınları kapama ve engelleme etkisi var, ama sadece bu değil: Erkekler açısından da önemli sıkıntılar yaratıyor. Ailesini geçindirememek, erkeklik rolünün yerine getirilememesi olarak algılanıyor örneğin. Ancak, unutmamak gerekir ki, erkekler için farklı seçenekler de var: ‘Özgür ruh’, bu seçeneklerden biri (Bora,2011:6). Bir diğer katılımcı olan K6 katılımcısına göre erkeklik ve kadınlık kavramları, *“Erkek çalışır evinin reisi olur evine ekmek getirir kadında bunu bekler eğer bir kariyeri yoksa öğretmen memur değilse yani ihtiyacı yoksa bence kadın evinde oturmalı.*

Çocuğuna bakacak yemeğini yapacak.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl) şeklinde görüşünü belirterek erkeklik kavramını “aile reisi olmak” , “evine ekmek getiren” olarak belirtmekte iken, kadınlık kavramını kadının mesleğinin olup olmaması üzerinden yorum yaparak ekonomik bir getire ihtiyacı olmayan kadının eve ait işlerle tanımlanmaktadır. Ataerkil yapının erkeğe verdiği sorumluluk, ekonomik bir kazanç sağlayarak evine ekmek getirmesidir. Aile reisi konumu erkeklik değerlerinden biridir. Aile reisliği sürdürülmediği takdirde ataerkil toplum tarafından eleştirilir. Bir diğer katılımcı olan K7 katılımcısına göre, *“Erkek çoluk çocuğuna sahip çıkacak ekmeğini kazanacak, kadın kocasına itaatkâr olması gerekir kocası da düzgün bir adamsa evle çocukla uğraşması gerekir.(K7, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 7 ay)*” şeklinde görüşünü belirterek erkeklik kavramından “sahip çıkma” ve “ekmek kazanan” olarak yorumlamakta iken, kadınlık kavramından “kocasına itaatkâr” ve “ev/çocukla” uğraşması olarak yorumlanmaktadır. Bu durum göstermektedir ki ataerkil yapı, kadınlık ve erkeklik kavramlarının oluşmasında önemli bir rol oynarken kadından beklenen itaatkâr olmasıdır. Kadınların erkekler/çocuklar için emek harcaması ve ev işlerini yapması ataerkil yapının sürdürülebilmesi için önemlidir (Savran-Demiryontan, 2016: 166). Çünkü kadınlar ev işlerini yaparken karşılık istemeyecek bu şekilde kocasına itaatkâr olacak. Kadınların artan biçimde ezilmelerinin nedeni, ücretli işin dışında bırakılmalarıdır. Kadınların ücretli iş gücünden dışlanmalarının birincil nedeni, kapitalizmdir, çünkü kapitalizm ev dışında ücretli iş yaratır, hem de kadınların, kapitalist sistemin ücretli işçilerini yeniden üretmek için evde çalışmalarını gerektirir. Kadınlar iş gücünü yeniden üretirler, işçiler için psikolojik besin sağlarlar ve o yabancılaşma denizinde bir mahremiyet adası sağlarlar (Savran, Demiryontan, 2016: 162).

Yetişkin erkeğe, kabul edilebilir bir koca ve baba olmak için, ailesine en güzel yaşam olasılığını sağlaması gerektiği öğretilir, iyi bir aile reisi ve becerikli bir rekabetçi oluşu hayranlık uyandıracak ve övgüyle anılacaktır (Goldberg, 1992: 120). Çocukluktan itibaren inşa edilen erkeklik kavramı katılımcıların yorumlarından anlaşılabilir. K8 katılımcısına göre, *“Bir erkek tamamen ailesine bakmalı, geçimi sağlamalı, sorunları uğraşmalı bunun gibi şeyler. Kadınlar ev içinde sorumluluk yapmalı ev temizliği olabilir çamaşır yıkama. Yemek yapma olabilir. (K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek erkeklik kavramını “aile bakımı”, “geçim” üzerinden tanımlarken kadınlık kavramını “temizlik”, “yemek yapma” ve “çamaşır yıkama” kavramlarıyla açıklamaktadır. Kadınlık ve erkeklik kavramlarının özel ve kamusal alan üzerinden tanımlandığı söylenilebilir. Birbirinden tamamen ayrı olarak gözüken özel ve kamusal alan radikal feministler tarafından eleştirilmektedir. Radikal feministler “kişisel olan siyasaldır” sloganıyla daha çok özel alanın(ailenin) patriyarkal ideolojinin değerlerini gizlediği, dolayısıyla da aile içi özel ilişkilerin tümünün bir ideolojinin uzantısı olarak ifade edilmekte, kadın, erkek, çocuk ve aile içi ilişkilerin

ve bunlardan kaynaklanan tüm diğer ilişkilerin siyasal ve ideolojik boyutlar taşıdıkları ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu sloganla özel- kamusal alan reddedilip bu iki alan arasında hiçbir ayırım yapılamayacağı vurgulanmaktadır. Bunu ise şu şekilde açıklamaktadır. Tecavüz yasası, kürtaj yasası, “eş”in aile içindeki statüsü, çocuk bakıp büyütme yöntemleri, refahın dağılımı yani sosyal yardımlaşma ve evde, işte cinsiyete dayalı iş bölümü. Bütün bunlar hem kamusal hem de kişisel durumları etkiler (Demir, 1997: 70).

Sınıflı toplumlarda bireylerin, ailelerin ve hanelerin sınıfsal konumunun, temel geçimi sağlayan kişinin sınıfsal konumuna göre, yani geçimini sağladığı için aile reisi olarak toplumsal statüyü elinde tutan erkeğe göre belirlendiği kabul edilir (Sancar, 2009: 43-44). K9 katılımcısına göre, *“Ben aile konusuna bakarım erkek evin babası olabilmeli koruyucu şefkatli genelde evin direği olmalı bayanında yuvayı yapan kişi çekip düzen veren sevgisini daha çok gösteren yani evi sevgi ağıyla ören kişi”* (K9, yaş 43, evli kalma süresi 1,5 yıl, nafaka ödeme süresi 8 ay) şeklinde görüşünü belirterek erkeklik kavramını “evin babası” ve “evin direği” olarak, kadınlık kavramını “yuvayı yapan” şeklinde yorumlamaktadır. Toplumun erkeklerden beklentisi her şeyden önce çalışıp aileyi geçindirmeleridir (Bozok, 2018: 35). K10 katılımcısına göre, *“Erkek dediğiniz zaman koca dediğiniz zaman çalışır, sabah gider akşam gelir, evine bakar çocuklarına bakar, kadınlar ise evde oturur, çalışsa dahi çocukları ihmal etmemeli çocukları kreşe bırakıyorlar çocuk anneden babadan yoksun büyüyor sadece hafta sonları anne baba çocuğu ile görüşebiliyor. Bu bana göre iyi bir şey değil. Kadın evde oturması gerekiyor bana göre.”*(K10, yaş 42, evli kalma süresi 7 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl) şeklinde görüşünü belirterek erkeklik kavramını “ekonomik geçimi sağlayan”, kadınlık kavramını “ev” ve “çocuk bakımı” şeklinde tanımlamaktadır. Ataerkil yapı, ev işlerini ve çocuk bakımını anne ile özdeşleştirirken, erkekleri aile reisliği konumuyla özdeşleştirmektedir. Çocuk bakımını sağlamada babaya ikincil bir rol atfederken, anneye asli bir rol olarak atfetmiştir (Bozok, 2018).

Erkeklik ve kadınlık kavramlarını tanımlayan K12 katılımcısı, *“Bence erkeğin ve kadının kendine has rolleri vardır. Erkeğin kendine has rolleri fiziki olarak ağırlık olsun dışardaki herhangi bir tehdide karşı koruma olsun yürütme yönetme olsun erkeklerindir. Bayana ait roller ise daha çok bayanlar içerisinde aileyi temsil etmek toplum içerisinde düğün olur cenaze olur özel günlerde temsil etmek kendisini çok öne atmaması gerekir. Benim çalıştığım kurumdan dolayı toplumun ne kadar kötü olduğunu biliyorum. Yani dış tehditlere maruz kalmasını istemiyorum. Hani sonuçta toplum içerisinde konuşurken her türlü insan vardır hani bir erkeğin kullanacağı cümleler ile zayıf bir insana konuşacağı cümleler farklıdır. Ben eşimin kırılmasını incinmesini kaldıracak bir insan değilim. Yani o bir tehdide maruz kalmasını söylemek istediği bir şey varsa bana söylesin ben zaten çekinmeden söylerim. Bir tehdit varsa bana gelsin ona gelmesin.”*(K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl) şeklinde görüşünü belirtmektedir.

K12 katılımcısı, toplumsal yaşamda kadın ve erkeğe ait roller olduğunu ataerkil değerlere atıfta bulunarak kadınlık ve erkeklik kavramlarıyla toplumsal yarguları gizli bir şekilde tanımlamaktadır. Kadın ev ile özdeşleşirken erkek eve sahip çıkan, koruyan, kollayan kişi olarak özdeşleşmektedir. Ataerkil yapıya göre, yemek yapma, bulaşık yıkama, temizlik yapma, çocuk ve yaşlı bakımıyla uğraşarak zamanının büyük bir kısmını harcar. Erkek ise, ailesini koruyup kollayarak evin geçimini sağlar. Bunun karşılığında da aile ve hane üzerinde hâkimiyet sahibi olma iddiası somut karşılığını bulur (Bozok, 2018: 37).

Bulgulardan hareketle kadınlık ve erkeklik kavramlarının ataerkil yapıya özgü olarak anlatıldığı görülmektedir. Erkeklik kavramı daha çok dış alanla özdeşleştirilirken kadınlık kavramı daha çok iç alanla özdeşleştirilmektedir. Kadının çalışıp çalışmama durumuna göre erkekler yorumlarda bulunarak aileyi ihmal etmemeleri gerektiği vurgusu yapmaktadırlar. Kadından beklenen yuvası için sevgi ağlarını örmek, çocuklarına bakmak, temizlik yapmak, insanlarla içli dışlı olmamak iken erkeklerden beklenen ekmek kazanmak, evin reisi olmak ve ailesini diğer insanlara karşı korumak yorumları yapılmaktadır. Yani erkeklik kavramı deyince, "dış", "aile reisi", "ekmek kazanan", "sahip çıkan", "evin babası", "evin direği" olarak tanımlanmakta iken kadınlık kavramı "iç", "itaatkâr", "ev/çocuk", "yuvayı yapan" şeklinde tanımlanmaktadırlar.

5.3.3. Erkek Bakış Açısına Göre Şiddet

Evlilik sürecinde kadın ya da erkeğin şiddete maruz kalması boşanma(ma) kararında önemli bir etken olabilmektedir. Şiddet olgusunun erkek bakış açısıyla yoksulluk nafakasında nasıl bir etki yarattığını sosyolojik zeminde incelemek önemli bir konudur.

Sancar, şiddetin uygulayıcısının erkek olduğu klişesini özcü ve indirgemeci bir görüşe göre aktarmaktadır. Şiddetin bir yaşamsal refleks vurgusu söz konusudur.

Şiddetin "erkek doğası"nın bir tezahürü olarak kabullenilişi ve bunun zıddı olarak, kadınların da "doğaları" gereği barışçıl olduğunun düşünülmesi açıktır ki "özcü" ve "indirgemeci" bir görüştür. İnsanların kendini koruma becerisi içinde bir tür şiddet uygulamanın, bir biyolojik kapasite olarak her tür canlının "yaşam refleksi" olduğunu söylemek mümkün. Bu kapasitenin erkeklerde hem kıskırtılıp düzenlenerek ve hem de disipline edilerek değişik iktidar pratiklerine dönüştüğü, kadınlarda ise bastırılıp dışlanarak "güçsüzleştirildiği" söylenebilir. Öte yandan, her erkeğin şiddet uygulamayı kabullendiği ve bunu itirazsız gerçekleştirdiği söylenemeyeceği gibi, her kadının da tamamen şiddet kullanmadan uzak bir biçimde yaşadığı iddia edilemez (Sancar, 2009: 215).

Şiddet uygulayıcısının erkek olduğu klişesinden ziyade her bir canlının uygulayabileceğini aktarmaktadır. Bu sebeple, şiddetin karşılıklı olduğu söylenebilir. Görüşmeye katılan katılımcıların ve eşlerinin şiddet uygulayıp uygulamadıklarına dair veriler önemli bir konu oluşturmaktadır. Buna göre K2 katılımcısı,

“Bir sefer yaptım. Biz ailesinin yanına gittik ben konuştum ailem beş senedir çocuğu görmedi sen peygamber misin sen affedici değil misin sen kendini niye bu kadar yüksekte görüyorsun. Tamam, gidelim dedi gittik ilk gün amcam geldi yarın yemeğe bize davetlisiniz dedi. Bizde tamam dedik ertesi gün oldu. Amcamın kızından eşim beni çok kıskanıyor. Daha öncesinden amcamın kızı beni facebookta ekliyor eşim siliyor ben niye yapıyorsun dedim eklemesin dedi. Amcamın kızı olduğunu öğrenince yemeğe gitmeyelim dedi. Akşam oldu onu zorla amcama götürdüm. Ben bunların yemeğinin yemem dedi. Gelmedi yemeğe açılıyor. Neyse biz yedik ama o yemeğin tadı tuzu kalmadı. Eve döndük dedim senin maksadın ne. Amcanın kızı neden sürekli arkadaşlık isteği gönderiyor. Bana abi diyor. Hem evlenmek istesem onunla evlenirdim senle neden evleneyim dedim. Tartıştık dedi ki şerefsiz kardeşlerinin annenin yaptıklarını unutmadım. Tokat vurdum. Büyüttüğü konuya bak. İkinci şiddet ise ayrılık sebebimiz oldu. Annesi geldi 2,5 ay kalır benim annem babam 3 sefer tek geldi evlendiğimizde oda her gün kavga. Gene aramız kötü oldu. Ev aldım araba aldım bunun üzerine yaptım. Üzerine yaptıktan sonra mini etek giymeye başladı ben karşımı en başında söylemişim. Ama inadına yaptı. Pusu görevine çıktık bunu aradım gece bir iki gibi bunu aradım çay suyu koy dedim dondum dedim. Gittim eve çay suyu koymamış ben koydum. Geldi yanıma bu saatte çay içme ne, git zıbar dedi ben çay içeceğim dedim sen git yat dedim. Annen bunu demiş kardeşin bunu demiş demeye başladı köyden havadisler. Ben ona çok dedim köyden dedikodu istemiyorum diye. Zaten stresliyim. Dedi ki senin bu oruspu annen buraya gitmiş dedi ben ona git yat dedim ben çayımı içeceğim yatacağım. Yeni bir konu o konu üzerinden eski konular üzerinde açıyor. Bende bir tokat attım kafası duvara geldi. Hastaneye götürdüm. Kafasından kan akıyor. Bir tokat çaktım kafası yarıldı” (K2, yaş 40, evli kalma süresi 8 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl).

K2 katılımcısına göre, eşinin sözlü şiddet uyguladığını ve kendisinin fiziksel şiddet uygulayarak tepki gösterdiğini açıklamaktadır. Bunun sonucunda boşanmaya karar verdiklerini belirtmektedir. Bu durum göstermektedir ki, cinsiyete göre şiddet türleri farklılaşmaktadır. Kaba ve güç gerektiren fiziksel şiddet ataerkilliğin erkeklere içselleştirdiği bir koddur. Ataerkil yapı, güç, egemenlik, iktidar, hiyerarşi kavramlarıyla simgelenir. Bu nedenle ataerkil yapı, erkeklerin kadınlara hükmettiği, ezdiği ve mahrum bıraktığı pratik ve sosyal yapıların sistemidir (Sultana, 2019: 418).

Alışılmış bir şekilde kadınları kontrol altında tutmak için şiddetin birçok çeşidi söz konusudur. Erkeklerin şiddet uygulaması meşru olduğu düşünülebilir ve kadınlar erkek şiddetine maruz kalabilirler (Sultana, 2019). Buna göre K7 katılımcısı, *“Son zamanlarda evet. Ben çalışacağım bende çalışmayacaksın mevzularıydı. O şiddet uygulamadı.(K7, yaş43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 7 ay)”* şeklinde görüşünü belirterek kadının çalışma hayatına katılmaması için şiddet uyguladığını belirtmektedir. Bu durum göstermektedir ki kadını özel alana bağlı kılarak kontrol altına alınma isteğidir. K8 katılımcısı ise, *“Şiddet olarak değil her ailede olduğu gibi tartışmalar oluyordu bir defa tokat attım büyük bir tartışmada aileme şerefsiz deyince bende dayanamadım vurdum. Psikolojik ekonomik çok uyguladı sürekli bir şeyler istiyordu, gezme pikniğe gitme denize gitme ben asgari ücretli çalışıyorum. Teyzem bunu almış bende almak istiyorum diye akşam gelmişim yorgunum uzanmak istiyorum e biz senle bir yere gitmeyecek miyiz, sohbet edemeyecek miyiz. Bende tamam sohbet edelim ama sen akşama kadar evde bende yorgunum (K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek aile içindeki tartışmanın bir şiddet olmadığını fiziksel şiddet biçimini şiddet olarak

yorumladığını ve eşinden ailesine karşı hakareten dolayı şiddet uyguladığını vurgulamaktadır. Bu durum göstermektedir ki karşılıklı bir şiddet ve şiddet türleri söz konusudur. Karşılıklı şiddet uygulanarak hem ekonomik sömürülme hem de sosyal baskılanma olduğu söylenebilir. K4 katılımcı da, *“Son bazı olaylar duyduğum özel olarak kopma noktasına geldim fiziksel şiddet uyguladım. Eşimde psikolojik olarak uyguladı işte seni şu şekilde yakarım tehdit ederdi.(K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde şiddet uyguladığını ve eşinin tehdit ederek sözlü şiddet uyguladığını belirtmektedir.

Bulgulara göre, görüşmeye katılan katılımcılar şiddet olgusunu fiziksel şiddet olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Bir ya da iki kez fiziksel şiddet uyguladıklarını ve eşlerinin sözlü, psikolojik ve ekonomik şiddet uyguladıklarını belirtmektedirler. Bu durum göstermektedir ki, şiddetin tek taraflı olmadığı fakat cinsiyete göre şiddet türlerinin farklılık gösterdiği söylenebilir. Katılımcıların görüşlerine göre, şiddet uygulamalarının nedeni olarak ekonomik sıkıntılar, aileye karşı hakaret, evlilik kurgusundan bu yana oluşan tartışmalar ve kadının iş hayatına girme isteğinin eşi tarafından istememesidir. Bu durum kişiyi kontrol altına alma, ekonomik sömürülme ve sosyal bir baskılanmaya maruz bıraktığı söylenebilir. Aile içi şiddet nedenleri, ekonomik nedenler, akraba kıskırtması, kıskançlık, öfke, stres, tahrik edilme şeklinde sıralanabilir. Bu nedenle, aile içinde şiddetin baş göstermesi ve genelde uygulayıcısının erkek olması bir takım hukuksal düzenlemeler ve yaptırımların gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir. Bundan dolayıdır, 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanunu kabul ederek kadına yönelik şiddetin önleme çabası içindedir. Kanun, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi ile şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali olan kişiler hakkında şiddetin önlenmesine yönelik tedbirler ile bu tedbirlerin alınması ve uygulanması hedeflenmektedir (R.G., 17/03/2016, Sayı:29656.)

5.3.4. Erkek Bakış Açısına Göre Boşanma Kararı Etkenleri ve Mahkemeye Yansıma Şekli

Boşanma olgusu çeşitli evrelere ayırarak incelenebilmektedir. Duygusal boşanma, yasal boşanma ve toplumsal boşanma olarak üçlü evrelerde de inceleyebiliriz. Duygusal boşanma, boşanmanın ilk aşamasında sevgi, saygı ve güvenin azaldığı dönem iken, yasal boşanma, evliliğin hukuki işlemlerle sonuçlandığı dönem olduğu söylenebilir (Doğan, 2011). Boşanma olgusunun gerçekleşmesindeki arka plan uzun ve değişkenli faktörler içermektedir. Bu değişkenli faktörleri içeren birey- birey, birey- toplum etkisi boşanma kararında etkili olabilmektedir. Öyle ki, boşanma kararı etkenleri yoksulluk nafakasında nasıl bir etki yarattığını ve mahkemeye kayıtlarına yansıma şeklinin nasıl olduğu sosyolojik zeminde incelemek önemlidir.

Erkek bakış açısına göre boşanma kararı etkenlerine bakıldığında K2 katılımcısı “*Sürekli eski konulardan bahsetmesi ve aileme hakaret(K2, yaş 40, evli kalma süresi 8 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)*” şeklinde görüşünü belirtmektedir. Bu durum göstermektedir ki, boşanma kararının arka planında ailenin ve çevrenin etkisi söz konusudur. Günlük yaşamın süreklilik göstermesi kadın ve erkeğin davranışları üzerinde etki yaratmaktadır. K4 katılımcısı, “*Artık monoton bir hayat vardı ikimiz içinde. Ama ana etken babam bir şirketteydi benim ufak kızı çok sever dedim ki bir günlüğüne yaylaya gidelim yok gitmeyelim dedi oranın tuvaleti kötü dedi. Bende kızı aldım gittim. Dönüşte bana hiçbir haber vermeden annesiyle babasıyla denize gitmiş. Aileme çok saygısızdı. Bende kızdım bi sorsana kızına eşinin haberi var mı denize gittiniz diye, kopma noktası bu oldu.(K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek eşinin kendisinden habersiz ailesiyle denize gitmesi boşanma kararını etkilediği belirtilmektedir. K5 katılımcısının boşanma kararında etkili olan, “*Onun ailesine gösterdiğim saygıyı benim aileme göstermiyordu. Ailemi eve kabul etmedi. Kovuyordu. Anneme karşı ağzından küfür çıktı bende sinirlendim ağzına iki tokat attım, öncesinde uyarılmışım. Sonra uzaklaştırma kararı oldu. Daha sonra boşanma, uzaklaştırma kararı bir kez verilince o yuva bozulur. Yani ist sözleşmesi ve 6284 yuvamızı yıktı (K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl).*” şeklinde görüşünü belirterek eşinin ailesine saygı göstermemesi üzerine şiddet uyguladığını ve şiddet uyguladığı için hukuksal yaptırımlara maruz kaldığını belirtmektedir. Yuvasının yıkılma nedeni olarak İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Dair Şiddetin Önlenmesi Kanuna gönderme yaparken mahkeme kayıtlarına “*Anne ve babamı evden kovması.(K5)*” şeklinde yansıtıldığını açıklamaktadır. Bu durum göstermektedir ki, İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Dair Şiddetin Önlenmesi Kanun toplumda “aileyi yıkan” bir algı olarak yaratılmaktadır. Oysaki bu kanun ve sözleşme şiddeti önlemeye yöneliktir.

K10 katılımcısına göre boşanma kararı etken(ler)i olarak “*Mutlu değildim sevgi yoktu hakaret vardı o küfür edince bende ediyordum haklı olarak. Evlendikten sonra kadının çok farklı yönlerini gördüm kendine bakmıyordu sürekli para biriktiriyordu. Makyaj yapmıyordu kendini acayip saldı. Hadi onu da anladık Allah vergisi ama bir kadının yapması gereken yemek falan yapmıyordu.(K10, yaş 42, evli kalma süresi 7 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)*” şeklinde görüşünü belirtmektedir. Boşanma kararı etkenleri olarak mahkemeye yansıma şekli ise, “*şiddetli geçimsizlik*” olarak belirtmesi boşanma kararı etkenleri ile paralellik olduğunu göstermektedir. K10 katılımcısına göre, mutlu olmadığını ve kadının bakımsız olduğu vurgusuyla kadınlık görevini yapmadığını vurgulamaktadır. Bu noktada Bourdieu kadının ideal beden ve itaatkar olmasını aktarmaktadır.

Kadınları, varlığı, algılanan-varlık olan sembolik nesnelere halinde oluşturan eril tahakküm, onları daimi bir bedensel güvensizlik, hatta sembolik bağımlılık halinde tutmak gibi bir

etkiye sahiptir: her şeyden önce başkalarının bakışı tarafından var edilir ve o bakış için var olurlar, yani sıcakkanlı, çekici ve el altındaki nesnelere olarak. Onlardan “kadını”, yani güler yüzlü, sempatik, dikkatli, itaatkar, ağırbaşlı, ölçülü olmaları beklenir, hatta kendi kendini geri plana atmaları. Sonuç olarak, başkalarının bakışına yönelik bağımlılık ilişkisi, varoluşların yapıtaş haline gelmeye başlar. Sürekli olarak başkalarının bakışı altında olmaları nedeniyle, zincirlenmiş oldukları gerçek bedenle, yaklaşmak için bitmek bilmeyen bir çaba harcadıkları ideal beden arasındaki uçurumu durmadan deneyimlemeye mahkumdurlar (Bourdieu, 2015: 87-88).

Başkalarının bakışına göre yaşamını idame ettirmek durumunda kalan kadınlar bağımlı bir birey haline geldiği söylenebilir. K13 katılımcısı boşanma kararı etkeni olarak *“Eşimin mantıksız hareket etmesiyle yönlendirilmesi özellikle kız kardeşinin onu doldurması.(K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek mahkeme kayıtlarına *“şiddetli geçimsizlik”* olarak yansıdığını belirtmektedir. K15 katılımcısı boşanma kararı etken(ler)i olarak, *“Ailesinin evlenmeden önce annesinin evlenmemizi istemiyordu evlendiğimizde bile arayı seni ayıracağıym diyordu. Yani 3. bir şahsın araya girmesi.(K15, yaş 37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek evlilik kurgusu ve sonrasında üst ailelerin etkin bir rol oynadığı söylenebilir, mahkeme kayıtlarına ise, *“şiddetli geçimsizlik”* olarak yansıdığını belirtmektedir. Bir diğer katılımcı olan K12 katılımcısı mahkemeye *“evlilik birliğinin temelinde sarsılması”* olarak yansıdığını belirtirken eşinin boşanma davası açarken mahkeme kayıtlarına geçen sözlerin farklı olduğunu *“kadın erkek arasında gizli bir ölçü vardır(K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* sözleriyle anlatmaya çalışırken detayını yazıya geçirilmesini istemediğini vurgulayarak gizli kalmasını öngörmüştür.

Bulgulardan hareketle, boşanma kararı etkenleri ve mahkeme kayıtlarına yansıma şeklinin paralellik gösterdiği söylenebilir. Boşanma kararı etkenlerinin birden çok nedeni vardır. Sosyal, kültürel, dini, ekonomik, psikolojik gibi nedenler söz konusu olabilmektedir. Boşanma kararı etkenlerine bakıldığında katılımcılara göre, aileye hakaret, saygısızlık, karşılıklı bir iletişimin olmaması, iftira, evliliğin monotonlaşması, evlilik birliğinin devamı için çaba verilmemesi, bedenin bakımsızlığı, inat ve tehdit gibi etkenler olduğu görülmekle beraber mahkeme kayıtlarına aileyi evden kovmak, şiddetli geçimsizlik ve evlilik birliğinin temelinde sarsılması şeklinde yansıtıldığı söylenebilir. Ataerkil yapının hakim olduğu evlilik kurumunda kadınlardan beklene itaatkar, ideal beden roller ile erkeklerden beklenen güç, söz geçirme rollerinin çatışması boşanma kararını almada rol oynadığı söylenebilir.

5.3.5. Erkek Bakış Açısına Göre Boşanma Kararına Engel Olma

Boşanma kararı aniden verilen bir karar olmamakla birlikte boşanma kararına engel olma durumu söz konusu olabilmektedir. Üst aileler çoğu zaman evliliğin devam edilip edilmemesinde rol oynayabilmekteler. Evlilik birliğinin gerçekleşmesinde üst ailelerin etkisi boşanma olgusunda da görülmektedir. Öyle ki, ailelerin etkisi evlilik kurgusundan boşanma

sonrasına dahi söz konusudur. Boşanma kararına engel olmada üst ailelerin etkisinin nasıl olduğunu ve yoksulluk nafakasında nasıl bir etki yarattığını sosyolojik zeminde incelemek önemlidir.

Boşanma olgusu çeşitli evrelere ayırarak incelenebilmektedir. Duygusal boşanma, yasal boşanma ve toplumsal boşanma olarak üç evre şeklinde incelenebilir. Bu evrelerden olan 'toplumsal boşanma' boşanmış bireylerin toplum tarafından kabulüdür. Bu kabul toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Bazı toplumlularda boşanma doğal olarak karşılanırken bazı toplumlarda doğal olarak karşılanmamaktadır (Doğan, 2011). Toplumsal boşanmadan önce olan yasal boşanmanın gerçekleşip ya da gerçekleşmemesi için üst ailelerin bir takım etkileri söz konusu olabilmektedir. Toplumsal etkiler evlilik kararını etkilediği gibi boşanma kararını da etkilemektedir. Görüşmelerde erkek katılımcılara göre boşanma kararına engel olma söz konusudur. K1 katılımcısına göre, *"Abim ablam teyzelerim araya girdi. Çocuklar için ben yine olumlu davranıyordum şöyle oldu böyle oldu diyor, barıştım eve gidince aynı şeyler yine. Sürekli düşüne gittik anan böyle dedi bu böyle dedi.(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)"* şeklinde görüşünü belirterek ailenin boşanma kararına müdahale ettiğini ve evliliğin devam edilmesinde gerekçe olarak çocukların varlığı evliliğin bir süre devam edilmesine neden olduğu vurgulanmaktadır. K9 katılımcısı, *"Birinci süreçte aileler bir araya geldi barıştırmaya çalıştı. Haksız olduğu konular vardı düzeltereğim dedi kendini ev işleri gibi yapma söz verdi. İkinci bir görüşmeye aileleri çağırmaya yüzümüz yoktu. Annem en başta ben istedim diye kabul etti. Boşanırken de annem karışmadı. Büyük ablam çabaladı ama olmadı.(K9, yaş 43, evli kalma süresi 1,5 yıl, nafaka ödeme süresi 8 ay)"* şeklinde görüşünü belirterek ailelerin iki taraf için boşanma kararına müdahale ettikleri görülmekle beraber kadının ev işlerini yapması için söz alması ataerkilliğin kadınlar üzerindeki tahakkümün var olduğunu göstermektedir. K10 katılımcısı, *"Oğlum boşanma yıkma yuvanı her şey düzeler denildi ama dayanamadım. Ailem bu durum için karşı tarafla görüşmeye gitti ama hiçbir şekilde bir araya gelinmedi art niyetliler.(K10, yaş 42, evli kalma süresi 7 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)"* şeklinde görüşünü belirterek ailenin boşanma kararına engel olmak için bir takım yaptırımlar yaptıklarını belirtmektedir.

Bulgulara göre, üst ailelerin evlilik kurgusuna müdahil oldukları gibi evlilik birliğinin devam edilip edilmeyeceğine müdahil olmaktadır. Boşanma kararına engel olup olmama konusunda üst ailelerin geleneksel yapıya özgü bir sorumluluk olarak engel oldukları görülmektedir. Üst ailelerin boşanma kararına engel olmada evlilik birliğini bir süre uzattığını göstermektedir. Üst ailelerin bireylerin evlilik süreçlerine müdahil olmaları boşanmanın toplum tarafından onaylanmayan bir olgu olduğu göstermektedir.

5.3.6. Boşanma Kararında “Çocuk”

Evlilik birliğinin sonlanması olarak tanımlanan boşanma olgusunda eşlerin kararları söz konusu olduğu kadar çocuk(ların) etkisi de söz konusudur. Eşlerin boşanma kararında çocuk(ların) etkisi evliliğin devam edilip edilmemesinde önemli rol oynamaktadır.

Görüşmeye katılan 15 katılımcıdan 11 katılımcının eski eşlerinden çocuk sahibi oldukları vurgusu yapılmakla birlikte boşanma kararında çocuk(ların) etkisi söz konusu olup olmadığına dair farklı yorumlamalar yapılmaktadır. Katılımcıların görüşlerine göre, boşanma kararında çocukların herhangi bir etkisi olup olmadığına dair K4 katılımcısı *“Hayır beklemedik direkmen boşandık(K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek boşanma kararında çocuk(ların) etkisi olmadığı vurgusunu yapmaktadır. K1 katılımcısı, *“Çocuğun askerden gelmesini bekledim(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtirken çocuğunun askerden gelmesini beklediğini vurgusunu yaparak boşanma kararında çocuk(ların) etkisi olduğu görülmektedir. K5 katılımcısı ise, *“Evet yani boşanma sürecinde kurtulmak için çocuk yaptık. Bir çocuk olsun bu sıkıntılarla uğraşmayız birbirimize daha çok bağlanırsınız ama olmadı saygı bitince o bozulur.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtirken boşanmamak için çocuk yaptıklarını fakat boşanmaya engel olmadığını vurgulamaktadır. Evlilik birliğinde çocuk rolü önemli bir yer kaplamakla birlikte “aile kurumun kalıcılığını sağlayan varlık” söylemini doğrulamaktadır (Serttaş, 2009). Bir diğer katılımcı olan K15 katılımcısı ise, *“Hayır kesip attı ama ben bekledim haber gönderdim bekleyelim çocuğun psikolojisi düzelsin en azından çekişmeli olmasın anlaşmalı olsun(K15, yaş37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtirken boşanma şeklinin çocuk üzerinde psikolojik bir şiddet etkisi söz konusu olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Diğer katılımcılar ise, gerek anlaşmalı boşanma da gerekse çekişmeli boşanma durumunda çocukların boşanma sürecini etkilemediği vurgusunu yapmaktadırlar. Çocukların küçük yaşta olması ve henüz doğmadıklarından dolayı boşanma kararını etkilemediği vurgusu diğer katılımcılar tarafından beyan edildi. Bulgulara göre, boşanma kararında çocuk(ların) etkisi boşanma sürecini ertelediği gibi bu süreci hızlandırabilmektedir. Boşanma kararında çocuk(ların) yaş aralıkları etkilemekle birlikte “aile kurumun kalıcılığını sağlayan varlık” söylemi ataerkil yapının baskın olduğu söylenebilir.

5.4. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre Yaşanan Güçlükler

Boşanma sonrası kadın ve erkeklerin yaşadıkları bir takım güçlükler söz konusu olabilmektedir. Boşanmadan dolayı oluşan toplumsal baskı, çocuk(lar)ın tepkisi, ekonomik sıkıntılar, iş gücüne katılma gibi bir takım güçlükler yaşanabilmektedir. Bu güçlüklerle mücadele

etmek cinsiyete göre değişkenlik gösterip göstermediği önemli bir sorudur. Yaşanılan güçlükler karşı yeni bir evlilikte eş beklentilerinin değişip değişmediği bir diğer önemli sorudur. Yoksulluk nafakasına müracaat edilmesinde boşanma sonrası eşleri yaşadıkları güçlükleri sosyolojik zeminde incelemek önemli bir konudur.

5.4.1. Aile ve Çevrenin Tepkisi

Boşanma kararı arka planında birden fazla değişkenlik gösteren faktörler söz konusu olabilmektedir. Bu faktörler sosyo-ekonomik olduğu kadarıyla sosyo-kültürel faktörleri de içine almaktadır.

Medeni Kanunda kadın erkek eşitliğine dair haklar söz konusudur fakat bu haklardan yararlanma konusunda daha çok erkekler faydalanmaktadır. Evlilik birliğinin sürdürülemezliğine dair düşünen kadınların boşanmayı istemesi durumunda toplumsal yaşamda erkeklerin konumları ve çevre baskısı nedeniyle kadınların boşanma hakkı engellenebilmektedir (İlkkaracan, 1998). Türkiye'nin sosyoekonomik koşulları gereği, evlilikteki ilişkilerin gergin olması ve kadınların evliliklerini devam ettirmemek düşüncesi eş/aile/çevresi tarafından bir kez daha düşünmeye itilmektedir. Örneğin, evlilik süreci boyunca iş gücüne katılmamış ve eğitim düzeyinin düşük olan bir kadının toplum tarafından maruz kalacağı baskıya karşı evlilik birliğini süresini etkilemektedir (Can, Aksu, 2016). Buna göre, kadınlar boşanmaya karar verirken eğitim durumunu, ailesini, ekonomik durumunu, çocuklarını, toplumsal tepkileri göz önünde bulundurduğu söylenebilir. Toplumsal baskılar boşanma kararı sürecinde ve sonrasında kadın ve erkeğin yaşamını etkilemektedir. Erkek bakış açısına göre katılımcıların boşanma durumunu paylaşıp paylaşmama durumuna göre, K5 katılımcısı *"Hayır halen bile paylaşamıyorum bu ayıp mı değil ama insan sanki toplumda ayıpmış gibi hisseder belki de ben öyle hissediyorum. Çalıştığım kurumda da bilen yok. Herkes beni evli bilir(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)"* şeklinde ifade etmektedir. Boşanma durumunu toplumsal baskılara maruz kalma düşüncesiyle paylaşmayan K5 katılımcısı "ayıp" olarak değerlendirmektedir. Bu durum ataerkil yapının erkekler üzerindeki baskısını ortaya koyarak erkeklerin boşanma durumunu paylaşıp paylaşmamasını "ayıp" söylemi üzerinden toplumsal baskıya maruz bırakmaktadır. Kültürümüzde genç bir erkek olmanın "mutluluğunun" son derece karışık olduğu açıktır. Erken yaşlarda başlayarak duygularını başkaları tarafından baskı altına alınmakta ve bu nedenle kendisi tarafından da bastırılmaktadır (Goldberg, 1992: 218-219). Bu durum göstermektedir ki, K5 katılımcısı boşanma durumunu paylaşmayarak boşanmanın toplum tarafından kabul edilmediği bir olgu olarak gördüğü söylenebilir.

Bir diğer katılımcı olan K6 katılımcısı ise boşanma durumunu paylaşmada, *"Dükkânda'yım müşteri geliyor abi nasılsın diyor iyi değilim diyorum anlatırım. Önüme gelene anlatıyordum. Üzülüyorlardı. Kimi keşke yapmasaydın kimi Allah belasını versin diyordu. Hak etti*

ama genelde hep karşı tarafı olumsuz görüyorlardı.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)” şeklinde görüşünü belirtmektedir. Boşanma kararını paylaşan K6 katılımcısı, ailesi ve çevresi boşanmaya neden olduğu gerekçesiyle kadını sorumlu tutmaktadır. Bu durum göstermektedir ki boşanma durumunda sorgulayan erkek olmakla birlikte sorgulanan kadın olmaktadır. Bourdieu’ya göre, eril düzenin gücü, kendi haklılığını ispat etmeye yeltenmemesinden görülür: erkek merkezli görüş kendini yansız gibi dayatır ve onu meşrulaştıracak söylemlerde dile getirilmeye ihtiyaç duymaz (Bourdieu, 2015: 22).

Bulgulara göre, katılımcıların görüşleri göz önüne alındığında boşanma olgusu toplum tarafından onaylanmamaktadır. Boşanma toplum tarafından “ayıp” söylemi üzerinden kişileri toplumsal baskıya maruz bırakmaktadır. Bu toplumsal baskılar kişilerin boşanma durumlarını paylaşıp ya da paylaşmama kararını etkileyebilmektedir. Bir diğer önemli vurgu olan, erkekliğin önemli bir aşaması olan evliliğin boşanmayla sonuçlanması erkeklik değerlerinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Fakat ataerkil toplum yapısı bu durumu erkeklikten ödün vermekten ziyade kadınları sorgulamaktadır.

5.4.2. Boşanma Sonrası Çocuk(ların) Tepkisi

Boşanma süreci ve sonrasında ebeveynler arasında birtakım gergin ilişkiler söz konusu olabilmektedir. Çocuklar ebeveynler arasındaki ilişkiden etkilenir ve her çocuk bu duruma farklı tepki gösterebilmektedir. Ebeveynlerin çocuklar tarafından gösterilen tepkileri nasıl değerlendirdikleri sosyolojik olarak incelemek önemlidir.

Görüşmeye katılan katılımcıların boşanma sonrasında çocukların tepki gösterip göstermediklerine dair bulgular söz konusudur. K4 katılımcısı *“Üç numaralı çocuk etkilendi. Çocukların psikolojisi etkilendi hatta biz boşandıktan sonra bile iki üç ay boyunca aynı evde kaldık. Bir resim çizmiş anne baba bir ev çizmiş baba ben çok üzülüyorum lütfen barışın diye. Ben hayatımda ilk defa o zaman ağladım.(K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek çocuğun boşanma durumunda etkilendiğini ve bu duruma tepki gösterdiğinden dolayı boşandıktan sonra üç ay boyunca aynı evde yaşadıklarını ifade etmektedir. K1 katılımcısı ise, *“İlk başlarda güzel tepkiler ondan sonra evde anneleri doldurdu aramadılar, özel günleri aramadılar, ama para isteyince ararlar.”(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)* şeklinde görüşünü belirtmekte olup çocukların babaya karşı anne tarafından bir araç olarak kullanıldığını göstermekle beraber çocukların babadan para istemesi erkeğin ekonomik güç sembolü olarak şeklinde görüldüğü söylenebilir. Bu durum ataerkil yapının erkekler üzerinde ekonomik bir baskıya sahip olduğunu göstermektedir. Bir diğer katılımcı olan K5 katılımcısı, *“Daha küçüktü. Şu an ise baba niye ayrıldın diyor. Annesi beni hep kötülüyor. Gelip bana söylüyor annem senin çok kötü olduğunu söylüyor ama sen kötü değilsin. Bende ona annen bana kızmış ondan dolayı söylemiş.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka*

ödeme süresi 1 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek çocuğun yaş aralığının değişmesiyle anne babasının boşanma olgusunu eleştirdiği görülmektedir. K1 katılımcısında olduğu gibi K5 katılımcısından da boşanma durumundan dolayı çocuk araçsallaştırıldığı söylenilebilir.

Bulgulara göre, boşanma sonrası çocukların tepkileri söz konusu olmuştur. Çocukların yaş aralıklarına göre boşanma olgusuna tepkinin değiştiği söylenilebilir. Çocuklar ebeveynler arasındaki ilişki de bir araç niteliğindedir. Bu durum çocukların fiziksel ve duygusal olarak yıprandığını ebeveynler tarafından göz ardı edildiğini göstermektedir.

5.4.3. Boşanma Sonrası Çocuğun Velayet Hakkı

Boşanma sonrası çocukların velayet sorunu ortaya çıkmakla beraber Türk Medeni Kanununun 337. maddesine göre, “ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir” şeklinde düzenleme yapmıştır (TMK, 2001: md.337). Bu düzenleme çocukların yaş aralıklarını kapsamaktadır. Çocukların biyolojik olarak anneye muhtaç olması nedeniyle Türk Medeni Kanunu çocuk velayetini anneye vermektedir. Tarihsel süreçte çocukların rollerinin değişimi velayetin anne ya da babaya verilmesinde etkili olmuştur. ... Çocuklar, kadınlar gibi, ücretli emekten dışlandılar. Çocukların para kazanma yeteneği azaldıkça, ebeveynleriyle aralarındaki yasal ilişkiler değişti. ABD’de sanayi çağının başında, çocukların babalarına duydukları gereksinimi karşılamanın, onların mutlu gelişmesi için çok önemli hatta birincil olduğu düşünülürdü; çekişmeli vasilik davalarında babaların yasal önceliği vardı. Çocukların, ailenin ekonomik refahına katkıda bulunma yetileri azaldıkça, anneler çocukların mutlu gelişmesi için giderek artan bir biçimde önemli görüldüler ve çekişmeli vasilik davalarında yasal öncelik kazandılar. Burada patriarka çocukların değişen ekonomik rolüne uyarlandı; çocuklar üretkenken, erkekler onlar üzerinde hak iddia ettiler; çocuklar üretken olmaktan uzaklaşınca kadınlara verildiler (Savran-Demiryontan, 2016: 185). Çocuğun değişen rolü üzerinde ataerkil yapının izlerini günümüzde görmek mümkündür. Yapılan görüşmelerde katılımcıların hiçbirinin çocuğu kendisinde olmadığını vurgularken, gerekçe olarak biyolojik olarak anneye muhtaç olduklarından söz etmişlerdir. K1 katılımcısı velayetin annede olmasını, *“Küçük çocuk annesinde. Anne babaya göre çocuğa daha çok sahip çıkar. Baba dışarda anne içerde.(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde açıklarken, çocuğun annede olmasının nedeni olarak annenin babaya göre koruyucu yapısını iç ve dış kavramı üzerinden belirtmektedir. Çocukların bakımı ebeveynlerin ortak bir rolü olsa da bu sorumluluk daha çok kadınlara yüklenilmektedir. Babalar kendileri istediği zaman ya da zorunlu bir durum olduğunda çocuk bakımını üstlenirler (Bozok, 2018). K6 katılımcısı K1 katılımcısıyla aynı görüşte olup *“Annede, benimki daha doğmamıştı doğduğu zaman anneye muhtaç. Dava açmam da çünkü çocuğa o kadar güzel bakıyor ki ben bakamam. Kıyamam almaya. (K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmekte olup annenin kendisine göre daha iyi

baktığını vurgulamaktadır... Curthoys, çocuk bakımının kadınlar için tam anlamıyla bir sorun olmadığını, ama erkekler için olduğunu titizlikle gözlemliyor: “Küçük çocuklara bakmanın, erkeklere uygun bir iş olmadığı görüşü, olağanüstü derinlere kök salmış bir görüştür.” Erkeklerin, işbölümü üzerinden kadınlara kıyasla daha fazla denetime sahip olmalarından dolayı, çocuk bakımı işini üstlenmeme yönündeki ortak seçimleri, erkeklerin çıkarlarının egemen tanımını yansıtır ve aslında, egemen gücü korumalarına yardımcı olur (Connell, 2016: 149). K5 katılımsı ise, velayet davası açtığını çocuğun kendi bakımını yapabildiğini bundan dolayı anneye artık ihtiyaç duyulmadığını vurgulamaktadır. *“Anneye, yaşı ufak olduğu için. Şu an velayet davası açtım almak için. Anneye muhtaçtır. Bakıma muhtaç. Şu an bakıma muhtaç değil, tuvaletini yapabiliyor, yemeğini yiyebiliyor. Bu kadın boşandıktan sonra kiraya çıktı çok sıkıntılar çektii çocuğun da psikolojisi bozuldu sırf sıkıntı çekmesinler diye ben sürekli desteklemek zorunda kaldım. Ben şu an nafakayı iki kat veriyorum mahkeme bana verseydi ben çok daha iyi bakardım.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. Katılımcıların görüşlerini göz önünde bulundurduğunda velayetin anneye verilmesinde çocuk bakımının anneye ait olduğu vurgusu yapılmaktadır. De Beauvoir’e göre bu durum toplumun genel kabullerinin tersine annelik bir içgüdü değildir. Sadece çocuğun yükünü kadına dayatmanın kılıfıdır (Kaylı, 2010: 70-71).

Bulgulardan hareketle, mahkemeler genel olarak çocuk velayetini anneye vermektedir. Gerekece olarak, çocukların küçük yaşta olmaları nedeniyle biyolojik olarak anneye bağımlı olduklarını ve annenin babaya göre daha iyi baktığını vurgusu katılımcılar tarafından yapılmaktadır. Bu durum gösteriyor ki, ataerkil yapı kadınlığı ikincilleştirirken anneliği kutsamaktadır. De Beauvoir’in açıkladığı gibi annelik; kadınları ikinci bir cins olarak konumlandırıp, aşağılanmalarına karşın annelik olgusu, kutsanmaktadır. Bu toplumun anneliğe karşı ikiyüzlü bir tutumun göstergesidir. Kamusal yaşamdan uzaklaştırıp ya da onun bu dünyada var olmasını engelleyerek, eğitimden, kültürden geleceğin sorumluluğundan muaf tutulmuş kadınlara annelik yüceltilerek sunulmaktadır. Bu tam bir çelişkidir. Aslında kendi ezilmişliklerini, erkeğe göre aşağılanmışlıklarını unutturmak için oyuncak bebek yerine konan bir şeydir. Toplumun geleceği içinse tam bir cinayettir (Kaylı, 2010: 71).

5.4.4. Boşanma Sonrası Çocuk(ları) Görme

Bu çalışmada çocukların velayetinin annede olduğu vurgusu yapılmakla birlikte yasal olarak babanın çocuğunu görme hakkı söz konusudur. Yasal hak olarak çocuğunu göremeyen babanın hukuksal yaptırımlara başvurup başvurmadığı önemli bir sorudur.

Görüşmelere katılan katılımcıların velayetin anneye verildiği aktarılmıştır. Bu durumda babanın yasal olarak çocuğunu görme hakkı söz konusudur. Katılımcıların boşanma sonrası çocuğu görüp görmedikleri ve görmedikleri takdirde nasıl sorunlarla karşı karşıya kaldıklarına

dair soruda K1 katılımcısı *“Babalar gününde bile aramıyorlar. Görüyorum sanal alemde takıp ediyorum(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde belirtirken çocuklarını gördüğünü fakat çocukların babalarına karşı ilgisiz olduğunu vurgulamaktadır. K5 katılımcısı ise, *“Çok zor şartlarda bir dosya dolu icra dosyası. Halen bile vermek istemiyor şu ana ben kızımı satın alıyorum. Kendi aramızda bir kağıt imzaladık sen çocuğu göster bana ne kadar para istiyorsan vereyim 1500 istedi ben 1800 veriyorum. Kaç para istiyorsun fiyatı ne. Ben şuan çocuğumu parayla satın alıyorum. Nafakayı kestiğim gibi çocuğumu göremeyeceğim. Çocuk baba sevgisinden mahrum kalacak.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek çocuğunu zor şartlarda gördüğünü ve göremediği zaman icraya başvurmak durumunda olduğu vurgusunu yapmaktadır. Bir diğer katılımcı olan K6 katılımcısı ise, *“Görüyorum görmek istediğimde hep gösterir. Kavga ettiğimizde gelme çocuğu göstermem derdi Konya'ya girdiğim gibi gösterirdi. Bir defa yaptı ben karakola gittim bana çocuğu göstermiyorlar ben Mersin'den geldim dedim onlarda icraya gitmem gerektiğini söylediler. Adliyeye gittim, bana karakola git bir polis verecekler bir saat boyunca göreceksin dediler. Karakola gittim polis aradı onları, göstermemelik yapmıyoruz dediler. Gösterdiler.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde belirtirken bir keresinde sadece göremediğini ve bundan dolayı hukuksal yola başvurduğunu açıklamaktadır.

Katılımcıların görüşleri baz alındığında çocuğunu görmek isteyen babaların çocuk(larını) göremediği takdirde hukuksal yollara başvurduklarını verilerden elde edilmiştir. Yasal bir hak olarak babanın çocuğunu görme hakkı söz konusu iken velayetin kendisinde olan annenin neden çocuğu icra yoluyla gösterdiği araştırılacak başka bir konudur.

5.4.5. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre Ekonomik Sıkıntılar

Tarihsel ve toplumsal bir şekilde erkeklik kimliğine güç atfedilmiştir. Fakat bu erkeklik kimliğine sığmayan/uymayan kişilerin rahatsız olmasına neden olabilmektedir (Kepekçi, 2012). Evlilikle birlikte kurulan bir düzenin boşanma nedeniyle bozulması yeniden bir düzenin kurulmasını gerektirmektedir. Bu düzenin yeniden kurulmasında ekonomik güç önemli olduğu kadar cinsiyete değişebilmektedir. Erkek katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelere göre, boşanma sonrası ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler. K1 katılımcısına göre, *“Yaşadım, kredi çekmiştim dükkân için. Bankamatik kartlarım patladı yeni hayata başlayınca (K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtirken K9 katılımcısı *“Ayrıldıktan sonra ben o evde kalmak istemedim. Farklı bir eve geçtim. Bütün eşyaları kapladım sadece mecburu olanları aldım 2+1 den 1+1 e geçtim burası bile beni sıkıyor. Her şeyi atmak istiyorum ama maddi olarak atamıyorum. Böyle bir maddi sıkıntım oldu(K9, yaş 43, evli kalma süresi 1,5 yıl, nafaka ödeme süresi 8 ay)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. K13 katılımcısı ise, *“Hem de nasıl yaşadım ev kiramı ödeyemez oldum iki minübüslük yolu yürüyerek gittim*

...(K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)” şeklinde görüşünü belirtmektedir. Evlilik sürecinde edinilen borçlardan ve boşanma sonrası yeniden bir düzenin kurulmasından dolayı ekonomik sıkıntılar çektiklerini belirtmektedirler. Bu durum göstermektedir ki ataerkil yapının erkekler üzerinden ekonomik bir güç elde ettiğidir. Yeniden bir düzenin kurulması ekonomik bir güç gerektirirken başarılı erkek izlenimini ortaya çıkarmaktadır. Batı tarihinin en geniş kapsamlı, en uzun soluklu ve en popüler hikayelerinden birisi, "tek başına başarmış", "kendini yoktan var etmiş", "sıfırdan zirveye çıkmış" başarılı erkek (self-made man). Bu türden hikayelere duyulan derin ilgi, bu hikayelere dayalı bir "sanayi" doğmasına yol açmıştır (Sancar, 2009: 56).

Erkek egemen yapının hakim olduğu bir toplumda kadının iş gücüne katılması, birtakım zorlukları beraberinde getirmektedir. Türkiye’de kadınların eğitim düzeyi ve sosyal statüsü erkeklere göre düşüktür. Evlilik süreci boyunca ekonomik olarak kadınların büyük çoğunluğu erkeklere bağımlıdır. Boşanan bir kadın ekonomik sorunlarla daha çok yüzleşmektedir. Evlilik süresince kamusal alanda çalışmayan özel alanda yer alan kadınlar boşanma sonrası büyük ekonomik sorunlar yaşayabilmekte (Yazıcıoğlu, Kayhan, 2007). Böyle bir durumda erkek katılımcıların görüşlerine göre, boşanma sonrası kadının duygusal ve ekonomik anlamda ayakları üzerinde durabilme koşulu “zor” olarak ifade edilmektedir. K6 katılımcısı, “Çok zor ben kredi kartımı eşime verdim eli rahatlasın diye kendisi ödüyor ama başkasına muhtaç olmasın bir kez düştü bir daha düşmemesi için elimden gelen her şeyi yapacağım. Bir kadının boşandıktan sonra düşmesi an meselesi. Çok zor.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)” şeklinde görüşünü belirtirken K7 katılımcısı, “Şu anki mevcut şartlara göre çok zor. Biz iş bulamıyoruz onlar nasıl bulsunlar(K7, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi, 7 ay)” şeklinde belirterek boşanma sonrası ekonomik olarak kadınların erkeklere göre daha çok sıkıntılar çektiklerini belirtmektedirler.

“İnsanlık tarihi, erkeklerin kadınlara sürekli zarar vermelerinin ve onların haklarını gasp etmelerinin tarihidir. Kadınlar, üstlerinde doğrudan mutlak tiranlık uygulanan nesnelere.” Bu ifade, kadınların bir sınıf ya da bir grup olarak tarih boyunca devam eden ikinciliklerinin ve sistematik ezilmelerinin failinin erkekler olduğunu ortaya koyar (Donovan, 2014: 31). Kadınlar tarihsel süreç bazında hep ikincilleştirilerek birine bağlı bir varlık olarak görülmüştür. Kadın baba evindeyken babaya ya da erkek kardeşe bağımlı iken, evlilik sürecinde kocaya bağımlı kılınmaktadır. Boşanan bir kadın erkek gibi özgür olmaktan ziyade yine babaya bağımlı kılınmaktadır. Boşanma sonrası kadının ekonomik ve duygusal anlamda ayakları üzerinde durabilmesinin koşulu olarak K8 katılımcısına göre, “Örf ve dinimize göre boşandıktan sonra bir kadın sorumlulukları ailesine aittir. Baba erkek kardeş onlar yoksa amca bakmalı.(K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)” şeklinde görüşünü belirtirken K14 katılımcısı, “Aslında bu koşulları kadının ailesi sağlaması gerekir. Ailesi bakım nafakası adı altında vermesi

gerekir. (K14, yaş 34, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 5 ay)” şeklinde görüşünü belirterek ailenin kadına sahip çıkması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Bu durum kadınların bir birey olarak yaşamalarından ziyade sürekli birine bağlı bir varlık olduğunu göstermektedir. Ataerkil yapıda var olan bir erkek söz konusu iken başkaları tarafından var edilen bir kadın söz konusudur.

Bulgulara göre boşanma sonrası ekonomik sıkıntılar cinsiyete göre değişkenlik göstermektedir. Öyle ki, erkek katılımcılar boşanma sonrası yeniden bir düzenin kurulmasında ve evlilik süresince yapılan borçlardan dolayı sıkıntı çekerken erkek katılımcıların kadınlara yönelik olarak boşanma sonrası sıkıntılar çektiklerini ve bu sıkıntıların giderilmesinde ailelerin destek olması gerektiği vurgusu yapmaktadırlar. Ekonomik özgürlüğü olan erkekler birine bağlı kalmamakta iken ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar boşanma sonrası ekonomik sıkıntılardan dolayı eşlerinin görüşlerine göre ailelerin destek olmalarını beklemektedirler. Bu durum ataerkil yapının kadınların sürekli birine bağlı kıldığını göstermektedir.

5.4.6. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre İş Gücüne Katılım

Boşanma sonrası kadın ya da erkek ekonomik geçimini sağlamak durumundadır. Ekonomik geçim için iş gücüne katılım söz konusudur. Bu çalışmanın bulgularına göre, 15 katılımcının eski eşlerinden sadece 3 kişinin işi olduğu 12 kişinin işi olmadığı, katılımcıların ise sadece bir kişinin işi olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum gösteriyor ki boşanma süreci ve sonrası cinsiyete göre sosyo-ekonomik yapı önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de 15-64 yaş grubunda 2015 ve 2019 yıllarına göre iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında, erkeklerin iş gücüne katılım oranı 2015 yılında %77 iken, 2019 yılında %78,2’dir. Kadınların iş gücüne katılma oranları ise, 2015 yılında %35 iken 2019 yılında %38,7’dir (TÜİK, İş Gücü Oranı, 2020). Bu durum göstermektedir ki iş gücüne katılım oranlarında kadınlar erkeklere göre geri plandadırlar.

İş gücüne katılan kadınlar iş yaşamında ve aile yaşamında bir takım sorunlarla karşılaşmaktalar. İş yaşamında kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı; eğitim ve mesleki eğitimde eşitsizlik, iş bulma ve işe alınma, ücret, çalışma koşulları, işyerindeki tutumlar, terfi, işten çıkarma ve benzeri alanlarda ve kimi zaman mobbing ile birlikte kendisini göstermektedir (Şalvarcı Türeli, Dolmacı, 2013: 83). İş gücüne katılmada kadın ve erkeğin yaşadıkları sorunların neler olduğuna dair katılımcılar tarafından yorumlanması yapıldı. Erkek bakış açısına göre boşanma sonrası iş gücüne katılmada cinsiyete göre değişkenlik göstermektedir. K6 katılımcısına göre, *“Erkeğin kolayda kadının zor boşanmış olarak giriyor işe herkes ona farklı gözle bakıyor. Kadın orda uzun süre çalışmıyor ille başına birşey gelecek ama erkek öyle değil çalışır.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. K6 katılımcısına göre cinsiyete göre iş gücüne katılma değişkenlik gösterdiği gibi

boşanmış bir kadının iş yaşamında zorluklar yaşadığı ve bu durumu *“herkes ona farklı gözle bakıyor”* ifadesiyle belirtmektedir. Bir diğer katılımcı ise, *“Boşanmış kadın daha avantajlı erkeklerden. Kocasını olmadığı için daha uzun süre kullanıyorlar daha doğrusu köle(K14, yaş 34, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 5 ay)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. K14 katılımcısı, boşanmış bir kadının bir erkeğe göre iş bulması daha kolay fakat kolay olmasının nedeni olarak medeni durumundan dolayı *“köle”* olarak kullanıldıklarını belirtmektedir. K6 ve K14 katılımcılarının görüşlerine göre, iş gücüne katılmada cinsiyetin değişkenlik gösterdiği gibi medeni durumun etkin bir rol oynadığı göstermektedir. İş yaşamında cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsel taciz, mobbing söz konusudur söylenebilir.

Temel olarak işlerin varlığı ve işlerden kaynaklı özelliklerin aileye olan etkileri sebebiyle ortaya çıkan sorunlar aile yaşamını etkilemektedir. Adı geçen sorunları, iş-aile çatışması, ev işlerinin varlığı ve çocuk bakım problemleri olmak üzere sınıflandırılabilir (Turunç, Çelik, 2010: 32). Ataerkil yapıya göre, kadınlar iş gücüne katılsa dahi öncelikli görevleri ev ve çocuktur. K15 katılımcısına göre, *“O biraz sıkıntılı mesela kadının çocuğu var çalışamayabilir(K15, yaş 37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek kadının iş yaşamına girip girmeme konusunu çocuk üzerinden değerlendirmektedir. Kadınların hem iş yaşamında hem de aile yaşamında güçlükler yaşadıkları görülmektedir. Kadınları işgücünün dışında tutan ve onları evlerine geri yollayan etken, erkek egemenliği konusundaki cinsiyetçi düşünce değil, *“ebeveynsiz”* çocuklardan oluşan bir toplum yarattığımız korkusudur. Pek çok kadın, rekabetçi kariyerizmin, sevgi dolu ilişkileri beslemek için çok az zaman bıraktığını fark etmektedir. Kimsenin tüm zamanlı ebeveynler olmak için işlerini terk eden erkeklerden bahsetmemesi, roller konusundaki cinsiyetçi düşüncenin ne derece hüküm sürdüğünü göstermektedir. Toplumumuzdaki pek çok kişi hala, çocuk yetiştirme konusunda kadınların erkeklerden daha iyi olduklarına inanmaktadır (Hooks, 2002: 87). Cinsiyetçi düşünceye göre erkek her zaman iş yaşamında yer bulabilmekte ve toplumda etkin bir rol oynayabilmektedir. Kadın ise, ev ve özel yaşamla sınırlandırılmaktadır. K3 katılımcısına göre, *“Erkek her hali kurda buluyor yani kadının iş kabiliyeti varsa bulabiliyor(K3, yaş 44, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 15 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek, kadının iş gücüne katılabilmesi için *“kabiliyetinin”* olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durum kadını iş yaşamında dahi erkeklere göre ikincil bir konumda olduğunu göstermektedir.

Bulgulara göre, boşanma sonrası iş gücüne katılmayla ilgili soruda erkek katılımcılar farklı kategorilerde cevaplar vermişlerdir. Görüşlere göre, kadınların boşanma sonrası iş gücüne katılması *“zor”* olarak açıklanırken kolay olması *“köle”* ve *“farklı gözle bakma”* kavramlarıyla açıklanmaktadır. *“Köle”* ve *“farklı gözle bakma”* kavramlarına göre kadının medeni durumlarından dolayı iş gücüne katılmada bir takım zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Boşanma sonrası erkeğin iş bulabilmesi *“her hali kurda”* olarak bulabileceğini ve kadının

boşanma sonrası iş bulabilme durumunu “*kabiliyet*” üzerinden açıklanması iş gücüne katılmada cinsiyetçi bir yapıyı gözler önüne sermektedir. İş gücüne katılmada cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsel taciz, mobbing, söz konusudur denilebilir. Erkek egemen sistemin hakim olduğu ataerkil yapıda, kadının iş gücüne katılımında çocuğun bakım ve sorumlulukların olması kadının çalışma yaşamında uzak durmasına neden olduğu söylenebilir.

5.4.7. Boşanma Sonrası Cinsiyete Göre İstihdama Katılım

Yoksulluk nafakası kişinin boşanmadan dolayı yoksulluğa düşmesini önlemeye yöneliktir. Nafaka talep eden kişinin iş yaşamından yoksun olması ya da maddi olarak yoksun olması yoksulluk kavramını ortaya çıkarmaktadır. İş yaşamında kadın erkek cinsiyet eşitliğini sağlamak adına birtakım düzenlemeler söz konusudur. Türkiye'nin içinde bulunduğu Uluslararası Çalışma Örgütü'nün(ILO) sözleşmeleri olan Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi ve İstihdam Politikası Sözleşmeleri kadının iş yaşamında korumaya yönelik sözleşmelerdir. Ulusal çaptaki çalışmalara rağmen toplumda kadınlar daha çok “*anne*” ve “*eş*” olarak ön plandadır. Annelik ve eş rolleri nedeniyle kadınlar iş yaşamında karar vermek durumunda kalıp istihdama katılım oranları erkeklere göre düşüktür. Türkiye’de 2015 ve 2019 yılı 15-64 yaş grubunda cinsiyete göre istihdama katılma oranlarına bakıldığında erkeklerin istihdama katılım oranı 2015 yılında %69,8, kadınların istihdama katılımı %30,5 oranındadır. Erkeklerin istihdama katılım oranı 2019 yılında %68,3, kadınların istihdama katılım oranı %32,2’dir (TÜİK, İstihdam Oranı, 2020). Bu durum kadınların erkeklere göre istihdama katılım oranlarının düşük olduğunu görüşünü desteklemektedir. Türkiye OECD ülkeleri arasında istihdama katılım oranlarına bakıldığında aktif nüfus içinde erkeklerin yüzde 70. 8’i, kadınların ise yüzde 32. 7’si istihdam ediyor (OECD, 2018). Türkiye’de cinsiyete göre istihdam oranlarının düşük olması kadınların çalışma yaşamına katılımını engellemektedir.

Türkiye’de ki istihdam politikalarında kadınların faydalanıp faydalanmadığına dair soruda iki farklı kategoride yanıtlar alınmıştır. Faydalanmıyor olarak değerlendirilen kategoriye göre K1 katılımcısı, “*Faydalanmıyor yeteri kadar. Altı ay dokuz ay sonra hamile kalınca işveren işine gelmiyor. Ama kadınların çalışması lazım yüzde eli kadın yüzde elli erkek.(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek kadının annelik rolünün işverenler tarafından negatif bir etki olduğunu belirtmektedir. Doğallaştırılmış bir şekilde işverenler, çocuk bakımını kadın üstlendiğini ve bundan dolayı kadının çalışma performansına negatif etki edeceğini düşünür. Nitekim, iş yaşamında erkeklerin aile ve çocuk sahibi olması onları güvenilir, ciddi ve sorumluluk sahibi bir kişiliğe büründürmektedir. Bu durum erkekler için kariyerlerini olumlu etkilerken kadınların kariyerlerini olumsuz etkilemektedir (Sever,2015). Faydalanmıyor olarak değerlendiren K3 katılımcısı ise, “*Çok zor, kadınlara iş imkanı kolaylaştırılmalı, destek verilmeli o kadınları bir şekilde ayakları üzerinde*

durmasını sağlanmalı. (K3, yaş 44, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 15 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek kadınların istihdam politikalarından faydalanmasını “çok zor” kavramıyla açıklamaktadır. K6 katılımcısına göre, “Mesleği olan faydalanyor olmayan rezillik çekiyor. Bayan kuaförü dikiş nakış sekreterlik. (K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek kadınların istihdam politikalarından faydalanması için mesleklerinin olması gerektiği vurgusunu yaparken mesleği olmayanların “rezillik” kelimesiyle açıklamaktadır. Ayrıca K6 katılımcısının meslek olarak belirttiği “bayan kuaförü, dikiş nakış, sekreterlik” gibi meslekler ev işlerinin uzantısı olan işler olup piyasaya entegre olan işler olması dikkat çeken bir noktadır. Kadınlar özel alanın dışına çıksa dahi özel alanın uzantısı niteliğinde işler yapmak durumunda kaldıklarını göstermektedir. K12 katılımcısına göre ise, “Kadınları pazarlıyor, kadınlıklarını pazarlamak zorunda bırakıyor. Bir şirkette kadın ve erkekleri yüzde elli yüzde elli değil de ilk yıl % 10 ikinci yıl % 20 almalı ama bu kadınlar kalifiyeli olmalı kadınlığı ile oraya gelsesin kadın(K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek kadınların istihdam politikalarından faydalanmaları için bedenlerini pazarlamak zorunda kaldıkları vurgusu yapılmaktadır. Bu durum ataerkilliğin hayatın her alanında olduğu gibi devlet politikalarında da yer edindiğinin göstermektedir. Ataerkil yapıya göre erkeklerin kadınlar üzerinden doğal bir üstünlüğü vardır. Bu yapı tüm yaşam boyunca kadınların erkeklere göre ikincil bir konumda olduğunu vurgular. Kısaca devlet, aile ve toplumdaki bütün güç, otorite erkektedir. Bu nedenle kadınlar doğal haklarından yoksun kalmaktalar (Sultana, 2019).

Bir diğer kategori olan kadınların istihdam politikalarından faydalanyor olarak değerlendiren katılımcılara göre, K8 katılımcısı *“Faydalanyor, mesela çalıştığım yeri arka tarafında bir tekstil yeri var yüzde 70 kadın yüzde 30 erkek(K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtirken K10 katılımcısı, *“Evet, her işte kadın alınıyor erkekler tercih edilmiyor. Sistem kadın üzerine. Örneğin bir pazarlamada kadınlar daha çok satış yaptığı için kadın alınıyor(K10, yaş 42, evli kalma süresi 7 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. K13 katılımcı, *“Fazlasıyla, belediye şoförü, sokakları temizleyen, adliyelerde sekreter bayanlar daha nasıl faydalansınlar”.(K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)* şeklinde görüşünü belirtmektedir. Katılımcıların yorumlarından hareketle, kadınların istihdam politikalarından faydalanıldığı vurgusu yapılarak daha çok yapılan işlerin ev işlerinin uzantısı niteliğinde olan mutfak, bakım hizmetleri, dikiş nakış, temizlik gibi işlerin olduğudur. İstihdam politikalarından faydalanyor olarak görülen işler, “esnek” ama “güvencesiz” istihdam ya da ev içi işlerin uzantıları bağlamında piyasayla eklemlenen, tüm riski üstlenmiş bir “girişimci” kadın pozisyonu anlamına gelmektedir. Bu süreçte esas olarak kadının, aile içindeki toplumsal cinsiyet rollerine uygun “anne” ve “eş” konumunu sürdürmesi beklenir. Bunlar, açıktır ki kadına yönelik ücretli ve ücretsiz emek

sömürüsünü yoğunlaştıracak, kadının ev içinde ve dışındaki ikincil konumunu pekiştirecek sonuçlardır (Ulusoy, 2013: 114). İstihdam politikalarından kadınlar faydalansın ya da faydalanmasın öncelik rolleri ataerkil yapıyı sürdürecektir rolleri sürdürmesidir.

Bir diğer nokta, 15 katılımcının 14'ünün de (1 kişi sonradan işini kaybetmiştir) erkeklerin süreklilik gerektiren işlere sahip oldukları ve eski eşlerinden sadece 3 kişinin iş sahibi olduğudur. Bu 3 kişinin ev işlerinin uzantısı olan işlere sahip olması istihdam politikalarının ataerkil yapıya göre, yapıldığını ortaya koymaktadır. ..iktidar, işyerinde, evde veya büyük bir kurumda bir kazanç dengesi veya kaynaklar eşitsizliği olabilir. Bir bütün olarak düşünülürse, kurumları, bakanlıkları ve üniversiteleri yöneten kişiler, işleri kadınların üst düzeylere ulaşmasını aşırı derecede güçleştirecek biçimde düzenleyen erkeklerdir (Connell, 2016: 151). Bu durum gösteriyor ki, kadınlar kamusal alana çıksa dahi ev işlerinin uzantısı niteliğinde olan işlerde çalışmak durumunda kaldıklarıdır.

Erkek katılımcıların yorumları göz önünde bulundurulduğunda kadınların istihdam politikalarından faydalanıp faydalanmadığına dair iki kategori şeklinde açıklanmaktadır. Faydalanmıyor olarak değerlendiren katılımcılar kadınların “annelik rolü” nden dolayı işverenlerin tercih etmedikleri, mesleğe göre değişkenlik olduğu ve “çok zor” kavramlarıyla açıklarken, kadınların faydalanması için bedenlerini pazarlamak zorunda kaldıkları vurgusu yapılmaktadır. Faydalanan olarak değerlendiren erkek katılımcılar ise, ev işlerinin uzantısı olan mutfak, bakım hizmetleri, dikiş nakış, temizlik gibi piyasaya entegre olan işlerde faydalandıkları vurgusunu yapmaktadırlar. Kadınlar istihdam politikalarından faydalansalar dahi cinsiyete göre işlerde çalışmak durumunda kaldıkları söylenebilir.

5.4.8. Boşanma Sonrası Değişiklikler

Ataerkil yapıda erkeklik sürekli tekrarlanması ve üretilmesi gerekir. Boşanma ile birlikte erkeklik kurgusu yeniden yapılandırılır. Boşanma sonrası cinsiyete göre yaşam koşullarında bir takım değişiklikler söz konusu olabilmektedir. Kişisel ve çevresel etkenlerden dolayı boşanma nedeniyle ortaya çıkan sorunlardan en çok etkilenen kadınlardır. Türkiye’de toplumsal baskı kadınlar üzerinde daha fazladır. Boşanma olgusu toplum tarafından farklı şekillerde değerlendirildiği gibi cinsiyete göre bu bakış açısı değişmektedir (Yazıcıoğlu, Kayhan, 2007).

“Boşanmada eşlerin en çok maruz kaldıkları psikolojik rahatsızlık depresyondur. Kadınlar daha açık belirtiler gösterirken erkekler kendilerini içki, sigara, gece hayatı gibi zararlı alışkanlıklar eşliğinde örtülü depresyon yaşayabilmektedirler.” Depresyonun belirtileri ise en az iki hafta süreyle hayattan eskisi kadar zevk alamamak, isteksizlik, içinden bir şey gelmemek, uyku bozukluğu, iştahsızlık, bazen iştah artışı, yorgunluk, uyuduğu halde dinlenememe, unutkanlık, dikkatte azalma, gerginlik gibi durumlardır (Tan,2009:2, Şen,2013: 33-34). Görüşmelere katılan erkek katılımcılar boşandıktan sonra hayatlarında bir takım değişiklikler

olduğunu vurgulamışlardır. K1 katılımcısı boşanma sonrasında yaşamındaki değişikliği, *“Bunları hak etmedim diye kendime çok sordum. O eski hayatı özledim.(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde anlatmaktadır. K1 katılımcısı yaşadıklarından dolayı bir sorgulama yaptığını ve eski yaşamına dair özlem olduğunu belirtmektedir. K4 katılımcısı *“Darmadağın oldum, çöküşe düştüm, normal düşünemedim. Alışkanlıklardan kurtulmak bir erkek için daha zor. Aramızda bir sevgi yokmuş bir alışkanlık varmış.(K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek boşanmanın etkisinden dolayı psikolojik olarak “normal düşünmediğini” açıklamaktadır. K5 katılımcısı *“İyi anlamda da kötü anlamda da değişiklikler oldu. İyi anlamda ki değişiklik her gün bir kavga bir stres bir kaosun içinde olmadığımı hissettim. Kötü durumu kızımı bana göstermemesi yani ayrılırken çocuğumdan da ayrıldım. Kızımın üzerinden maalesef yapılan bir yanlışlık boşandıktan sonra mahkeme anneye veriyor Türk kadınları da bana verdi sen yüzümü göremezsın der. İnanın ki kadın cinayetinde şiddetin temelinde bu var. Şu an psikoloji si bozuk birisi olsaydım çoktan öldürmüştüm. Kendimi namaz kılarak bu durumu atlatmayı çalıştım.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek yaşamında hem olumlu hem de olumsuz değişiklikler olduğunu aile içinde şiddeti “kaos” olarak açıklarken velayetin anneye verilmesini nedeniyle psikolojik olarak cinayet işleyebileceğini bu durumun önüne geçmek için inanç duygusuyla vazgeçtiğini vurgulamaktadır. K12 katılımcısı ise, *“İlk zamanlar pişmanlık vardı çocuktan ötürü değildim. Zamanla her şey karşılaştırdım yaptığım ataklarla, zamanla düzenimi oluşturdum. Küçük bir kutu eve yerleştim zamanla alıştım(K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek boşanma sonrasında ilk zamanlarda çocuğun olmasından dolayı pişmanlıklar yaşadığını daha sonra yeni kurduğu düzene alıştığını belirtmektedir. K13 katılımcısı, *“Yalnız kaldım, buhrana girdim gece karabasanlar bastı. (K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek yalnız kaldığını psikolojik sorunlar yaşadığını ifade etmektedir. K15 katılımcısı, *“Vallahi hayatım darmadağın oldu. Bir defa işsiz kaldım aralarda işe gidiyorum kendimi işe adapte edemiyorum çocuğumu göremiyorum.(K15, yaş 37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. Boşanmanın etkisiyle psikolojik sorunlardan dolayı işini kaybettiğini ve çocuğunu görmediğinden dolayı yakınmaktadır.

Bulgulara göre, boşanma sonrası katılımcıların yaşamlarında birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu değişiklikler yalnızlık, uykusuzluk, kaos, adaptasyon süreci, cinnet geçirme, duysal değişimler, dini inanç, daha küçük bir eve taşınma, şiddet ve rutin olan hayatın değişmesiyle ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak etkilendikleri söylenebilir. Bu durum, erkekliğin yeniden üretilmesini sağlayan evlilik kurumunda baba ve koca kimliğinin boşanmayla ekonomik, sosyal ve psikolojik krizlere neden olduğu söylenebilir.

5.4.9. Boşanma Sonrası Yeni Eş Beklentisi

Yeniden bir evlilik kurgusunun gerçekleşmesinde boşanmadan kaynaklı yaşanan güçlükler erkeklerin yeni eş beklentisini değiştirebilmektedir. Evlilik sürecinde yaşanan ilişkiler ve boşanmanın etkisi yeni bir evlilikte eş beklentisini ne şekilde değiştirdiğini görmek önemlidir. Erkek katılımcılara göre yeniden evlilikte eş beklentileri boşanmayla sonuçlanan evliliklerine göre beklentilerin değiştiği görülmektedir. Erkek katılımcılara göre yeni eş beklentilerin nasıl olduğuna dair soruda K1 katılımcısına göre, *“İstemiyorum. İkinci bir evlilik ilk evlilikten daha iyi olmalı. Bu da kötü olursa komple bozulur.(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek ikinci bir evliliği ilk evliliğe göre daha iyi olma şartına bağlamaktadır. K9 katılımcısı ise, *“Kesinlikle düşünmüyorum sadece yeni bir ev arkadaşı olarak yaşarım biriyle resmiyette düşünmüyorum. Ben evlendiğimde hep birlikte hareket edebileceğim birisi olmasını istedim. Para pul eşya istemiyorum. Sofra kurulduğu zaman bir salata koysun ama sunumu güzel olsun güler yüzlü olsun. Beraber paylaşacağım biri olsun. Evlenmeden önce onu ne zaman aradığımda ya temizlik yapardı ya yemek yapardı ya da Kuran okurdu. Ama eve geldiğinde hiç bişeye elini bile sürmedi. Kapıya bakan bile yoktu. Evlendiğimi hissetmedim. (K9, yaş 43, evli kalma süresi 1,5 yıl, nafaka ödeme süresi 8 ay)”* şeklinde belirterek resmi olarak evlilik yapmak yerine birlikte yaşayabileceği biriyle aynı evi paylaşmak istediğini ve bu kişinin güler yüzlü olmasını istemektedir. K12 katılımcısı ise, *“Düşünüyorum, birçok kız arkadaşım var yağlı kapı olmadan evlenmem. Yağlı kapıdan kasıt, garanti memur evi arabası olacak bunların yanında okumuşluğu ve ahlakı olsun ayrılırken böyle darbeler yemem (K12, yaş 26, evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek yeni eş beklentisini “yağlı kapı” olarak açıklamaktadır. Bu durum göstermektedir ki, evlilikte beklenen duygusal bir ilişkiden çok ticari bir ilişki söz konusudur. K12 katılımcısının ilk evliliğinde geleneksel ataerki yapıya özgü olan “evin reisi erkek” söylemi yeni eş beklentisi olarak “çalışan bir kadın olması”, “ev, araba sahibi” kavramlarıyla “yağlı kapı” söylemine dönüştüğü görülmektedir. Bu durum koşullar değişse dahi, hegemonik erkeklikten ödün vermediğini göstermektedir.

Katılımcıların görüşlerini baz aldığımızda boşanma sonrası yeni eş beklentileri ilk evliliklerine göre değişebilmektedir. Bir karşılaştırma yapıldığında eş beklentileri, birincisi güler yüz kavramıyla açıklanan duygusal bir ilişki ortaya çıkarırken ikincisi yağlı kapı kavramıyla açıklanan ilişkinin ticari bir ilişki olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Yeni eş beklentileri duygusal bir ilişki yerine ticari bir ilişki olduğu kadar “eş” kavramı “arkadaş” kavramına dönüşerek resmi bir sözleşmeden ziyade “ev arkadaşı “ olarak değiştiğini görebilmekteyiz. Bu durum evlilikte beklentilerin değiştiğini göstermekle birlikte kadın ve erkek kimliğine yüklenen anlamlarında değiştiğini göstermektedir.

5.5. Yoksulluk Nafakası

Boşanma sonrası kadın ya da erkek boşanma nedeniyle yoksulluğa düşebilir. Kanun koyucu boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olan kişiyi korumaktadır. Bu korunma Türk Medeni Kanununda Yoksulluk Nafakası adı altında düzenlenmektedir. Türk Medeni Kanunda yoksulluk nafakası, herhangi bir cinsiyet ayrımı olmaksızın boşanma nedeniyle kişi yoksulluğa düşerse diğer eşten mali gücü oranında nafaka isteyebilir, şeklinde yer almaktadır (TMK, 2001). Yoksulluk nafakasının hukuksal boyutu olarak; yoksulluk nafakasının koşulları, miktarı, sona erme halleri vd. kuramsal çerçevede yer almaktadır. Sosyohukuki boyut olarak yapılan bu çalışma, yoksulluk nafakasının talebi, ödenme şekli, miktarı, evli kalma süresi, ödeme süresi, ekonomik yaşam, sorumluluk, toplumsal baskılar, boşanma ve yeni bir düzenlemenin nasıl olması gerektiği üzerine tartışılmıştır.

5.5.1. Bir Hak Olarak Yoksulluk Nafakası

Türk Medeni Kanununda yoksulluk nafakası bir hak olarak yer almaktadır. Kanun koyucu yoksulluk nafakasının hükmedilebilmesi için “talep” şartı aramaktadır. Türk Medeni Kanununda talep şartı olarak herhangi bir cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Fakat bu çalışmada katılımcılar, kadınların yoksulluk nafakasını talep ettiklerini “o talep etti” şeklinde açıklamaktadırlar. Bu durum Türkiye’nin sosyoekonomik yapısını göstermekle birlikte sosyokültürel yapı olarak kadınların erkeklere göre daha çok yoksulluğa düştüğünü göstermektedir. Erkek egemen sistemin hakim olduğu ataerkil yapının kadınlar üzerinden yıkıcı etkisi olduğu kadar erkekler üzerinde de yıkıcı etkisi olduğu söylenebilir. Kadın ve erkekte beklenen rol ve sorumlulukların farklılaşan özellikleri, kadınları özel alanla sınırlandırırken, erkeklerin kamusal alandaki görünürlüğünü ve varlığını pekiştirmektedir. Ataerkil sistem, bu özelliğiyle erkek egemenliğini ön plana çıkarmasının yanı sıra, erkeklere yüklediği “imkânsız” niteliklerle erkekler üzerinde de yıkıcı etkilerde bulunmaktadır. Erkekler, üreticisi ve sürdürücüsü oldukları bu sistemin kıskacında kendilerini var etmeye çalışmaktalar (Çelik, 2016: 1-2).

5.5.2. Yoksulluk Nafakasının Ödenme Şekli

Türk Medeni Kanununda yoksulluk nafakasının toptan ya da irat şeklinde ödenmesine dair bir düzenleme söz konusudur. Görüşmeye katılan katılımcıların irat şeklinde ödeme yaptıklarını ve genel olarak kamu personeli olduklarından dolayı düzenli ödediklerini beyan etmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak görüşünü açıklayan K12 katılımcısı, “Düzenli. Erkekler soyulacak tavuk gibi. Avukatlarda para koparma peşinde.(K12, yaş 26,evli kalma süresi 3 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)” şeklinde görüşünü açıklamaktadır. Diğer bir katılımcı olan K14

katılımcısı ise, “Düzenli, bir enayi kerizmatik nafakamatik”(K14, yaş 34, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 5 ay)” şeklinde görüşünü beyan etmektedir. Katılımcılar nafaka ödediklerinden dolayı kendilerini “soyulacak tavuk, kerizmatik ve nafakamatik” olarak bir bankaya benzettikleri söylenebilir. Bu benzetme “erkek olma” ile ataerkil yapı arasında ciddi bir ilişki olduğunu göstermektedir. Erkeklik ekonomik bir güç sembolü olarak var olmaktadır. Erkeklik kimliğinin oluşumunda daima rasyonel bir düşünce ve hareketlilik söz konusudur. Bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sorumlulukları, evin geçimi, iş sürecine katılmak daima toplumsal bir beklenti olarak erkeğin görevi ve sorumlulukları olduğu düşünülür (Çelik, 2016).

5.5.3. Dayanışma İlkesi Olarak Nafaka

Tablo 5.2. Nafaka Miktarları, Çocuk Sayısı, Evli Kalma Süresi, Nafaka Başlangıç Süresi, Aylık Gelir

	Yoksulluk Nafakası	İştirak Nafakası	İlk ve Son Evlilikte Çocuk Sayısı	Evli Kalma Süresi	Nafaka Başlangıç Süresi	Aylık Gelir(TL)
K1	150	500	3	22 yıl	9 yıl	4500
K2	400	600	2/1	8 yıl	9 yıl	6600
K3	300	400	2	6 yıl	15 yıl	4500
K4	300	400	4	15 yıl	3 yıl	4500
K5	800	900	1	20 yıl	1 yıl	7000
K6	300	300	1	1 yıl	3 yıl	2500
K7	500	500	2	15 yıl	7 ay	3600
K8	400	-	-	6 yıl	1 yıl	Asgari (2324)
K9	500	-	-	1,5 yıl	8 ay	3000
K10	750	600	1/1	7 yıl	7 yıl	İşsiz
K11	300	400	2	15 yıl	2 yıl	4500
K12	500	300	1	3 yıl	1 yıl	4000
K13	370	-	-	13 yıl	20 yıl	4900
K14	1500	-	-	1 yıl	5 ay	6500
K15	350	250	1	1 yıl	7 yıl	Asgari (2324)

Evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da kısmen devamı niteliğinde olan yoksulluk nafakasının özünde, ahlaki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi yer almaktadır. Yoksulluk nafakasının amacı nafaka alacaklısını zenginleştirmek değildir. Yoksulluk nafakasıyla, boşanma sonucunda yoksulluk içinde düşen eşin asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünülmüştür. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden eşin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olmasının yanı sıra, nafaka talep edilen eşin de nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması gerekmektedir (RG 26.6.2012, Sayı: 28335). Evlilik birliğinde doğan dayanışmanın devamı niteliğinde olan yoksulluk nafakası kişiyi zenginleştirme

amacı taşımamaktadır. Tablo 2'ye göre, katılımcıların evli kalma süreleri 1-26 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Heterojon bir yapıda olan katılımcı profiline göre, uzun süre evli kalan kişinin çalışma yaşamında uzak kalması Türkiye'nin cinsiyete göre istihdama katılım oranlarına bakıldığında yoksulluğa düşmesi daha olasıdır. Nafaka ödemeye başlangıç süreleri 5 ay ve 20 yıl arasında değiştiği Tablo 2'de görülmektedir. Aylık gelir olarak asgari ücret ve 7000 arasında değiştiği (bir kişi sonradan işini kaybetmiştir) görülmektedir. Yoksulluk nafakası miktarı 300-1500 TL arasında değiştiği, iştirak nafakası ise 250-900 TL arasında değiştiği görülmektedir. Nafaka miktarları, çocuk sayısı ve aylık gelire göre, kişinin geliriyle doğru orantılı bir şekilde hesaplandığı görülmektedir. Yoksulluk ve iştirak nafakalarının aylık ortalama miktarlarının kişiyi yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığını anlayabilmek için TÜRK-İŞ'in kişi bazlı aylık gider araştırmasına bakmakta yarar vardır. TÜRK-İŞ Araştırmasına göre 2021 Mart ayında; Dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 2.735,97 TL, Gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalarının toplam tutarı ise (yoksulluk sınırı) 8.911,97 TL, Bekar bir çalışanın 'yaşama maliyeti' ise aylık 3.316,59 TL'dir (TÜRK-İŞ, 2021). Nafaka miktarları TÜRK-İŞ'in aylık gelir harcamaları ile karşılaştırıldığında nafakanın kişiyi zenginleştirmedeği söylenebilir.

5.5.4. Nafaka Ödeyen Erkeklerin Sosyal Medya İle İlgili Görüşleri

Yoksulluk nafakasının gündem tartışması ile birlikte sosyal medya platformları ön plana çıkmaya başlamıştır. Medya, eşit olmayan toplumdaki güç ilişkilerini yansıtan, bu ilişkileri yeniden üreten, toplumdaki ekonomik, siyasal ve sosyal dinamikler tarafından şekillendirilen aynı zamanda tüm bu dinamikleri şekillendirme ve dönüştürme gücüne sahip bir kurum olarak işlev görmektedir. Medya, kullandığı sözel ve göstergesel dil ile tüm gündelik pratikleri, spordan siyasete, sanattan eğlenceye bireyin içinde biçimlendiği, kendini yeniden ürettiği toplumsal olguları anlamlandırmakta ve tanımlamaktadır (Oktay, 1995: 169). Günümüz toplumunda sosyal medya etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Siyasal, sosyal ve ekonomik olarak bir takım ideolojiler sosyal medya aracılığıyla paylaşılmaktadır.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber iletişim imkanları kolay bir hale geldi. Teknolojinin bu kadar gelişmesi iktidarın egemenliğini meşrulaştırmada yer edindi. Siyasal aygıt bireyleri devletin siyasal ideolojisine uydurur(bu ya "demokratik", "dolaylı"(parlamentar) ideolojidir ya da "dolaysız" (plebisitçi veya faşist) ideolojidir. Örneğin, Haber aygıtı, tüm "yurttaşları" basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. dozlarıyla besler(Althusser,1970; 43). Son zamanlarda nafaka konusu sosyal medyada yer edinmesi ile birlikte sosyal medya aracılığıyla instagram ve facebookta bir takım platformlar oluşturulduğu görülmektedir. Bu platformlarda nafaka ile ilgili bir takım bilgi alışverişi söz konusudur.

Görüşmeye katılan katılımcılara göre oluşturulan platformlardan bilgi alışverişi olup olmadığı ve bu platformları nasıl değerlendirdiklerine dair olarak, K5 katılımcısına göre, *“Sağlıklı ben çoğu arkadaşımı bilgilendirdim çoğu arkadaşımı birçok yanlıştan kurtardım.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek bilgi alışverişi sayesinde arkadaşlarını yanlış bilgidan kurtardığını söylemektedir. K6 katılımcısı, *“Harika bir şey bir dayanışma var, güncel şeyleri oradan öğreniyorum, bir problem olduğu zaman bilgili bir insan hemen çıkıp oraya yazıyor. Ben çok yazdım abim böyle bir durum var yol gösterdiler.(K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek bilgi aldığını vurgulamaktadır. K8 katılımcısı, *“Yani bir toplum oluşmuş insanların mağduriyetlerini gidermek için bir ağlama duvarı. İnsanlar kendini tatmin etmeye çalışıyor. Bir sonuca vardıklarını düşünmüyorum.(K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek oluşturulan platformu “ağlama duvarına” benzetmektedir. K9 katılımcısı ise, *“Takip ediyorum beğeniyorum paylaşıyorum. Sosyal medyada şöyle bir sıkıntı var nafaka mağduru olanları kullanıyorlar. Hükümete karşı yanlış bir algı oluşturuyorlar. Örnek, bir ara bir grup kuruldu adam diyor ki benim cebimde beş kuruş yok ama ben yürüyerek çıkar gelirim şehirlerarası mesafede hangi çağda yaşıyoruz yani sırf birilerinden para koparmak için. Nafaka ödememek için kaçak durumunda biri var nasıl daha da kaçabilirim diyor. İnsan medeni olabilir. Kendilerini doğru göstermek için kullanıyorlar(K9, yaş 43, evli kalma süresi 1,5 yıl, nafaka ödeme süresi 8 ay)”* şeklinde görüşünü belirterek oluşturulan platformda yer alanların farklı bir algı oluşturulduğu ve nafakanın ödenmemesi için farklı stratejiler yaptıklarını vurgulamaktadır.

Bulgulardan hareketle teknolojinin gelişmesiyle beraber sosyal medyanın yaygınlık kazandığı ve toplumsal yapıda var olan söylemlere göre gruplandıkları söylenebilir. Bu gruplanmalar Yoksulluk nafakası adı altında platformlar kurulmuştur. Bu platformlarda yoksulluk nafakasına yönelik yasal haklardan bilgi alışverişi olduğu kadarıyla yoksulluk nafakasının ödememek için kişilerin farklı stratejilere başvurdukları belirtilmiştir. Bu durum erkeklik ideolojilerinin sosyal medya aracılığıyla yayıldığını göstermektedir.

5.5.5. Nafaka Ödeyen Erkeklerin Yoksulluk Nafkasını Değerlendirme Şekilleri

Yoksulluk nafakası, evlilik birliğinde geçerli olan dayanışmanın boşanma sonrasında sürdürülme niteliğindedir. Bu dayanışmanın devamı konusunda katılımcıların tepkilerinin nasıl olduğu önemlidir. Boşanan eşlere göre bu dayanışmanın bir sorumluluk arz edip etmediği önemli bir soruyu oluşturmaktadır. Görüşmeye katılan katılımcılar nafakanın sorumluluk olup olmadığını farklı kategorilerde değerlendirmektedirler. K1 katılımcısı, *“Evet, aynı yastığa baş koymuşsun bişeyler yaşamışsın senle evlenmeseydi başkasıyla yaşayacaktı belki daha iyi olacaktı. İhtiyacı varsa verilmeli.(K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek evlilik süresince ortak bir yaşamın sürdürülmesinden dolayı nafakanın

olması sorumluluk olarak değerlendirmektedir. K2 katılımcısı, *“Sorumluluk iki tane çocuk bunları büyütme zor(K2, yaş 40, evli kalma süresi 8 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek çocukların bakımından dolayı sorumluluk olarak yorumlamaktadır. K7 katılımcısı ise, *“Sorumluluk neticede çocuk çocuğun ihtiyacıdır, ayrı da olsak.(K7, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 7 ay)”* şeklinde görüşünü belirterek K2 katılımcısıyla aynı görüştedir. Katılımcılara göre nafakanın sorumluluk olarak belirtilmesinde “aynı yastığa baş koyma”, “çocuk çocuğun ihtiyacı” olarak evlilik birliğinden doğan dayanışma ve çocuk bakımı konusunda açıklamalar yapılmaktadır.

Nafakayı sorumluluk olarak değerlendiren katılımcılar kadar sorumluluk olarak değerlendirmeyen katılımcılarda söz konusudur. K8 katılımcısı, *“Tamamen bir sorumluluk değil bir eziyet(K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek nafakanın sorumluluktan ziyade “eziyet” olduğunu vurgulamaktadır. K10 katılımcısı, *“Kadına kesinlikle nafaka verilmemeli sonuçta boşandık, kadın kendi ayakları üzerinde durmalı gitsin çalışsın yeni bir evlilik yapsın hayatına baksın neden sürekli boşandığı bir erkeğe sırtını dayıyor ki, ya da ailesi baksın ailesi yoksa sosyal devlet baksın. Erkek bakmak zorunda değil. Şimdiki eşine soruldu siz boşanırsanız nafaka alır mısınız? Hayır, gidip çalışırım almam sonuçta haram edilen bir para(K10, yaş 42, evli kalma süresi 7 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek boşanmadan dolayı eski eşinin çalışma hayatına katılmasını vurgulamaktadır. Katılımcının şimdiki eşine aynı soru sorulduğunda nafakayı “haram para” olarak yorumlamaktadır. Evlilik süresince çalışmayan kadının boşanma sonrası kendi ayakları üzerinde durması ya da aile ve sosyal devletin destek vermesi gerektiği ataerkil yapının kadını farklı şekillerde ikinci plana atıldığını göstermektedir. Ataerkil yapı, kendisiyle kadınların ikincilliğinin sürdürüldüğü yollardan biri olan sistemdir. Günlük düzeyde bağlı olduğumuz sınıf ne olursa olsun tecrübe ettiğimiz ikincillik, toplumda, çalışma alanlarında, aile bünyesinde, şiddet, baskı, sömürülme, kontrol, hakaret, tanınmamak, ayrımcılık gibi çeşitli şekiller alır (Sultana, 2019:421). Sorumluluk olarak değerlendirmeyen K5 katılımcısı ise, *“Çok hak etmediği parayı alıyor. Bana diyor ki ben çalışmayacağım işe de girmeyeceğim eşek gibi bakacaksın bununla mükellefsin diyor bunu direkmen yüzüme söylüyor. Yan gelip yatmak varken neden gidip çalışsın... Bir adam trilyon çalmış hapse girmiyor ama sen bir nafakayı ödeme hapistesin böyle bir yargımız var. (K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. K5 katılımcısı nafakaya dair “hak edilmeyen para” olarak değerlendirirken eşinden kendisine gelen cevaba göre kadının çalışma durumu söz konusu iken çalışmamayı tercih etmesi ve boşandığı eşine “eşek gibi bakacaksın” söylemi kadınların ataerkil yapının açıklarından faydalandığını göstermektedir.

Bulgulara göre, nafakanın sorumluluk olarak değerlendirip değerlendirmeme konusunda farklı iki kategori söz konusudur. Nafakayı sorumluluk olarak değerlendiren katılımcılar evlilik

birliğinden dolayı “aynı yastığa baş koyma”, “çoluk çocuğun ihtiyacı” şeklinde değerlendirirken sorumluluk olarak görmeyen diğer katılımcılar ise, “eziyet”, “bir erkeğe sırtını dayama”, “haram para”, “hak edilmeyen para” söylemleri üzerinde değerlendirme yapmaktadırlar. Bu durum ataerkil yapının, yasal bir hak olan yoksulluk nafakasının söylemler aracılığıyla kişiyi baskıya maruz bıraktığı söylenebilir. Ayrıca çalışma durumu söz konusu iken çalışmayan kadının “eşek gibi bakar” söylemi kadınların ataerkil yapının açıklarından faydalandığını göstermektedir. Erkekler ataerkil yapıdan faydalandığı gibi kadınlar da bu yapının çıkarlarından faydalandığı söylenebilir.

5.5.6. Nafaka ve Toplumsal Baskı

Connell'a (1998) göre, erkek olmanın bazı ağır bedellerini ödeyen çoğu kişi, memnun olmasa bile toplumun beklentileri doğrultusunda erkeklere ait davranış kalıplarını benimsemek zorunda kalmaktadır (Yavuz, 2015: 11). Toplumsal beklentiler erkeklik değerlerinin üretildiği her aşamada söz sahibidir. Toplumsal beklentilerin gerçekleşmesinde toplumsal baskılar söz konusudur. Bununla birlikte boşanma sonrası yoksulluğa düşen eşe verilen nafaka olgusunda toplumsal baskıların var olup olmadığı önemli sorulardan bir tanesidir. Yoksulluk nafakası ödediğinden dolayı toplumsal baskılara maruz kalan K6 katılımcısı, “*Lanet olsun bitse de artık gibi tepkilerle karşılaşıyorum. (K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)*” şeklinde görüşünü belirtirken K15 katılımcısı, “*Halen nafaka mı ödüyorsun diye.(K15, yaş 37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)*” şeklinde toplumsal baskıya maruz kaldığını açıklamaktadır.

Toplumsal baskılara maruz kalma endişesi kişinin yoksulluk nafakasını gizli tutmasına neden olabilmektedir. K5 katılımcısı, “*Bilen yok ailemin zoruna gidiyor herkes rahatsız(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)*” şeklinde görüşünü belirterek sadece ailesinin bildiğini vurgulamaktadır. K7 katılımcısı, “*Beni ilgilendiriyor kimseyle paylaşmadım.(K7, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 7 ay)*” şeklinde görüşünü belirterek herhangi bir paylaşım yapmadığını vurgulamaktadır. Kişinin nafaka ödediğine dair herhangi bir paylaşım yapmaması ataerkil yapının erkeği yalnızlaştırarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Erkeğin yapması gereken çok şey vardır. Tüm bu sorumlulukları yerine getirmek, bunları yaparken duygularını hiçe saymak ve her zaman erkekler dünyasındaki yerini korumaya çalışmak oldukça ağırdır. Ama bunları dillendirmek, paylaşmak da uygun değildir. Bu kıskaç içinde erkek, suskunlaşmaya ve beraberinde yalnızlaşmaya başlar. Çünkü “erkekler sorunlarını tek başlarına çözmek zorunda olduklarını düşünürler, zira yalnızlık, ‘kadınsılıktan’ arınmış, pozitif bir değer olarak algılanır” (Onur ve Koyuncu 2004, 38, Çelik, 2016: 7). Bu durum ataerkil yapının erkeklik değerleri adı altında yoksulluk nafakasının ödenmesini toplum tarafından onaylatmadığını göstermektedir.

5.5.7. Yoksulluk Nafakası Ödeyen Erkeklerin Yeni Bir Evlilik Düşüncesi

Erkeklik kavramıyla ortaya çıkan ataerkil yapı, yapıyı dağıttığımız zaman yok olur. Bahsedilen biyolojik bir erkeklikten ziyade ataerkil yapı tarafından insanlara dayatılan, benimsetilen hegemonik erkekliktir. Ataerkil yapının sürdürülmesinde hegemonik erkeklik önemli bir rol oynamaktadır (Demren, 2003). Evlilik erkeklik için önemli bir aşamadır. Bunu gerçekleştirmediği takdirde erkeklik değerleri sorgulanmaktadır. Yeni bir evlilik yapmak isteyen erkekler için nafakanın nasıl bir etki yarattığını görmek önemlidir. K1 katılımcısı, *“Benim için engellemiyor ama çevremdekilerden engelliyor. (K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek nafaka kendisi için bir engel yaratmadığını ifade ederken çevresindekiler için bir neden olduğunu vurgulamaktadır. K2 katılımcısı, *“Engelliyor. Şimdi evliyim. Zorlanıyorum, devletin el atması lazım. Ben emekli olunca maaşım az olacak ben nasıl nafakayı ödeyeceğim. (K2, yaş 40, evli kalma süresi 8 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek, kendisinin şu an evli olduğunu ve nafakayı her zaman ödeyemeyeceğini belirtmektedir. K5 katılımcısı *“Kesinlikle ben maaşımın 4’te birini ödüyorum hatta ben geçen sene niyetlendim evlenmek için. Biri vardı, maaşımı sordu ne kadar nafaka verdiğimi sordu sonra bana dedi ki biz nasıl geçineceğiz. Büyük etken ikinci evliliği engelliyor. (K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek nafakanın yeni bir evliliği etkilediğini ve bundan dolayı evlenemediğini vurgulamaktadır. Ekonomik gelirin erkek kavramıyla tanımlanması ataerkilliğin erkeklik üzerindeki gücünü göstermektedir. K8 katılımcısı ise, *“ Mutlaka engelliyor çünkü ikinci bir eşte sıkıntı çekiyor hele de dar gelirlili yani asgari ücret alan biriye 200-300 lira mutfak masrafı sayılır küçümsenecek bir rakam değil. (K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek aylık gelirinin düşük olması yeni bir evliliği engellediği ve ödenen nafaka miktarını “mutfak masrafı” olarak değerlendirmektedir. Evlilik erkeklik değerlerin yeniden üretilmesi için önemli aşamalardan bir tanesidir. Toplumsal bir inşa olarak erkeklik sürekli üretilmelidir. Bu inşa sürecinde yer almak istemeyen erkekler erkek egemenliğini elinde bulunduran diğer erkekler tarafından baskılara maruz bırakılabilmekteler. Erkeklik değerleri sembol, kavramlar, davranışlarla sorgulanmaya başlanılır. Erkekliğinin elinde alınması, tehdit, korku, şiddet, kadınlaşma gibi toplumsal baskılar söz konusu olabilmektedir. Bu duruma maruz kalmak istemeyen erkekler erkeklik inşa sürecine katılmada rollerini oynayabilmekteler. Bu noktadan hareketle erkeklik inşasında en önemli rol ekonomik kazanç ve evlilik olduğu söylenebilir. Bu nedenle katılımcılar, yoksulluk nafakasının yeni bir evliliğe engel olduğu görüşündedirler.

5.5.8. Çalışma Hayatı Olarak Nafaka

Yoksulluk nafakasının hükmedilebilmesi için kişinin boşanmadan dolayı yoksulluğa düşme şartı aranmaktadır. Türkiye’de yoksulluk nafakasını talep eden daha çok kadınların olması kadınların iş gücüne katılmada geri planda kaldığı söylenebilir. Evlilik öncesi ve sürecinde çalışmayan ya da çalıştırılmayan kadının yoksulluk nafakasını talep etmesi yoksulluğa düştüğünü göstermektedir. Evlilik kurumunda çalışmak isteyen eşin diğer eşten izin alma durumu Türk Medeni Kanununda eşitlik ilkesi baz alınarak yeniden düzenlenmiştir. Kadının çalışması için kocasının izni söz konusu olması eşitlik ilkesinin baz alınmadığını göstermektedir (TKMYKH, 1926). Eşitlik ilkesine aykırı olan madde Türk Medenî Kanununda eşinin çalışması için koca izni kaldırılarak yeniden düzenlenmiştir (TMK, 2001) . Türk Medeni Kanununda çalışma yaşamına katılma konusunda diğer eşten izin alma durumu kaldırılarak eşitlik ilkesine uygunluk sağlanmıştır.

Evlilik sürecinde çalışma isteği olan kadınların eşleri tarafından nasıl bir tepkiyle karşılandığı önemli bir sorudur. Evlenmeden önce çalışan kadının evlilik sürecinde çalışma isteği olduğu halde çalışmasına izin vermeyen K6 katılımcısına göre, *“İstedi izin vermedim çünkü ihtiyacı yoktu. (K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü beyan etmektedir. K7 katılımcısı ise evlenmeden önce eşinin çalışmadığını evlilik süresince çalışmak istediğini fakat kendisi rıza göstermediğini vurgulamaktadır. *“Evet, ben buna rıza göstermedim çünkü benim kazancım yetiyordu. Evlilik bitmeden ıki yıl öncesinde söyledi. (K7, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 7 ay)”*. K1 katılımcısı ise, evlenmeden önce eşinin çalışmadığını ama evlilik süresince çalışmak istediği kendisinin devlet kadrosunda olmadığı için rıza göstermediğini bundan dolayı karı koca ilişkilerinin bittiğini vurgulamaktadır. *“Evet, devlet kadrosunda çalışmadığı için ya lokanta ya temizliğe gidecek. Ben tantuni yeri açacağım dedi. bildiğim işi yapalım dedik. Örneğin usta hastalandı gelmedi sen de bilmiyorsun e dükkanı kapatacak mısın? Yok dedi ben hallederim. Kredi çektim. İki ay çalıştı. İşlenmedi. Kapandı. Bir kumar oynadık kaybettik canımız sağ olsun. Ben çalışacağım dedi. Ben hayır dedim. Karı koca ilişkimiz bitti (K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”*. Bir diğer katılımcı olan K11 katılımcısı evlenmeden önce eşinin birkaç kez çalıştığını evlilik süresince çalışma isteğinin etik olmadığını vurgulamaktadır. *“Bir bayanın çalışması etik değil (K11, yaş 45, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 2 yıl)”*.

Diğer katılımcılar ise, eşleri arasında çalışma isteği ile ilgili bir diyalogun olmadığı vurgusu yapmışlardır. Evlilik sürecinde çalışmayan ya da çalışmasına izin verilmeyen kadınların nafakanın ekonomik yaşamlarına nasıl bir etki yarattığı önemli bir sorudur. Buna göre, K3 katılımcısı, *“Nafaka bir ek gelir olur (K3, yaş 44, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 15 yıl)”* olarak görüşünü belirtirken nafakanın kadının ekonomik yaşamında bir ek gelir olduğu

vurgusunu yapmaktadır. K7 katılımcısı *“Bence haksız bir kazanç haksız bir gelir.(K7, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 7 ay)”* şeklinde nafakanın haksız bir kazanç olduğu vurgusunu yapmaktadır. Bir diğer katılımcı olan K8 katılımcısı, *“Bir rahatlık oluşuyor.(K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü beyan ederken nafakanın kadının ekonomik yaşamında bir rahatlık oluşturduğunu vurgulamaktadır. Görüşünü açıklayan K13 katılımcısı, *“Kayıt dışı çalışmaya özendiriyor. (K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)”* olarak şeklinde görüşünü açıklarken nafakanın kadının ekonomik yaşamında kayıt dışı çalışmaya neden olduğu vurgusunu yapmaktadır. K10 katılımcısı, *“Erkeğe bağlı sürekli eski kocadan nasıl nafaka alabilirim diyor, bağımlılık. (K10, yaş 42, evli kalma süresi 7 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)”* olarak görüşünü belirtirken K5 katılımcısı ise, *“Ömrümün sonuna kadar bana bağımlı bende ona bağımlıyım devlet şimdi bizi resmiyette ayırıyor ama öbür taraftan bir ömür bağlıyor sürekli beni yüz göz ediyor. Resmiyette boşadın e beni nafakadan da boş. Bir süre ödeyim ama sonrası çalışsın. Kadın cinayetlerini sebebi bu. Kadınlar bundan dolayı evlenmiyor, ortada ihtiyar kadın çok bide ihtiyar erkek çok kadın evlenmiyor ki. Neden evlensin ki nafaka alıyor. Devlet her yerden destek veriyor valilikten, SGK’ dan, elektrikte yüzde seksen indirim vallahi ben olsam bende evlenmem.(K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek hem kadının hem de erkeğin birbirine bağımlı olduğunu durumun cinayet işlemeye sebep verdiğini ve devlet yapılarının kadından yana olduğunu vurgulamaktadır.

Bulgular göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların eşlerinin evlilik öncesi ve sürecinde çalışma isteklerinin eşleri tarafından “ihtiyacı yoktu”, “rıza göstermeme”, “devlet kadrosundan yer almama”, “etik” söylemleri üzerinde vurgularda bulunarak çalışma yaşamına katılmaları engellenmiştir. Diğer katılımcılar ise eşleri arasında çalışma ile ilgili bir diyalogun olmadığı vurgusunu yapmışlardır. Kadınların çalışma yaşamına katılmasında herhangi bir yasal ayrımcılık söz konusu değildir. Fakat ataerkil yapının gizli normları olan söylemler kadının çalışma yaşamında uzak kalmasına neden olmaktadır. Boşanma sonrası yaşamın bireysel olarak idame ettirilmesinde ekonomik yaşam önemli bir güçtür. Çalışmasına izin verilmeyen ya da çalışmayan kadının boşandıktan sonra yoksulluğa düşmesi söz konusudur. Katılımcılara göre, yoksulluk nafakasının var olması kadınların ekonomik yaşamında “ek gelir, haksız kazanç, rahatlık, kayıt dışı çalışma”, “bağımlılık” olarak düşünülmektedir. Bu durum göstermektedir ki, ataerkil ve cinsiyetçi erkeklikler kesinlikleri kadar muğlaklıkları da olan, her yere, her ilişkiye göre biçim değiştirebilen, çok fazla toplumsal ve kültürel bileşenden oluşan –Laclau ve Mouffe’un ifadesiyle- “yamalı bohça” gibi kimlikler (Bozok, 2015: 4).

5.5.9. Boşanma Kararında Yoksulluk Nafakasının Etkisi

Boşanma kararı ani verilen bir karar olmayıp süreci oluşturan birden çok faktör söz konusudur. Bu faktörler cinsiyete göre değişmekle birlikte toplumsal yargıları da içermektedir. Katılımcılara göre nafakanın boşanma kararında bir etkisi söz konusu olup olmadığına görüşler söz konusudur. Görüşmeye katılan K5 katılımcısına göre, *“Yasal güvenceyi görmeselerdi boşanmazlardı, arkanda bu kadar devlet desteği olmasa kadın kocam benden ne istiyor ailesine saygı o zaman yapardı. (K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek nafaka olgusunun boşanma kararında önemli olduğu vurgusu yapılmaktadır. Bir diğer katılımcı olan K6 ise, *“Etkiliyor kadın şimdi eşini gözünden bitirmiştir. Ben şimdi nafakamı alırım kenara geçerim otururum bana eşek gibi bakar. (K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtmektedir. K8 katılımcısına göre nafaka, *“Son zamanlarda gelir kapısı gibi olmuş. Yasalar hep kadından yana. (K8, yaş 34, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 1 yıl)”* şeklinde görüşünü belirtirken nafakanın “gelir kapısı” ve yasaların kadından yana olduğu vurgusu yapılmaktadır. K13 katılımcısı ise, *“Nafaka alma garantisini boşanmaları çoğalttı. (K13, yaş 55, evli kalma süresi 13 yıl, nafaka ödeme süresi 20 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek nafakadan dolayı boşanmaların arttığı vurgusunu yapmaktadır. K14 katılımcısına göre nafaka, *“Doğru orantılı. Ben evliyken bu kadına bu kadar para vermiyordum. (K14, yaş 34, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 5 ay)”* şeklinde görüşünü belirterek nafaka ve boşanma arasındaki ilişkiyi “doğru orantılı” ve evlilik sürecinde eşine nafaka miktarı kadar ekonomik destek vermediğini vurgulamaktadır.

Bulgulardan hareketle nafaka ile boşanma arasındaki ilişki, yasal güvencelerin kadından yana olduğu, gelir kapısı, doğru orantılı ve nafakadan dolayı kadınların kolayca boşandıkları vurgusu yapılmaktadır. Ekonomik gücün erkekler üzerinden ve ev işlerinin kadınlar üzerinden tanımlanması cinsiyetçi yapıyla birlikte kadını erkeğe bağımlı kılmaktadır. Bu nedenle, evlilik sürecindeki ilişkiler boşanma kararını hızlandırıp ya da yavaşlatabilmektedir. Yoksulluğu önlemek amacıyla yoksulluk nafakasının olması erkek katılımcılar tarafından boşanmayı etkilediği görüşü hakimdir. Bu durum göstermektedir ki, ataerkil yapıya göre hegemonik erkeğin sürdürülmesinde kadınların boyun eğme/itaatkar olması gerekir.

Bana sorarsanız erkeklikler bugün bir tür “khimeira”: türlü türlü kafaları olan ve kültürel toplumsal ilişkilerde başkalaşan, farklılıklar gösteren, çeşitli stratejiler kuran, çok başlı, çok gövdeli “canavarlar”. Kamusal alanı, ekonomileri, siyasetleri, hukukları, dinleri, sokakları, gündüzleri, geceleri, duyguları, hayatları, evi, aşkları, cinsellikleri, bedenleri, öfkeleri, sevinçleri, kadın, erkek ve LGBTQI organlarını, yaşantıları –evet en çok yaşantıları denetlemek için yapmadıklarını bırakmıyorlar: asıyorlar; kesiyorlar; öldürüyorlar; esiyorlar; tecavüz ediyorlar; taciz ediyorlar; gürlüyorlar; can alıyorlar – ama çıkarları gerektirdiğinde sevimlileşmeye, kendini iyi göstermeye çalışıyorlar; ezdiği kimselerin rızasını alarak onlar üzerinde hegemonya kurmak için türlü numaralar çevirip stratejiler geliştiriyorlar (Bozok, 2015: 3-4).

5.5.10. Talep Olarak Nafaka Düzenlemesi

Son zamanlarda güncel bir tartışma konusu olan yoksulluk nafakasına dair birçok söylem söz konusudur. Toplumsal bir tartışma konusu olan yoksulluk nafakası Medeni Kanunun kabulünden bu yana bir takım değişiklikler geçirmekle birlikte eşitlik ilkesi baz alınmıştır. Öyle ki, son değişiklik “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. (TMK, 2001: md.175)” şeklinde olup Türk Medeni Kanununun 175. maddesinde yer almaktadır. Görüşmelerde yoksulluk nafakasının düzenlenmesine dair bir takım görüşler söz konusudur. K1 katılımcısı, *“Beş on yıl evli kaldıysa verilmeli bir şeyler yaşanmış ama beş ay evli kadıysa verilmemeli. On yılın beş yılın altında ne kadar evli kadıysa verilmeli üzerinde ise verilmek zorunda sana hayatına adanmış evlenmezse demek ki sana ihtiyacı var. Ödüyorum ama kaldırılmasın. Örneğin, annemle babam boşanmış olsaydı anneme babam nafaka vermeseydi bana bakamayacaktı. (K1, yaş 43, evli kalma süresi 22 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek yoksulluk nafakasını evlilik süresi ile değerlendirilme yapılması gerektiği ve nafakanın kaldırılmaması gerektiği vurgusunu yapmaktadır. K2 katılımcısı *“Kaldırılması çözüm değil çocuğu varsa kaldırılmasın ama çocuğu yoksa kanunlar bu nafakayı sıfırlamalı. Sıfır nafaka olmalı çocuk yoksa. Boşanan kişide çalışabilir. Devlet hantallığa alıştırmamalı. Ben nafaka ödüyorum, sigortasız çalışıyor, ailenin yanında kira derdi yok bence Türkiye’de yüzde 99 u böyle. (K2, yaş 40, evli kalma süresi 8 yıl, nafaka ödeme süresi 9 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek nafakanın kaldırılmasını çocuğun olup olmamasına göre değerlendirmekte olup kadının çalışma yaşamına katılması gerektiği vurgusunu yapmaktadır. K3 katılımcısı, *“Bir yıl kadar olmalı üst sınır bir yıl içerisinde devlet o kadına sahip olmalı sanat öğretmeli varsa sanatı işe koymalı ya da fonlardan destek sağlamalı (K3, yaş 44, evli kalma süresi 6 yıl, nafaka ödeme süresi 15 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek bir yıl süreye kadar ödenmesi gerektiği ve devletin kadının gelişmesi için politikalar geliştirmesi gerektiği vurgusunu yapmaktadır. K4 katılımcısı, *“Sürelisi olsun örnek beş yıl bir yıl arası ve bu kadın devlet bu kadına maaş bağlayacak çocukları varsa ya da İŞKUR’la destek sağlansın. İçli köfte, mantı yapsın yani ekonomik olarak yardım edilsin. Kadın dernekleri devlet İŞKUR bir şeyler yapsın. Çocuk ufak ise maaş bağlansın. Bakıcılık yapsınlar. Çalışan kadınların çocuklarına baksınlar yeter. (K4, yaş 43, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)”* şeklinde görüşünü belirterek bir ve beş yıl arasında bir süre olmasını ve kadınlara yönelik politikaların oluşturulması gerektiğini vurgusunu yaparken kadınların yapması gereken işleri ev uzantısı işler olması dikkat çekicidir. K5 katılımcısı, *“Muhakkak süre sınırı olmalı. Boşanan çiftlere bir yıl nafaka olduğunu söylemeli böylece boşanan çift bunu düşünecek bir yıl sonrasını. Süresiz nafaka kalksın ama bir yıl süreli olmalı ya da üç beş yıl yani bir sınır olmalı ömür boyu çiftleri cezalandırmamalı. Bir ömür boyu. (K5, yaş 43, evli kalma süresi 20 yıl, nafaka ödeme*

süresi 1 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek belirli bir sürenin verilmesi gerektiğini vurgusunu yapmaktadır. K6 katılımcısı, “Talebim şu şekilde belirli bir süre getirilsin bir sınır olmalı. Devletin üstüne çok şey düşüyor bir kadın evliyken şiddet gördüğü zaman kadın sığınma evine gidiyorsa boşandıktan sonra da sahip çıkmalı. Kadın boşandı erkeğin eline bakıyor erkek de cinnet geçiren oluyor. Genel olarak konuşacaksak nafaka kaldırılın çünkü ben yarın öbür gün işsiz kalabilirim. Ömür boyu nafaka zor. Yani bir düzen getirilmeli. (K6, yaş 27, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 3 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek belirli bir süre olması gerektiğini ve devletin politikalar oluşturması gerektiği vurgusunu yapmaktadır. K11 katılımcısı, “Kaldırılmasın nafaka ama süreli hale gelsin. Çocuksuz boşanmalarda bir yıl çocuk varsa beş yıl. Nafaka fonu evleneceklerden para alsın. Vergilerden. Suriyelere bu kadar varsa kadınlara da verilebilir. (K11, yaş 45, evli kalma süresi 15 yıl, nafaka ödeme süresi 2 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek belirli bir sürenin olması gerektiği ve devletin belirli politikalar oluşturması vurgusu yapılmaktadır. K15 katılımcısı, “Bir sınır getirilmeli, evlilik süresince olmalı, çocuk ne anneden nede babadan uzak tutulmamalı ben maddiyatsızlıktan göremiyorum psikolojim bozuluyor bazen aklıma tuhaf şeyler geliyor. (K15, yaş 37, evli kalma süresi 1 yıl, nafaka ödeme süresi 7 yıl)” şeklinde görüşünü belirterek evlilik süresince sınır olması gerektiği ve çocuğunu göremediğinden dolayı psikolojik sıkıntılar çektiğini belirtmektedir.

Katılımcıların görüşleri baz alındığında yoksulluk nafakasının belirli bir süre olarak 1 ya da 5 yıl arasında ya da evlilik süresince sınır getirilmesi vurgusu yapılmakta olup sosyal devlet anlayışı gereği kadınlara yönelik sanat, eğitim ve iş alanlarında politikalar oluşturulması gerektiği vurgulanarak bir fon oluşturulması vurgusu yapılmaktadır. Türk Medeni Kanunu yoksulluk nafakasının kaldırılma koşullarını açık bir şekilde belirtmektedir. Sosyal devlet anlayışı gereği kadınlara yönelik oluşturulması istenen politikalar, ev uzantısı işlerin söz konusu olması ataerkil yapının kadının öncelikli hedefi özel alan olduğu söylenebilir. Türkiye’de istihdam ve işgücüne katılım oranlarında kadınların daha düşük seviyede olması, iş gücüne katılan kadınların işverenler tarafından olumsuz değerlendirilmesi, medeni durumunun iş gücüne katılmada olumsuz etki yaratması, çocuk sahibi olan kadınların velayetin kendisinden olmasından dolayı bakım sorumluluğu olması, katılımcıların eski eşlerin eğitim durumlarının düşük olması, evlilik öncesi ve süresince iş gücüne katılmaması nedeniyle Türkiye’de yoksulluk nafakasını talep eden daha çok kadınlar olmaktadır. Böyle bir durumda nafaka düzenlemesinden ziyade Türkiye’nin sosyoekonomik yapı ve sosyokültürel yapıya gizlenmiş ataerkil yapı normlarını çözmeye çalışmaktır. Bu şekilde yaşam koşullarında ne kadınların bir erkeğe bağlanması kalır ne de erkeğin kadına bağlı kalması kalır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, erkek bakış açısıyla Türkiye’de nafaka olgusunu ele almaktadır. Mersin ve Adana illerinde ikamet eden, yoksulluk nafakası ödeyen toplamda 15 erkekle derinlemesine mülakatlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya katılan katılımcıların boşanmış, yoksulluk nafakası ödeyen ve erkek olmasına dikkat edilirken katılımcıların yaş aralıkları, evlilik yaşları, ekonomik ve kültürel yapılarının heterojen olmasına dikkat edilmiştir. Yoksulluk nafakasının arka planını oluşturan faktörleri daha iyi analiz etmek adına bu çalışma evlilik kurgusu, evlilik sürecinden boşanma sürecine, boşanma sonrası, çocuk ve nafaka olarak kategorilendirilerek tasnif edilmesine dikkat edilmiştir. Literatürde, nafaka ile ilgili hukuki çalışmalar mevcut iken sosyolojik olarak tekil örnekler mevcuttur. Sosyolojik boyut olarak, kadın mağduriyeti ya da erkek mağduriyeti şeklinde farklı açıklamalar mevcuttur. Nitekim bu tez çalışmasının özgünlüğü, yoksulluk nafakasının karşısında erkek bakış açısını nitel araştırma yöntemiyle fenomenolojik analizidir.

Yoksulluk nafakası, hukuki, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik olarak çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle, son zamanlarda tartışma konusu haline gelen yoksulluk nafakasının sosyolojik boyutta incelemek önemlidir. Yoksulluk nafakasının hukuksal boyutu, boşanmadan dolayı ortaya çıkan yoksulluğu önleyebilmek adına yoksulluğa düşecek eş diğer eşten nafaka talep etme hakkına sahiptir, şeklinde Türk Medeni Kanununda yer almaktadır (TMK, 2001: md.175). Öte yandan, Türk Medeni Kanununda yoksulluk nafakasının koşulları, ödenme şekli, günün şartlarına göre arttırılıp azaltılmasına dair maddeler yer almaktadır. Türk Medeni Kanununda nafaka talebi için herhangi bir cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Fakat Türkiye’nin sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısı nedeniyle yoksulluk nafakasını daha çok talep eden kadınlardır. Bu durum erkek egemen sistemin hakim olduğu ataerkil yapının görünürlüğünü ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma erkek katılımcıların yoksulluk nafakasının karşısında duruş ve tavırlarının nasıl olduğuna dair derinlemesine mülakat aracılığıyla yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Amaçlı ve kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılan örneklem grubuyla yapılan görüşmeler nitel araştırma yöntemlerinin veri analizi tekniklerinden betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya göre, evlilikte kadın ve erkek arasında farklı şekillerde roller söz konusudur. Yapısal işlevselci bir yaklaşımla benimsenen bu rollere göre kadın özel alanda, ev işlerini yaparak, çocuk bakımını sağlayarak, eşine itaatkar olarak, ailenin duygusal işlev görevini yerine getirmektedir. Erkek ise kamusal alanda, evin geçimini sağlayarak, ailesini koruyarak, çocuk ve eşinin bakım masraflarını karşılayarak, aile reisliğini yaparak, ev işlerine “yardım ederek” gibi görevlere sahiptir. Yapısal işlevselci yaklaşıma göre, ailenin bu işlevlere sahip olması aileyi korunaklı hale getirmektedir. Doğal ve sorunsuz bir şekilde ilerleyen aile kurumu feminist

yaklaşımına göre, eşitsiz ilişkileri barındırmaktadır. Aile içi roller toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir. Ev işlerinin, çocuk bakımının kadına yüklenmesi erkeğe evin geçimini sağlama rolünün verilmesi evlilik sürecini etkilediği gibi boşanma sonrasında da etkilemektedir. Bu noktada, nafaka miktarlarının belirlenmesinde kadının ve erkeğin aileye katkıları dahil edilebilir. Öte yandan, mahkemeler çocukların biyolojik olarak anneye bağımlı olması nedeniyle anneye vermekte ve kadının çalışma yaşamına girmeye çalışırken işverenler tarafından kadının “anne” ve “eş” rolünden dolayı tercih edilmemesi kadının yükünü artırmaktadır. 2015 ve 2019 yıllarına ait TÜİK araştırmasında cinsiyete göre iş gücüne ve istihdama katılım oranlarında çıkan sonuca göre, kadınların erkeklere göre iş gücü ve istihdama katılım oranlarının düşük olduğu saptanmıştır. Yasal olarak kadının çalışması için kocasından izin alması söz konusu değildir fakat bir takım söylemlerle kadınlar çalışma yaşamında uzak tutulmaktadır. Kadınların çalışma yaşamında uzak tutulması, ev ve çocuk bakımının kadına yüklenmesi boşanma sonrası kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Sancar'ın (2009) “şiddet kullanabilir cins” tanımıyla klişe olan şiddetin uygulayıcısının erkek olması bu çalışmada yer almaktadır. Cinsiyete göre şiddet türleri farklılaşmaktadır. Nitekim, bir ya da iki kez uygulanan fiziksel şiddet boşanmaya neden olmaktadır. Erkek bakış açısına göre, 6284 Kanun ve İstanbul Sözleşmesi nedeniyle “yuvalar yıkılıyor”. Nafakanın varlığı şiddet gören kadınlar için güvence teşkil etmektedir. Kısacası, erkek bakış açısıyla “yuvayı” kurtarmanın anlamı feminist bakış açısıyla kadının ezilmesini onaylamak demektir. Öte yandan, erkek bakış açısına göre kadınlar söz sahibi olabilecek konumda değillerdir. Bu yüzden geleneksel yapıya özgü olan görücü usulü ve berdel evliliği yaygındır.

Toplumsal denetim/kontrol bireyler arasındaki ilişkiyi kontrol edebilmektedir. Toplumsal denetim/kontrol olarak üst aileler evlilik kurgusuna müdahil oldukları gibi evlilik birliğinin devam edilip edilmeyeceğine de müdahil olmaktadır. Üst ailelerin bireylerin evlilik süreçlerine müdahil olmaları boşanmanın toplum tarafından onaylanmayan bir olgu olduğunu göstermektedir. Yasal bir hak olarak var olan boşanma kültürel normlara “ayıp” söylemiyle gizlenmiştir. Evliliğin, boşanmayla sonuçlanması erkeklik değerlerinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Fakat bu çalışmada, toplumsal kontrol/denetim mekanizmalarının erkeklik kimliğini sorgulamaktan ziyade kadınlık kimliğini sorgulaması dikkat çekicidir. Öte yandan toplumsal kontrol/denetim mekanizmaları nafaka olgusunu da denetlemektedir. Yani, erkeğin kadına nafaka vermesi toplum tarafından erkeklik kimliğinin küçümsenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, nafaka ödeyen erkekler nafaka ödediklerini gizli tutmaktalar.

Boşanma kararında çocukların etkisi boşanma sürecini ertelediği gibi hızlandırabilmektedir. Serttaş'ın(2009) çalışmasında “aile kurumun kalıcılığını sağlayan varlık” söyleminin bu çalışmada da çiftlerin evlilik birliğinin devamı için çocuk yapmaları bu söylemi doğrulamaktadır. Öte yandan çocukların yaş aralıkları boşanma olgusuna verebilecek etki ve

tepkileri değiştirebilmektedir. Ebeveynlerin çocukların yaş aralıklarına göre boşanma sürecinin erteleme ve hızlandırma durumları söz konusudur. Boşanma sonrası çocuklar ebeveynler arasındaki ilişkide bir “araç” olarak kullanılmakta. Bu durum çocukların fiziksel ve duygusal olarak ebeveynler tarafından göz ardı edildiğini gösterir. Boşanma durumunda mahkemeler çocuk velayet hakkını anneye vermektedir. Çocuk bakım ve sorumluluğun anneye yüklenmesi ataerkil yapının kadınları ikincilleştirirken anneliği kutsadığını göstermektedir. Bu durum boşanma sonrası velayetin anneye verilmesi ve evlilik süresince çalışmayan kadının iş yaşamına girmeye çalışması kadının yükünü artırmaktadır. Velayetin annede olmasıyla, babanın yasal olarak belirli günlerde çocuğu görme hakkı söz konusudur. Fakat ebeveynler arasındaki ilişkiler nedeniyle babalar çocuklarını görmek için icra yoluna başvurmakta. Bu araştırmada örneklem gereği yoksulluk nafakası ele alınırken ebeveynler arasında çocukları icra yoluyla görme konusu araştırılacak başka bir konu olarak önerilebilir. Öte yandan, çalışmaya göre iştirak nafakalarının ödenmesi bir sorumluluk olarak değerlendirilirken yoksulluk nafakasının ödenmesinde sorumluluk olarak değerlendirilmemektedirler.

Liberal feminizme göre, kadınların çalışma yaşamında yer alması çok önemlidir. Çalışma yaşamında eşitlik, aile yaşamında eşitlik ve son olarak sosyal hayatta eşitlik sağlanmalıdır. Bu çalışmada erkek bakış açısına göre, kadınların çalışma yaşamında yer alması için “kabiliyetinin” olması gerekliliği kadın erkek arasındaki eşitsizliği vurgulamaktadır. Öte yandan, çalışmaya göre kadınların eğitim seviyesi erkeklerin eğitim seviyesine göre düşüktür. Bu durum boşanma sonrası kadınların çalışma yaşamına katılımını zorlaştırarak erkeğe bağımlı hale getirmektedir.

Bu çalışmaya katılan katılımcılarının genel itibariyle kamu personeli olduğundan dolayı nafaka ödememek için sigortasız işlerde çalışma(ma) durumları söz konusu değildir. Fakat erkek bakış açısına göre kadınların nafaka alabilmek için sigortasız işlerde çalışma durumları söz konusudur. Bu durum kadınların, nafaka almak için kendi geleceklerini ve sağlıklarını riske atmaktadırlar.

Boşanma sonrası cinsiyete göre ekonomik sorunlar değişebilmektedir. Erkek bakış açısına göre boşanma sonrası kadınların ekonomik özgürlükleri olmadıklarından dolayı daha ağır ekonomik sorunlar yaşadıklarını ve bundan dolayı ailelerin destek olması gerektiği vurgusu söz konusudur. Bourdieu'nun (2014) “dişilik için, başkalarının (ve sadece erkeklerin de değil) bakışına yönelik bağımlılık ilişkisi, varoluşlarının yapıtaş haline gelmeye başlar” söylemi “koca evinden baba evine” söylemiyle kadınların sürekli birine bağımlı söylemini doğrulamaktadır. Ekonomik sorunlarla birlikte boşanmadan dolayı “yalnızlık, uykusuzluk, kaos, adaptasyon süreci, cinnet geçirme, çocuktan uzak kalma, duysal değişimler, daha küçük bir eve taşınma, şiddet ve rutin olan hayatın değişikliği” gibi problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemlerle birlikte “koca” ya da “baba” gibi kimlik krizlerine giren erkekler yeniden evlilik düşünceleri değişmektedir. Tarihsel süreç içerisinde aile kavramına yüklenen anlam/semboller

değişebilmektedir. Boşanmaya yüklenen anlam “yeniden bir başlangıç” olarak değişse de toplumsal yapıda halen “ayıp” anlamı yüklenmektedir. Boşanmadan sonra yeniden yapılan evliliklerde duygusal ilişkiyle birlikte ticari ilişkiler mevcuttur. Ticari bir ilişkiyi kabul edilmesinin nedeni, evlilik sürecinde ekonomik sıkıntıların yaşanmaması ve tekrardan bir boşanmanın gerçekleşmesinde nafakanın ödenmeme istediğidir.

Evlilik birliğinde ilişkiler sürdürülmeyebilir. Boşanma ile birlikte yoksulluğun oluşması durumunda kanun koyucu yoksulluğa düşen kişiyi korumaktadır. Bu koruma Türk Medeni Kanununda yoksulluk nafakası adı altında düzenlenmektedir. Yoksulluk nafakasının talep edilebilmesi için herhangi bir cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Fakat Türkiye'nin sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısından dolayı nafakayı talep eden daha çok kadınlar olmaktadır. Nafaka ödeyen erkek katılımcılar, bu durumu “soyulacak tavuk ve kerizmatik, nafakamatik” şeklinde benzetmelerde bulunarak eleştireler de bulunmuşlardır. Katılımcıların aylık gelir olarak asgari ücret ve 7000 arasında (bir kişi sonradan işini kaybetmiştir) değişmektedir. Ödenen yoksulluk nafakası miktarı 300-1500 TL arasında, iştirak nafakası ise 250-900 TL arasında değişmektedir. Ödenen nafaka miktarları göz önünde bulundurulduğunda TÜRK-İŞ'in aylık harcama giderlerine göre kişiyi yoksulluktan kurtaramamaktadır. “Yoksulluk Nafakası Araştırması” adlı çalışmada yer alan yoksulluk nafakası miktarları ile karşılaştırıldığında ödenen nafaka miktarlarının % 66,4'ü 0-500 TL arasında, %10'u 500-1000 TL arasında, %2,1'i 1000- 2000 TL arasında, %2,2'si 2000 TL arasında olması bu çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir (Akçabay,2009). Farklı iki çalışmada elde edilen nafaka miktarlarının günün şartlarına göre kişiyi yoksulluktan kurtaramamaktadır. Nitekim erkek bakış açısına göre nafaka miktarları kadını zenginleştirmektedir. Öte yandan, asgari gelirli erkeklerin ¼ oranında nafakanın tahsil edilmesi erkeği de yoksullaştırmaktadır.

Çalışmaya göre, yoksulluk nafakasının karşısında duran erkekler sosyal medyada platformlar kurarak nafakanın yeniden düzenlenmesi için iş birliği halindedir. Connell'ın(2016) çalışmasında karşımıza çıkan ideal olan, erişilmesi zor olan erkeklik modeli olan hegemonik erkekliğin ayakta tutulması için “iş birliği” kavramı bu çalışma da yeniden üretildiği göze çarpmaktadır. Bu durum “işbirlikçi erkekliğin” hukuksal yaptırımlar karşısında sert bir duruş sergilediğini gösterir.

Radikal feminizme göre, kadınların ezilmişlikleri toplumun temel bir sorunudur ve bu ezilmişliğin sorumlusu da ataerkilliktir (Ecevit, Karkıner,2011). Çalışmaya göre, boşanma sonrası kadınların medeni durumlarından dolayı çalışma yaşamında mobbinge maruz kalması radikal feminizm argümanını desteklemektedir. Bu durum kadını daha da güçsüzleştirmektedir ve birine bağımlı kılmaktadır.

Türkiye'de erkeklerin medeni durumları ne olursa olsun iş gücüne katılmada herhangi bir engel söz konusu değildir. Kadınların ise, işgücüne katılmada herhangi bir yasal ayrımcılık

söz konusu değildir fakat toplumun kadınlara yüklediği roller nedeniyle birçok engel vardır. Çalışma yaşamında bariz bir ayrımcılık söz konusu olmasa dahi kültürel normlara gizlenmiş bir ayrımcılık söz konusudur. Birçok kişi bu durumu sorgulamaktan ziyade farkında bile değildir. Evlilik süreci ve sonrasında kamusal yaşamda yer alan erkekler için bu engeller söz konusu değildir. Fakat uzun süren evlilik sürecinde çalışmayan kadınlar için bu engeller çalışmaya yaşamına katılmada birçok engeli oluşturmaktadır. Bu durum boşanma sonrası kadının daha da güçsüzleşmesini pekiştirmektedir. Kanun koyucu bundan dolayı, boşanmadan dolayı oluşan yoksulluğu engellemek adına evlilik birliğinde doğan dayanışmanın boşanmadan sonrasında kısmen devam edilmesi görüşündedir. Nitekim, erkek bakış açısına göre yoksulluk nafakasına yönelik yeni bir düzenleme söz konusu olmalıdır. “Yaş”, “evli kalma süresi”, “fon oluşturma”, “çocuk sayısı”, “istihdam” faktörlerine göre yeni bir düzenleme talep edilmektedir.

Türkiye'nin sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısından dolayı bariz bir şekilde cinsiyet eşitsizliği söz konusudur. Toplumsal yapıda cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek için uluslararası alanda yapılan ILO, CEDAW, İstanbul Sözleşmesi söz konusu olsa dahi kültürel normlara gizlenmiş ataerkil yapı cinsiyet eşitsizliğinin kaldırılması önünde büyük bir engeldir. Bu engeli aşmak için sadece yasalarda değil sosyal yaşamda da eşit birer yurttaş olmak için toplumsal cinsiyet alanında farkındalığın oluşması için mücadele edilmeli. Öte yandan eğitim, iş gücü, istihdam katılım oranlarının eşit bir şekilde artırılması önerilmekle birlikte yoksulluk nafakası alan kişinin cinsiyete dayalı olmayan mesleklerde icra edilmeleri için teşvik edilebilir.

KAYNAKLAR

- [1]. Acar-Savran, G. ve Tura-Demiryontan, N. (2016). *Kadının görünmeyen emeği*. İstanbul: Yordam Kitap
- [2]. Acar, F. ve Arner, H.O. (2009). Kadınların insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği. *İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 656, 1, 1-117*.
- [3]. Akalın, Ş.H.(2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- [4].Akagündüz, Ü.(2018). *Mücadele eden bir kadın örneği: Nezihe Muhiddin*. 12/06/2021 tarihinde <https://www.beyaztarih.com/cumhuriyet-tarihi/mucadele-eden-bir-kadin-ornegi-nezihe-> adresinden alınmıştır.
- [5]. Akagündüz, Ü. (2015). Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasi atmosfer ve dönem dergilerinde kadın düşüncesi (1923-1925). *Fe Dergi*,7, 1-20.
- [6]. Akbaş, K. (2018). *İdeoloji olarak hukuk*. Hukuk Kuramı, 5(3), 50-71.
- [7]. Akçabay, F.C. (2019). *Yoksulluk nafakası araştırması(Sosyo-hukuki bir inceleme)*. Şen Matbaa: Ankara, 1-67.
- [8]. Aktaş Akoğlu, Ö. ve Küçükkaragöz, H.(2018). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bir araştırma: İzmir ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 153-172.
- [9]. Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev. M. Özışık ve Y. Alp) İstanbul: İletişim Yayınları (Özgün çalışma 1978).
- [10]. Amato, P.R.; Rogers, S.J. (1997 August). A Longitudinal Study of Marital Problems and Subsequent Divorce. *Journal of Marriage and Family*, 59 (3), 612-624.
- [11]. Arslan, D.A, Çağlayandereli, M. (2016). *Sosyoloji (Gündelik Yaşamı Anlamak)*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- [12]. Atay A. (1981). Bir inkılap yapıtı olarak medeni kanun. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 45(1-4), 49-58.
- [13]. Atakan, S. (1987). Bosanma sürecinde yaşanan evreler. *Psikoloji Dergisi*, 6, 72-75.
- [14]. Avşar, S.(2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: Küllerinden “yeni erkek”liğin doğuşu. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 224-241.
- [15]. Aydın, F. (2014). *Türkiye tarafından onaylanan ILO sözleşmeleri*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Yayın No 08. Ankara: Kayıhan Ajans.
- [16].Barutçu, A.(2013). *Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [17].Baştürk Akca, R. ve Ergül, S. (2014). Televizyon dizilerinde erkeklik temsili: Kuzey güney Dizisinde hegemonik erkeklik ve farklı erkekliklerin mücadelesi. *Global Media Journal*, 4(8), 13-39.
- [18]. Bayrakçeçen Tüzel, G.(2004). Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bakımından kadınların çalışma yaşamına katılımı ve profesyonel kadınlar. Değişen dünya ve Türkiye’de eşitsizlikler içinde. IV. Ulusal sosyoloji kongresi. *Sosyoloji Derneği*, 665-681. Ankara
- [19]. Beauvoir, de S. (2019). *İkinci cinsiyet* (1.bs). (Çev. G. Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.
- [20]. Berktaş, F.(2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No 7*, 1-30

- [21]. Bora, A.(2011). *Cinsiyete dayalı ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (seçbir), 01.02.2020 tarihinde www.secbir.org. Adresinden alınmıştır.
- [22]. Bourdieu, P.(2015). *Eril tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- [23]. Bozok, M. (2018). Türkiye'de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 10(2), 30-40
- [24]. Bozok, M.(2015). *Ataerkil ve cinsiyetçi erkeklikler, erkeklik ve erkekliklerin eleştirisi, profeminizm, ben ve kendim*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- [25]. Breen, R.; Cook, L.P. (2005). The Persistence of The Gendered Division of Domestic Labour. *European Sociological Review*, 21, 43-57.
- [26]. Can, Y. ve Aksu, N.B.(2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902.
- [27]. Connell, R.W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi
- [28]. Connell, R W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Özgün Çalışma 1987).
- [29] Çağlayandereli, M. (2020). *Bölüm 5: Nüfusun bileşenleri: Hanehalkı ve Medeni Durum. (iç.) Nüfus ve Toplum*, (Ed.) F. Göktuna Yaylacı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 152-193.
- [30].Çatal, B.(2018). İnsan haklarının korunmasında ulusal, bölgesel ve uluslararası mekanizmalar. *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(1), 69-99.
- [31]. Çelik, G.(2016). Erkekler (de) ağlar!: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 1-9.
- [32]. Çetin, H.(2001). Devlet, ideoloji ve eğitim. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 2, 201-211.
- [33]. Çiçek, Z. (2014). *Boşanmanın sosyolojik analizi: Denizli kenti örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- [34]. ÇSGB.(2014). *Türkiye tarafından onaylanan ILO sözleşmeleri*. (Ed. F. Aydın). Ankara: Yayın No:08.
- [35]. Davidoff, L.(2009). *Feminist tarih yazımında sınıf ve cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [36]. Delphy, C.(1999). *Baş düşman, patriyarkanın ekonomi politiği*. İstanbul: Saf Yayınları.
- [37]. Demir, Z. (1997). *Modern ve postmodern feminizm*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- [38]. Demren, Ç. (2008). Kadınlık dolayımıyla erkeklik özneliği. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 73-92.
- [39]. Demren, Ç. (2003). Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. (Ed. A. Akın). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. *Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın*, 33-44.
- [40]. Dereköy, S.(2018). Magna Carta (Büyük ferman) Bir Magna Sancta (Büyük kutsal) mı? . *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 158-167.
- [41]. Dikici, E. (2016). Feminizmin üç ana akımı: Liberal, marksist ve radikal feminizm teorileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, 43, 523-532.
- [42]. Doğan, C. (2011). Türkiye'de boşanma sorununun sosyolojik ve istatistiki açıdan değerlendirilmesi. *Dergipark, Sosyoloji Konferansları*, 25, 59-69.
- [43]. Donovan, J. (2014). *Feminist teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [44]. Ecevit, Y. ve Karkiner, N. (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi: Eskişehir.

- [45]. Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L.(2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam Dergisi*, 17(4), 196-204.
- [46]. Giddens , A. (2013). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları
- [47]. Goldberg, H. (1992). *Erkek olmanın tehlikeleri*. Ankara: Feryal matbaası.
- [48]. Gökçe, B. (1991). *Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme, aile yazıları 1, temel kavramlar yapı ve tarihi süreç, bilim serisi 5/1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- [49]. Gökçe, B. (1990). *Evlilik kurumuna sosyolojik bir yaklaşım. Aile yazıları 4: Evlilik kurumu ve ilişkileri*, (Der. B. Dikeçligil, Ahmet Çiğdem). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, S. 385-390.
- [50]. Hartmann, H. (2006). Women, work and poverty, women centred research for policy change. *Journal of Women And Social Work*, 23 (1), 95- 101.
- [51]. Hooks, B.(2002). *Feminizm herkes içindir*. İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- [52]. İlkaracan, P. (1998). *Doğu Anadolu'da kadın ve aile. Bilanço 98: 75 yılda kadınlar ve erkekler*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 173-192.
- [53]. İmançer, D.(2002). Feminizm ve yeni yönelimleri. *Doğu Batı Düşünce Dergisi. Yeni Düşünce Hareketleri*, 5, 19.
- [54]. Kandiyoti, D. (2007). *Cariyeler, bacılar ve yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- [55]. Kaylı, D. (2010). *Özgürleşme ve kadın bedeni*. İzmir: İlya yayınevi.
- [56]. Kaypak, Ş. ve Kahraman, M.(2016). Türkiye'de kadının insan hakları ve anayasal yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 298-315.
- [57]. Kepekçi, E.(2012). (Hegemonik) Erkeklik eleştirisi ve feminizm birlikteliği mümkün mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 11, 59-86.
- [58]. Kessler, S. (1975). *The american way of divorce, prescription of change*. Chicaho: Nelson Hall.
- [59]. Kimmel, M.S. (2013). Homofobi olarak erkeklik: Toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 5(2), 91-103
- [60]. Kocacık, F., Çağlayandereli, M.(2009). Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2).
- [61]. KSGM , (2008). *Aile içi şiddetle mücadele el kitabı*. Ankara.
- [62]. Küçük, M. (2015). Çalışma hayatında kadınlar ve karşılaştıkları sorunlar: Bir işverene bağlı olarak çalışan emekçi kadınlara ilişkin bir araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-17.
- [63]. Mackinnon, C,A. (2015). *Feminist bir devlet kuramına doğru*. İstanbul: Metis.
- [64]. Moroğlu, N. (2018). Uluslararası ve ulusal hukukta kadının insan hakları. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIII, 1.
- [65]. Nock, S. L. (1995). Commitment And Dependency in Marriage. *Journal of Marriage And The Family*, 57, 503-514.
- [66].Nurdoğan, A.K. (2018). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün(UÇÖ-ILO) yüzüncü yıl dönümü ve Türkiye ilişkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3(4), 78-95.
- [67]. Oktay, A. (1995). *Medya ve hedonizm*, İstanbul: Yön Yayınları
- [68]. Özbay, F. (2017). *Dünden bugüne aile, kent ve nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- [69]. Özbay, F.(2013). *Demografik dönüşüm sürecinde iktidar, kadın ve aile. Başka bir aile mümkün mü? Proje sorumlusu: Ulrike Dufner ve Semahat Sevim, 106-111.* İstanbul: Heinrich Böll Stiftung.
- [70].Özbay, C.(2013). *Türkiye’de hegemonik erkekliği aramak.* Doğu Batı, 63, 185-204.
- [71]. Özkan, G.(2017). Aile içi şiddet ve konuya ilişkin uluslararası metinler üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 533-564.*
- [72]. Parlak Börü, Ş.(2017). Kadının korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve Türkiye’nin konumu. *TBB Dergisi (özel sayı), 43-63.*
- [73]. Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2013). *Çağdaş sosyoloji kuramları.* Ankara: De Ki Basım Yayım.
- [74]. Sancar, S. (2014). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti.* İstanbul: İletişim Yayınları
- [75]. Sancar, S.(2009). *Erkeklik: İmkansız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler.* İstanbul: Metis Yayınları.
- [76].Segal, L.(1992). *Ağır çekim (Değişen Erkeklikler/ Değişen Erkekler).* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- [77]. Serttaş, G.(2009). *Türk kadın yazarların öykülerinde çocuk ve çocuk eğitimi (1950-1970).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- [78]. Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den kadınlık mı annelik mi?, Tina Miller’den annelik duygusu: Mitler ve deneyimler ve Corinne Maier’den no Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 7(2), 72-84.*
- [79]. Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 27, 185-195.*
- [80]. Sezer Şanlı, A. (2019). *Kültür çalışmaları ve feminizm bağlamında erkeklik çalışmalarına dair bir literatür analizi.* İmgelem, 3(5), 287-304.
- [81]. Soygan, H(2019). *Boşanmış kadınların boşanma sebepleri ve boşanma sonrası karşılaştıkları güçlüklerin sosyolojik analizi Yozgat ili örneği.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yozgat Üniversitesi, Yozgat.
- [82]. Sultana, A.(2019). Ataerkillik ve kadının ikincilliği; kuramsal bir analiz.(Tercüman: Saadet Altay). *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, 11(23), 417-427.*
- [83]. Şahin, Y.(2021). *Eleştirel erkeklik çalışmaları izdüşümünde Türk aile hukukunda nafaka.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [84]. Şalvarcı Türel, N. Ve Dolmacı, N. (2013). İş yaşamında kadın çalışana yönelik ayrımcı bakış açısı ve mobbing üzerine ampirik bir çalışma. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 83-104.*
- [85]. Şatıroğlu, A.(t.y.). *Aile sosyolojisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Sosyoloji Lisans Programı.
- [86]. Şen, B.(2013). *Boşanma süreci ve arabuluculuğu.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi İstanbul.
- [87]. Şişman, N.(2003). *Emanetten mülke: Kadın bedeninin yeniden inşası.* İstanbul: İz Yayınları.
- [88]. Tekindal, M., Uğuz Arsu, Ş.(2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 20(1), 153-182.*
- [89]. Turunç, Ö. ve Çelik, M.(2010). Algılanan örgütsel desteğin çalışanların iş-aile, aile-iş çatışması, örgütsel özdeşleşme ve işten ayrılma niyetine etkisi: Savunma sektöründe bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 209-232.*

- [90]. Türkoğlu, B. (2013). Fay hattında erkeklikler: Çalışma ve işsizlik ekseninde erkeklığe bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33-61.
- [91]. Uçan, Ö. Yazar, H. Sayıl, İ. (2006). Bir boşanma olgusunun dört kurama bağlanarak değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 14(2), 23-29.
- [92]. Uğur, S.B. (2014). *Boşanma sürecinin akademisyen kadınlar üzerine etkileri(Akdeniz Üniversitesi Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Antalya.
- [93]. Ulusoy, D. (2013). *Kadınların ücretli-ücretsiz emek kısılacı: AKP'nin aile politikaları ve yeni muhafazakârlık. Başka bir aile mümkün mü? Proje sorumlusu: Ulrike Dufner ve Semahat Sevim, 112-120*. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung.
- [94]. Uruk, E. ve Yenilmez, F. (2015). Adana il gıda, tarım ve hayvancılık müdürlüğünde kadın istihdamı. *Türkiye'de ve Dünyada Kadın Araştırmaları*, 138-143.
- [95]. Ünal, Ş.(1994). İnsan haklarının tarihi, felsefi ve hukuki temelleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 41-74.
- [96]. Velidedeoğlu, H.V. (1965). *Türk Medenî hukuku cilt, II aile hukuku*. İstanbul: Nurgök Matbaası.
- [97]. Wiseman, R.S. (1975). Crisis Theory And The Process Of Divorce. *Social Casework*, 56(4), 205-212.
- [98]. Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7(1), 117-130.
- [99]. Yazıcıoğlu, Y. ve Kayhan, Ü. (2007). *Aile yapısı ve ilişkileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [100]. Yıldırım, A. Ve Şimşek, H.(2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- [101]. Zihnioğlu, Y. (2019). *Kadinsız inkılap nezihe muhiddin, kadınlar halk fırkası, kadın birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

İnternet Kaynağı

- [1]. Anayasa Mahkemesi Kararı. Resmi Gazete, Tarih:26/06/2012. Sayı:28335. (Esas Sayısı:2011/136, Karar Sayısı: 2012/72, Karar Günü: 17.5.2012). 11/09/2020 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/>den adresinden alınmıştır.
- [2]. Çetin, E.(2019). Yoksulluk Nafakası Tartışmaları Üzerine. 16/07/2021 tarihinde <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2019-1/13.pdf> adresinden alınmıştır.
- [3]. ÇSGB. (2017). Çalışma Hayatında Kadın. Bilgilendirme Rehberi. Ankara 1. Baskı. 04.05.2021 tarihinde https://ailevecalisma.gov.tr/media/1319/calismahayatindakadin_bilgilendirme-rehberi.pdf adresinden alınmıştır.
- [4]. Dikmen, H.(2021). “Yoksulluk Nafakası Tartışmalarına Sosyolojik Bir Yaklaşım: Güçlü Aile, Erkek Mağduriyeti, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”. Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. 16/07/2021 tarihinde <https://kockam.ku.edu.tr> adresinden alınmıştır.
- [5]. Koyuncu, H.(2020). Türkiye'de son 10 yılda evlenme oranı dörtte bir düştü; Avrupa'da durum ne?, www.euronews.com, 10.07.2021. tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/02/14/turkiye-de-son-10-yilda-evlenme-orani-dortte-bir-dustu-avrupa-da-durum-ne-bekar-sultan-mi> adresinden alınmıştır.

- [6]. OECD. (2018). 22/04/2021 tarihinde <https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/OECD-QES-10-2018.pdf>den adresinden alınmıştır.
- [7]. Resmi Gazete, Milletlerarası Sözleşme(CEDAW), 14 Ekim 1985. Sayı:18898. 08/02/2021 tarihinde (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898>.)den adresinden alınmıştır.
- [8]. Resmi Gazete, Milletlerarası Sözleşme(İstanbul Sözleşmesi). 20 Mart 2021. Sayı: 31429. 29/05/2021 tarihinde (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf>)den adresinden alınmıştır.
- [9]. Resmi Gazete, Milletlerarası Sözleşme(İstanbul Sözleşmesi). 8 Mart 2012. Sayı: 28227. 08/11/2020 tarihinde (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> adresinden alınmıştır.
- [10]. Resmi Gazete, Sayı: 29656. 17/Mart/2016. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik. 04/03/2021. Tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-8.htm> adresinden alınmıştır.
- [11]. Sade, G.(2020). Türkiye ve Avrupa Ülkelerinde Boşanma Oranları Ne Durumda?, www.euronews.com, 12.07.2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/01/06/turkiye-ve-avrupa-ulkelerinde-bosanma-oranlari-ne-durumda> adresinden alınmıştır.
- [12].T.C. Yargıtay 3. Hukuk dairesi E.2015/16747 K.2016/174 T. 18.1.2016. 02/03/2021 tarihinde (<http://kazanci.com.tr/gunluk/3hd-2015-16747.htm> adresinden alınmıştır.
- [13].TÜİK. 2020, İşgücü ve İstihdam, 12/04/2021 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> adresinden alınmıştır.
- [14].TÜRK-İŞ.(2021). Açlık ve Yoksulluk Sınırı. 29/05/2021 tarihinde <http://www.turkis.org.tr/MART-2021-ACLİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI-d501756> adresinden alınmıştır. Mart 2021 açlık sınırı
- [15]. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Kanun No:2709. Kabul Tarihi: 7.11.1982. 6.07.2021 tarihinde https://www.anayasa.gov.tr/media/6382/gerekceli_anayasa.pdf adresinden alınmıştır.
- [16]. Türk Kanunu Medenisinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri, Kanun Numarası:743, Kabul Tarihi:17/2/1926. Resmi Gazete, T:4/4/1926. S:339. 22/04/2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.743.pdf> adresinden alınmıştır.
- [17]. Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası:4721, Kabul Tarihi:22/11/2001. Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:8/12/2001. Sayı:24607. 6.07.2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> adresinden alınmıştır.
- [18].TÜRK-İŞ.(2020). Yoksulluk. 03/02/2021 tarihinde <http://www.turkis.org.tr/pdf> adresinden alınmıştır.
- [19].TÜRK-İŞ. 08/09/2020 tarihinde <http://www.turkis.org.tr/dosya/ILLYtqRQLLCN.pdf> adresinden alınmıştır.
- [20].6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği. 12.01.2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

EKLER

“ ERKEK BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE’DE NAFKA OLGUSU” başlıklı bir araştırma yürütmekteyim. Görüşme sırasında ses kaydı gerçekleşecektir. Sizden elde edilen veriler yalnızca araştırma için kullanılacaktır. Araştırmada bulunduğunuz il, yaş, medeni durum, atlık gelir, eğitim durumu, meslek dışında herhangi bir kişisel bilgi verilmeyecektir. **Katılımınız için teşekkür ederim.**

Bediha Karapınar

Mersin Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı

DEMOGRAFİK SORULAR

- Yaşınız?
- Eğitim durumunuz? Eski eşinizin eğitim durumu nedir?
- Mesleğiniz?
- Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
- Eski eşinizin mesleği nedir?
- Aylık gelirin ne kadar? Aylık gelir dışında ekstra gelirin var mı?
- Medeni durumunuz?
- Kaç çocuğunuz var? Varsa yaşı/yaşları kaç?
- Çocuğunuzun eğitim durumu nedir?
- Evllenme yaşıınız?
- Evlilik tarihiniz?
- Evlilik bitiş tarihiniz?
- Boşanma için mahkemeye başvuru tarihi?
- Boşanma mahkemesinin sonuçlanma tarihi?
- Nafaka ödemeye başlama tarihi?

EVLİLİK KURGUSU

-Nasıl evlendiniz?

-Evlilik kararı sürecinde size destek olan birileri oldu mu? Olduysa kimler nasıl destek oldular?

AİLE İÇİ ROLLER

-Evlilikten ev işlerinde iş bölümünü yapıyor muydunuz? Yapıyordusanız nasıl?

- Evlenmeden önce eski eşiniz çalışıyor muydu?

-Evlendiğiniz ilk zamanlarda eşiniz çalışıyor muydu?

-Evlendiğinizde eşiniz çalışmak istedi mi? İstediyse bu durum karşısında nasıl bir tepki verdiniz?

-Sizce erkeklik ve kadınlık rolleri nelerdir?

- Eşinize şiddet uyguladınız mı ya da eski eşiniz size şiddet uyguladı mı? Size sevmediğiniz lakaplar taktı mı?

BOŞANMA SÜRECİ

-Boşanmayı siz mi istediniz?

-Sizi boşanma kararına götüren etkenler nelerdir? Boşanma öncesinde ne gibi sıkıntılar yaşadınız?

-Boşanma kararına engel olundu mu? Olunduysa nasıl?

-Boşanma davası hangi sebep ya da sebeplerden dolayı açıldı?

-Boşanma sürecini çocuklar etkiledi mi?

-Boşanma sürecindeyken çocukların tepkisi ne oldu?

-Mal rejimine yönelik bir anlaşma yaptınız mı? Yaptıysanız nasıl?

BOŞANMA SONRASI HİKAYE

-Boşanmanıza sebep olan en büyük etken nedir?

-Boşandıktan sonra ailenizin ve çevrenizin size bakış açıları nasıl oldu?

-Boşandıktan sonra ekonomik sıkıntılar yaşadınız mı? Yaşadıysanız neler yaşadınız?

-Boşandıktan sonra hayatınızda nasıl değişiklikler oldu?

-Çocukların velayeti kime verildi?

-Boşandıktan beri çocukları görüyor musunuz? Göremediğiniz takdirde nasıl sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

-Yeni bir evlilik yaptıysanız eşinizden beklentileriniz nasıl?

-Sizce boşanan bir kadının ekonomik ve duygusal anlamda ayakları üzerinde durabilmesinin koşulları nelerdir?

SOSYAL MEDYA

-Sosyal medya erkek platformlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sosyal medya erkek platformlarına üye misiniz? Bilgi alışverişinde bulundunuz mu? Bulunduysanız nasıl?

NAFKA HİKAYESİ

-Nafaka talebinde kim bulundu?

-Ne kadar zamandır nafaka veriyorsunuz ve ne kadar nafaka veriyorsunuz?

-Nafakayı nasıl ödüyorsunuz?

-Nafakayı düzenli olarak ödüyor musunuz? Ödemediğinizde nasıl sorunlar yaşıyorsunuz?

-Sizce nafaka ödemek bir sorumluluk mu?

-Nafaka verdiğinizden dolayı çevrenizden, ailenizden nasıl tepkilerle karşılaştınız ya da karşılaşıyorsunuz?

-Nafaka vermek yeni bir evliliği engelliyor mu? Evliyseniz eşiniz ve çocuklarınız bu duruma tepki veriyorlar mı? Veriyorlarsa da nasıl?

-Evlilik sürecinde çalışmayan eski eşinizin şimdi çalışmasını istiyor musunuz? Neden?

-Nafaka almak kadınları çalışma yaşamına katılıp katılmaması konusunda nasıl bir etki yaratıyor?

-Nafaka almak kadının ekonomik yaşamını nasıl etkiliyor?

-Nafaka almak ile aile birliği(boşanma) arasında nasıl bir ilişki buluyorsunuz?

-Nafaka almak kadınları çalışma yaşamına girip girmeme kararlarını sizce nasıl etkilemektedir?

-Sizce nafaka kararı için kadının yaşı, evlilik süresi, eğitim durumu, çocuk sayısı göz önünde bulundurulmalı mı? Neden? Başka etkenlerde olmalı mı?

SOSYAL DEVLET

- Sizce Türkiye'deki iş imkanlarında kadınlar faydalaniyor mu faydalaniyorlarsa da nasıl?

- Sizce bir kadın ve bir erkeğin boşandıktan sonra iş bulma durumları nasıl?

-Sizce devlet politikaları kadın ve erkeklerin eşit yurttaş olmaları için neler yapıyor ve neler yapmalı?

-Nafakayı için nasıl bir düzen getirilmeli?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı:

Doğum Tarihi:

Gmail:

Öğrenim Durumu: Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

DERECE	BÖLÜM PROGRAM	ÜNİVERSİTE	YIL
LİSANS	Sosyoloji	Mersin Üniversitesi	2014-2018
YÜKSEK LİSANS	Sosyoloji	Mersin Üniversitesi	2018-2021